



STATUS KOMMUNE 2022

# Der folk bor



KOMMUNSEKTORENS ORGANISASJON

The Norwegian Association of Local and Regional Authorities

# Innhold

Forord _____	3
Sammendrag _____	4

## **Prioriterte politikkområder**

1 God oppvekst og godt liv _____	6
2 Klima- og miljøvennlig utvikling _____	18
3 Omstillingsdyktig næringsliv _____	30
4 Attraktive steder og byer _____	36
5 Mangfold og inkludering _____	44
6 Deltakende innbyggere _____	50

## **Hva skal til – uansett**

7 Tillitsskapende _____	62
8 Effektive, digitale og innovative _____	70
9 Attraktive arbeidsgivere _____	78
10 Selvstendige _____	88
11 Tar ansvar for beredskap _____	100

Oversikt over indikatorene _____	104
----------------------------------	-----

# Forord

Arbeidet som utføres av kommunene betyr mye for folks hverdag. Det er kommunen som sørger for at veiene brøytes og feies og at avfallsdunkene tømmes, at det finnes barnehageplasser, at barn og unge får en god skolehverdag, at vi har en fastlege som kan gi oss medisin og at våre eldre får god omsorg. Alt dette skjer innenfor rammen av demokratiet, der vi velger folk som skal representere oss og som prioriterer hva skattepengene skal brukes til. Erfaringene fra pandemien, og nå mottak av flyktninger fra Ukraina, har vist at kommunesektoren har evne til å gjennomføre samfunnsoppdraget på en god og tillitvekkende måte, også under kraftig endrede rammevilkår.

Kommunene og fylkeskommunene har viktige samfunnsoppgaver i kraft av rollene som tjenesteyter, myndighetsutøver, samfunnsutvikler og arena for det lokale og regionale demokratiet. Hvordan står det egentlig til der ute i kommunene og fylkene? Er vi rustet for den store eldrebølgen? Tar vi klimautfordringene tilstrekkelig på alvor? Utdanner og rekrutterer vi nok av den arbeidskraften vi trenger? Hva gjør vi med de mange som står utenfor skole og arbeidsliv?

KS har samlet status, resultater, utviklingstrekk og utfordringer i kommunene på en del utvalgte områder. Vi bruker et utvalg indikatorer fra ulike kilder som beskriver viktige samfunnstrekk ved hjelp av figurer, tabeller og tilhørende analyse.

I Status Kommune finner du velkjente områder som den økonomiske utviklingen, demografi, tjenesteproduksjon, arbeidsliv og lokaldemokrati, klima og miljø og digitalisering og innovasjon. Vi ser også nærmere på noen utviklingstrekk i byer og tettsteder og omstillingskraft i næringsutviklingen. Oppfølgingen av FNs bærekraftsmål står sentralt, og vi viser hvilke av bærekraftsmålene de ulike kapitlene er relatert til. I tillegg inneholder årets utgave et nytt kapittel om kommunenes beredskapsarbeid med en analyse av koronahåndteringen.

Statistikk som samles inn over tid viser oss en historisk utvikling, og vi har lagt vekt på å bruke kilder som kan gi oss lange tids-serier. På noen av områdene er kildene egne KS-undersøkelser, men vi har også i stor grad benyttet oss av SSBs statistikker, Innbyggerundersøkelsen til DFØ, Norsk Monitor og andre kilder. Vi bruker også framskrivninger for å få en oppfatning av hvordan framtiden vil se ut. En god del av indikatorene kan hentes ut for egen kommune eller fylkeskommune, og finnes på [KS.no](https://ks.no).

Status Kommune gis ut årlig (fra 2019) og skal gi et oppdatert bilde av tilstanden i kommuner og fylker. Vi tror og håper at kunnskapen vi har samlet er nyttig for deg.

God lesning!



Lasse Hansen

*Administrerende direktør i KS*

# Sammendrag/ Evne og kraft til å bære

## Folk er fornøyde med å bo og leve i kommunene

Kommune-Norge leverer! Innbyggerne er fornøyde med å bo og leve i kommunen sin. Det offentlige tilbyr kvalitet, følger lover og regler og viser respekt. Det overordnede inntrykket av kvaliteten på tjenestene er godt. Innbyggerne som bruker tjenestene er mer fornøyde enn de som ikke benytter seg av dem.

Demografien i landet vårt endrer seg. Befolkningen faller i et flertall av kommuner, men øker i de største kommunene. Andelen eldre er høyest i de små kommunene.

Det blir stadig mer krevende å finne nok mennesker til å pleie flere eldre og syke, fordi aldersgrupper med behov for omsorgstjenester øker mye kraftigere enn den delen av befolkningen som er i jobb. I tillegg øker kostnadene til yngre brukere. Mer enn noen gang er det derfor viktig med tidlig og samordnet innsats. Arbeidslivet vil i årene som kommer preges av knapphet på kompetent arbeidskraft, og allerede i dag er det vedvarende mangel på dette i enkelte yrker.

## Avgjørende at alle inkluderes

Norske kommuner blir stadig mer mangfoldige. I 2020 hadde nesten 15 prosent av befolkningen innvandrerbakgrunn. Samtidig er det mange grupper i befolkningen som opplever å stå utenfor på ulike måter. Både for bærekraften i samfunnet og for tilliten i befolkningen, er det avgjørende at alle innbyggere blir godt inkludert i arbeids- og samfunnsliv. Kommuner og fylkeskommuner legger ned en stor innsats for å klare

dette. Samtidig har pandemien gjort inkluderingsarbeidet mer krevende. Vi fikk i 2020 et trangere arbeidsmarked og ledigheten økte betydelig. Mange barn og unge har fått redusert skole- og fritidstilbudet, men det er vanskelig å vite hvilke konsekvenser dette kan få over tid.

## Klimagassutslippene fortsatt under 1990 – nivå

De norske klimagassutslippene lå i 2020 4,2 prosent under nivået i 1990. Nedgangen fra 2019 var på 1.8 million tonn CO<sub>2</sub>-ekvivalenter, fra 51.1 til 49.3 millioner tonn, tilsvarende 3,5 prosent. Reduksjonen skyldes blant annet lavere utslipp fra olje- og gassutvinning, veitrafikk og annen transport. Det er sannsynlig at koronapandemien har hatt betydning for utslippene dette året. Skjerpede nasjonale klimamål fører til behov for ytterligere utslippskutt på områder som direkte og indirekte påvirkes av kommunesektoren, først og fremst innen transport, bygg og avfall.

## Behovene øker – og dermed større offentlige utgifter

I de senere årene har vi blitt hjulpet av en «gunstig» befolkningsutvikling. Befolkningen i arbeidsdyktig alder har økt mer enn i aldersgrupper som normalt må forsørges. Denne utviklingen er nå i ferd med snu, og dette vil føre til økte offentlige utgifter. Samtidig vil også reduksjon i klimagassutlipp og klimatilpasning medføre kostander.

God konkurranseevne og omstillingsdyktighet vil lette utfordringene. Det er flere indikasjoner på omstillingsbehovet i næringslivet og offentlig sektor er betydelig. Mange nye



jobber kommer til, også under koronapandemien, men frafallet er også stort. Normalt skapes det flere jobber enn det forsvinner i løpet av ett år, men slik var det ikke i 2020.

Timelønnskostnadene i norsk industri er fortsatt høyere enn gjennomsnittet i EU, men konkurranseevnen er blitt kraftig bedret gjennom de ti siste årene og er trolig god nok. Sysselsettingen i industri, jordbruk og skogbruk har falt nesten kontinuerlig siden årtusenskiftet, mens bygg og anleggsvirksomhet og diverse faglige tjenester øker. Forbruket av energi per produsert milliard går nedover for offentlig administrasjon og forsvar, energi- og vannforsyning, avløp og renovasjon mens energiforbruket for å produsere går noe opp for transport og industri. Overgangen til nullutslipp i kollektivtrafikken går raskt. Stadig flere får også tilgang til bredbånd og digitaliseringen av offentlige tjenester øker kraftig.

### **Kraftige impulser mot kommuneøkonomien**

Pandemien, høye energipriser og sist Russlands invasjon av Ukraina, bidrar til at både norsk økonomi og økonomien i kommunesektoren utsettes for kraftige impulser. Dette skaper større usikkerhet enn normalt og bidrar til at det kan bli store økonomiske svingninger på mange områder. Overraskende svært høye skatteinntekter bidro til høy inntektsvekst og gode økonomiske resultater i kommunesektoren i 2021, til tross for at prisveksten også ble langt høyere enn forutsatt i Nasjonalbudsjettet for 2022. Dette bildet ser ut til å endres alt i 2022, hvor ny høy prisvekst, i tillegg til prisoppgangen i 2021, bidrar til et vesentlig høyere kostnadsnivå enn tidligere lagt til grunn.

### **Svakere inntektsvekst framover**

Det er også langsiktige strukturelle faktorer som trekker i retning av trangere økonomiske rammer i kommunesektoren framover. Økonomien i kommunesektoren henger nøye sammen med utviklingen i norsk økonomi. Produktivitetsveksten i markedsrettet virksomhet på fastlandet har vært markert lavere etter finanskrisen, enn i årene før. Siden årtusenskiftet har det også vært en tendens til lavere økonomisk

vekst i Norge. Det forventes at denne langsiktige trenden vil fortsette fordi stimulansene fra oljesektoren reduseres, og at det heller ikke vil være særlig rom for økt oljepengebruk.

### **At flere bor og jobber i byer og tettsteder skaper nye utfordringer**

De sentrale områdene av landet har klart størst vekst både i arbeidsplasser og tilflytting. Mesteparten av nye boliger lokaliseres innenfor det eksisterende tettsteder med kort avstand til service-, fritids- og kulturtilbud, mens bare halvparten av næringsbygg og offentlige bygg plasseres innenfor tettsteds-grensen. Andelen som går, sykler og benytter seg av kollektivtrafikk er størst i de store byene. Høyere befolkningstetthet øker presset på vann og grønne områder og bare tre av ti i de største byene har nå tilgang til nærturterreng. Boligprisstigningen har mange steder vært det dobbelte av lønnsveksten de siste ti årene, og prisutviklingen i eiendomsmarkedet viser at det blir stadig mer utfordrende for folk med normal inntekt, særlig barnefamilier, å skaffe seg passende bolig i de mest sentrale områdene.

### **Det lokale selvstyret står sterkt**

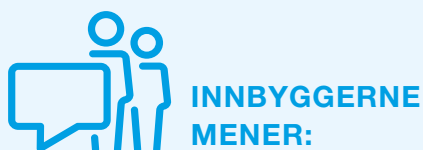
Det lokale selvstyret står sterkt i befolkningen og det er bred politisk enighet om rammestyring som hovedprinsipp for statlig styring av kommuner og fylkeskommuner. Selvstyret har fått styrket sin rettslige stilling overfor staten og det legges mer vekt på veiledning, dialog og samhandling mellom stat og kommune. Juridiske virkemidler brukes fortsatt i stort omfang i den statlige styringen av kommunesektoren, særlig med lovkrav knyttet til prosedyrer, dokumentasjon, kompetanse og bemanningsnormer.

# 1

PRIORITERTE POLITIKKOMRÅDER

## God oppvekst og godt liv

Kommune-Norge leverer! Innbyggerne er fornøyde med å bo og leve i kommunene. Det offentlige tilbyr kvalitet, følger lover og regler og viser respekt. Det overordnede inntrykket av kvaliteten på tjenestene er delvis godt. De som bruker tjenestene er mer fornøyde enn dem som ikke benytter tjenestene. Demografien i landet vårt er i endring. Det blir mer krevende å finne nok hender til å pleie flere eldre og syke, når aldersgrupper med behov for omsorgstjenester øker mye kraftigere enn befolkningen i arbeidsdyktig alder. I tillegg øker kostnadene til yngre brukere. Mer enn noen gang er det derfor viktig med tidlig og samordnet innsats. Vi må også mobilisere ressurser både hos dem som bruker tjenestene og innbyggerne for øvrig.



### Fornøyde med å bo og leve i kommunen

Innbyggerne er svært fornøyde med tilværelsen, og gir tilfredsheten 76 av 100 mulige poeng. Det er noe lavere enn ved tidligere Innbyggerundersøkelser (DFØ 2021).

Innbyggerne er svært fornøyde med Norge som land å bo og leve i, med en samlet skår på 86 av 100 poeng i Innbyggerundersøkelsen 2021 (DFØ). Innbyggernes inntrykk av å bo og leve i Norge har likevel gått fire poeng tilbake siden 2019. I årene før holdt skåren seg stabilt rundt det samme nivået som i 2019.

Med en skår på 76 har innbyggerne et godt inntrykk av kommunen sin som sted å bo og leve i. Det har vært en nedgang på fem poeng i innbyggernes vurdering av dette siden 2015. Det finnes noen regionale forskjeller i hvor fornøyde innbyggerne er med kommunen sin. Blant annet er de som bor i Vestfold og Telemark mest fornøyde, og de som bor i Troms og Finnmark minst fornøyde. Dette er samme tendens som i 2019.

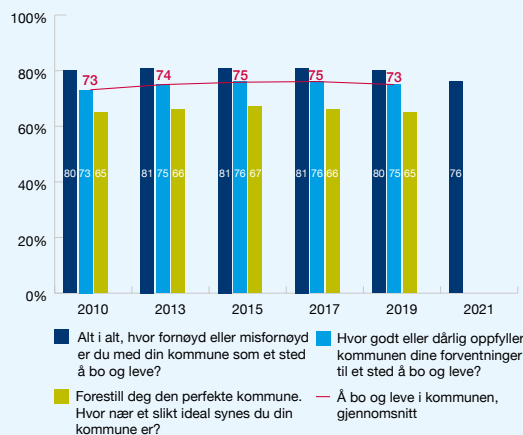
### Biblioteket og brannvesenet på tjenestetoppen

Innbyggerne er svært godt fornøyd med folkebibliotek og brannvesen, godt fornøyd med barnehage, fastlege, helsestasjon og videregående skoler, og delvis godt fornøyd med grunnskole, legevakt, sykehjem, helse- og omsorgstjenester i hjemmet, plan- og bygningskontoret og kommunens kollektivtransport.

Hvis vi ser på hver enkelt tjeneste, opplever alle – med unntak av grunnskole, barnehage og plan- og bygningskontoret – en økning fra 2019 til 2021. Den største framgangen er det kollektivtransporten i kommunen som har med fire poeng; fra 56 til 60 i skår. Innbyggerne i de mest sentrale kommunene er de som er mest fornøyde med tilbudet. Grunnskole har lenge holdt seg på et stabilt nivå, men oppnådde i 2021 69 i skår, som er laveste nivå siden undersøkelsen ble etablert.

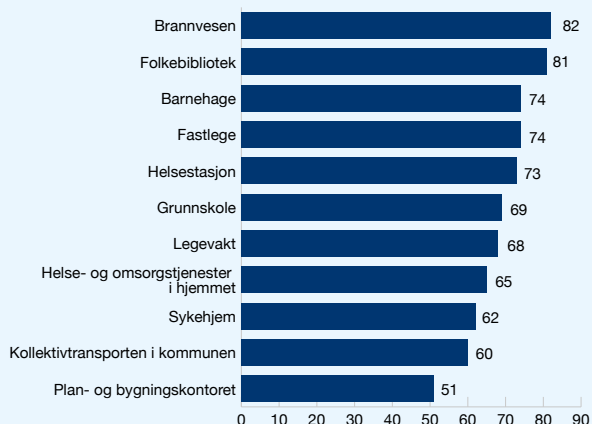
1 De kommunale tjenestene omfatter: barnehage, grunnskole, fastlege, legevakt, sykehjem, helsestasjon, helse- og omsorgstjenester i hjemmet (hjemmesykepleie og hjemmehjelp), plan- og bygningskontoret, brannvesen, kollektivtransporten i kommunen og folkebibliotek.

### Innbyggernes inntrykk av å bo og leve i kommunen sin



Figur 1.1: Innbyggernes inntrykk av å bo og leve i kommunen sin. Kilde: Innbyggerundersøkelsen 2021, DFØ

Innbyggernes inntrykk av kommunale tjenester



Figur 1.2: Inntrykket av kommunale tjenester.  
Kilde: Innbyggerundersøkelse 2021, DFØ

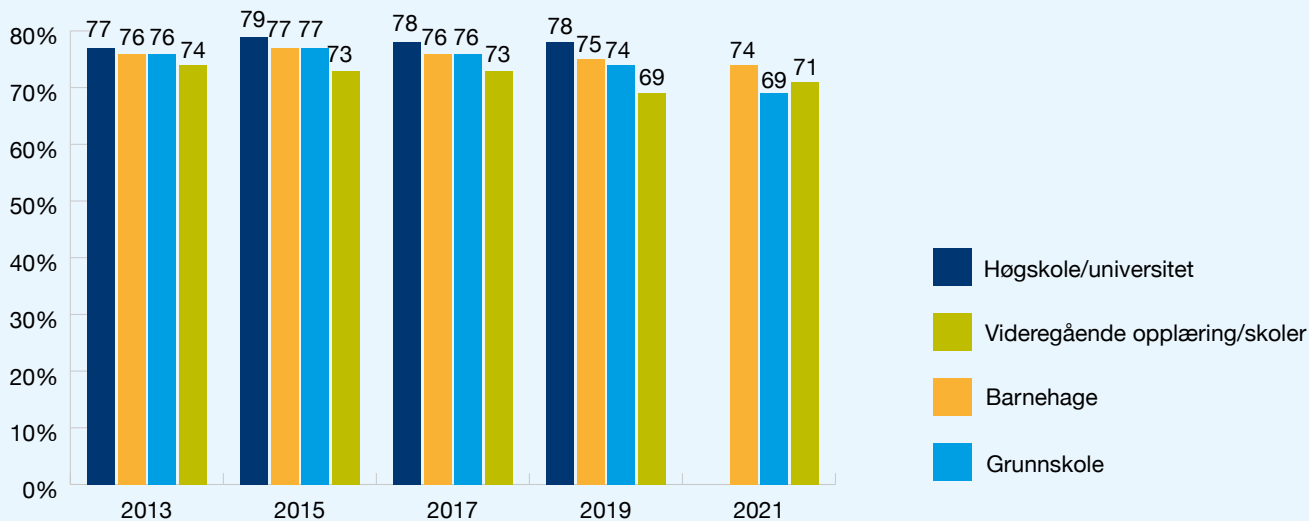
Stor variasjon i hvordan tjenestene oppleves

Innbyggernes inntrykk av de ulike tjenestene varierer ganske mye. Den høyeste skåren er på 82 poeng, mens den laveste skåren er på 51 poeng. Det er altså 27 poeng forskjell i vurderingen av tjenestene som får høyest og lavest skår av innbyggerne. Endringene fra 2019 er stort sett små.

Godt inntrykk av utdanning

Innbyggerne har godt inntrykk av barnehage og grunnskole, mens videregående opplæring/skoler får en skår som tilsier at innbyggerne bare er delvis fornøyde.

Utdanning og kultur



Figur 1.3: Innbyggernes inntrykk av tjenestene innen utdanning og kultur. Hvor gode eller dårlige mener du de følgende tjenestene er? Gjennomsnittsskår på skala fra 0 til 100.  
Kilde: Innbyggerundersøkelsen 2021, DFØ

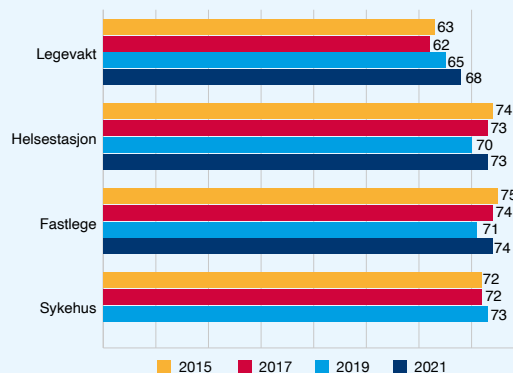
### Gode og delvis gode inntrykk av helsetjenestene

Innbyggernes vurderinger av helsetjenester DFØ 2021) viser at det er sykehusene som får høyest skår. Sykehusene har også hatt en positiv utvikling siden 2013. Fastleger og helsestasjoner får tre poeng høyere skår enn i 2019. Selv om legevakten har den laveste skåren av helsetjenestene, er innbyggernes inntrykk av tjenesten tre poeng høyere i 2021 enn i 2019.

### Opplevelsen av trygghet for hjelp fra det offentlige varierer

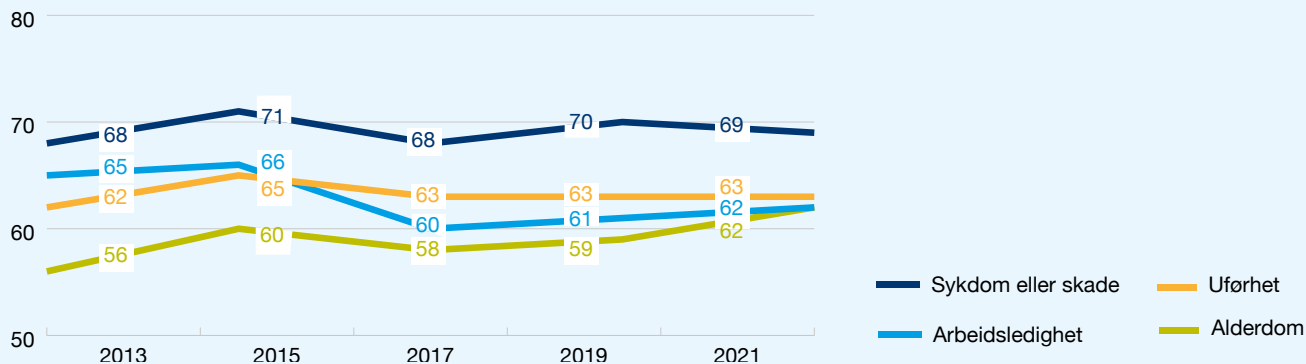
Innbyggerne opplever seg delvis trygge på at de kommer til å få den hjelpen de trenger ved sykdom eller skade, arbeidsledighet, uførhet og alderdom. To av forholdene oppnår likt eller bedre resultater enn i 2019, mens ett forhold oppnår samme resultat (DFØ 2021).

### Helsetjenester



Figur 1.4: Innbyggernes inntrykk av tjenestene inne helse. Hvor gode eller dårlige mener du de følgende tjenestene er? Gjennomsnittsskår på skala fra 0 til 100. Kilde: Difi-Innbyggerundersøkelsen 2021

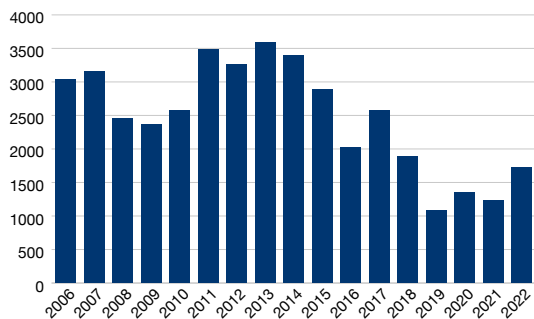
### Å få hjelp fra det offentlige



Figur 1.5: Hvor trygg eller utrygg er du på at det offentlige gir deg hjelpen du trenger ved...? Gjennomsnittsskår på skala fra 0 til 100. Kilde: Innbyggerundersøkelsen 2021, DFØ



Beregnete merkostnader for kommunesektoren

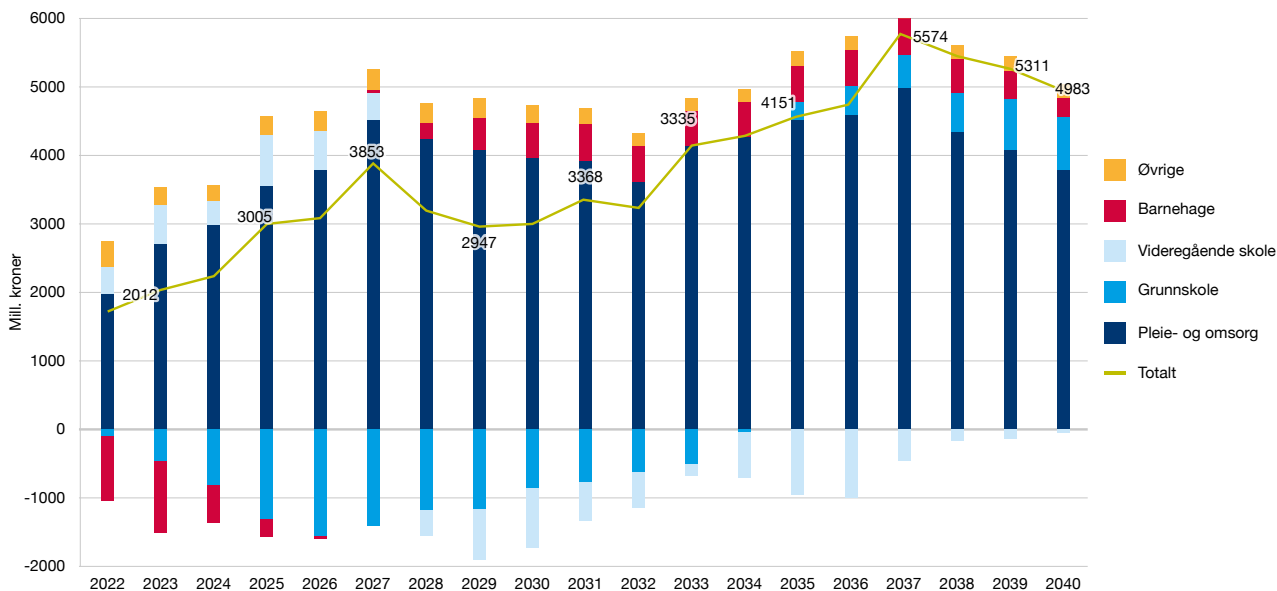


Figur 1.6: Beregnede merkostnader for kommunesektoren som følge av demografiske endringer fra året før. Millioner 2021-kroner. Kilde: TBU

### Endringer i befolkningen får konsekvenser for kommunesektoren

Innbyggerne i ulike aldersgrupper bruker offentlige tjenester i ulik grad, og deres økonomiske bidrag til kommunefelleskapet er forskjellig. Unge og gamle er de største brukerne av kommunale tjenester. Innbyggerne i yrkesaktiv alder bidrar mest til finansieringen gjennom skatteinnbetalinger, og det er også i denne gruppen vi finner menneskene som produserer tjenestene til unge og eldre. Figur 1.6 viser hva befolkningsendringene de senere årene isolert sett har betydd for veksten i kommunesektorens kostnader<sup>2</sup> som finansieres av skatt og rammetilskudd. I de siste par årene har kommunesektorens beregnede årlige utgiftsøkning på grunn av endringer i befolkningens størrelse og sammensetning vært på et lavt nivå sammenlignet med perioden 2006 – 2017.

Beregnete merkostnader for kommunesektoren som følge av anslåtte demografiske endringer



Figur 1.7: Beregnede merkostnader for kommunesektoren som følge av anslåtte demografiske endringer fra året før – basert på folketall 1.1.2022 og SSB-befolkningsprognose fra 2021. Millioner 2021-kroner. Kilde: TBU og KS

2 De årlige merkostnadene for kommunesektoren som isolert sett følger av demografiske endringer kan beregnes under forutsetning av at standard og dekningsgrad i tjenestene ikke endres fra året før, samt uendret produktivitet i tjenesteproduksjonen. Man tar utgangspunkt i befolkningen per 1.1 i det enkelte beregningsår.

Etter 2013 og fram til 2019, har kostnadsøkningen stort sett blitt mindre for hvert år. En beskjeden økning og til dels nedgang i unge aldersgrupper er i stor grad forklaringen. Nå har det imidlertid kommet et omslag ved at aldringen tar seg opp. Dermed vil kostnadene stort sett øke etter 2019. Etter få fødsler og lav innvandring i 2020, har dette tatt seg noe opp gjennom 2021 og har bidratt til økte kostnader i 2022. Årstellene referer seg til 1.1 i det aktuelle året.

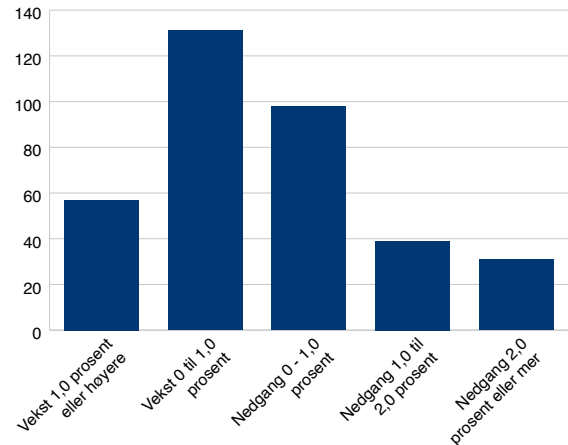
Beregninger fra Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) viser at kommunesektorens årlige kostnadsvekst, som følge av befolkningsendringer, om få år vil være to til tre ganger så høy som i 2022, jf. figur 1.7. Flere eldre over 80 år er hovedforklaringen på veksten. Figuren viser videre at kommunesektorens årlige kostnadsvekst fortsetter å ligge på et høyt nivå, med en topp 15 år fram i tid på nærmere 6 mrd. kroner. Statens utgifter til helsetjenester forventes i samme periode også å stige kraftig. Dette innebærer utfordringer for både kommunal og statlig økonomi. Utviklingen er svært forskjellig i ulike kommuner og utfordringene vil noen steder være langt mer påtrengende enn for landet som helhet.

Landets befolkning økte med 0,6 prosent i 2021, men befolkningsutviklingen er svært ujevnt fordelt mellom kommuner og regioner. I 168 kommuner ble folketallet redusert gjennom 2021, og av disse er det 31 kommuner som har en befolkningsnedgang på mer enn to prosent. Av de 188 kommunene med befolkningsvekst, var økningen over 1 prosent i 57 kommuner.

Det er særlig i de små kommunene at det blir færre innbyggere. Av kommunene med under 5.000 innbyggere ble befolkningen i to av tre kommuner redusert i 2021. Ingen av kommunene med over 50.000 innbyggere opplevde det samme.

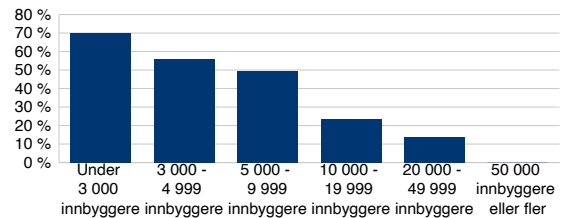
I perioden 2010 til 2020 har innbyggertallet i kommunene med under 10.000 innbyggere blitt redusert med 55.000 innbyggere. Disse har flyttet til kommuner med over 50.000 innbyggere. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig endring i innbyggertallet på 5.000 innbyggere.

#### Kommuner etter befolkningsutvikling



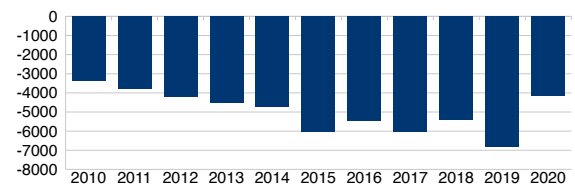
Figur 1.8: Kommuner etter befolkningsutvikling i 2021. Kilde SSB og KS

#### Andel kommuner hvor befolkningen har falt



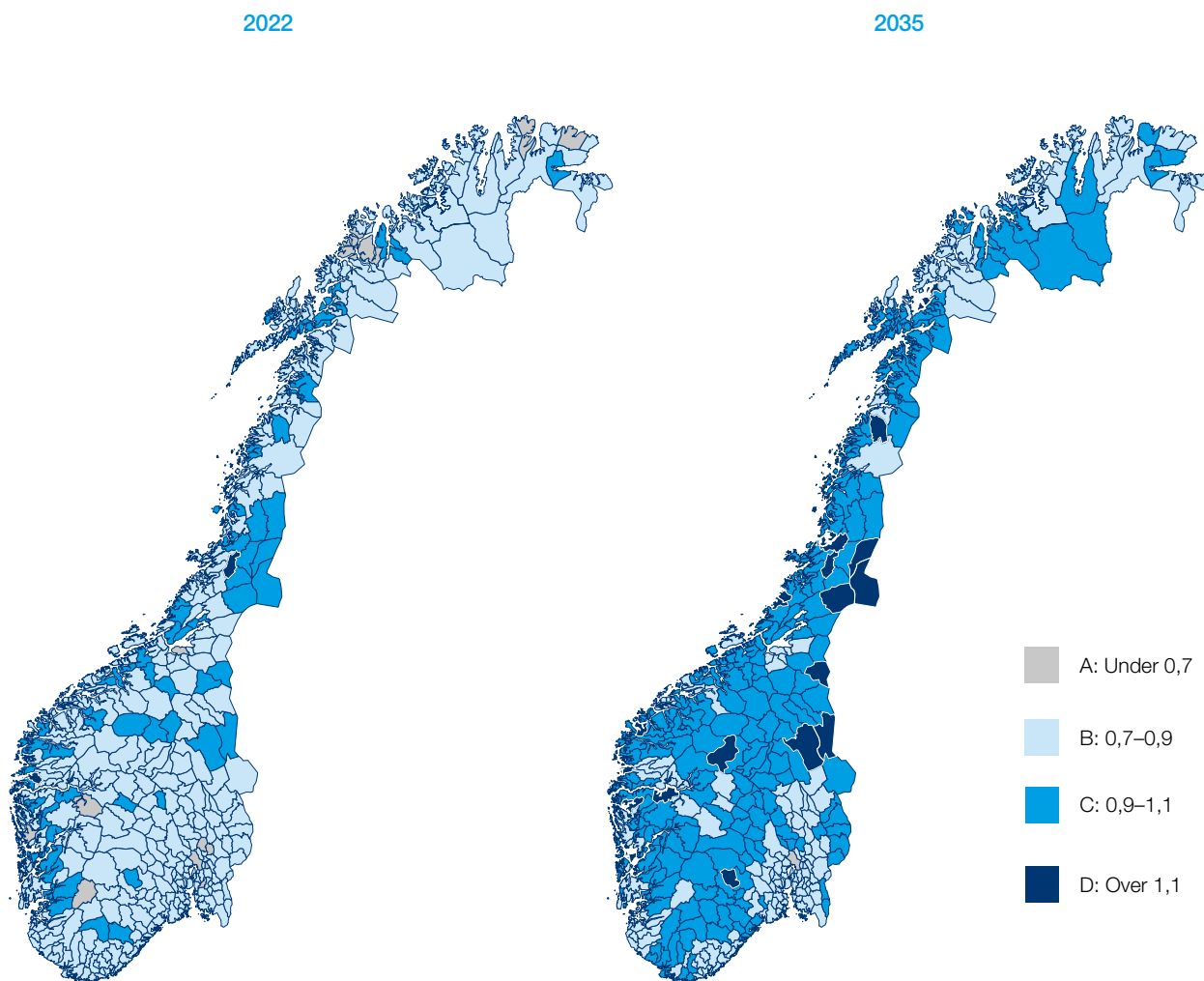
Figur 1.9: Andel av kommuner hvor befolkningen har falt i 2021. Kilde: SSB tabell 07459

#### Endring i innbyggertall i kommuner under 10 000 innbyggere



Figur 1.10: Endring i innbyggertall i kommuner med under 10 000 innbyggere som følge av netto utflytting til kommuner med over 10 000 innbyggere. Kilde: SSB tabell 05471 og 07459

Forsørgerbyrde – Antall personer utenfor yrkesaktiv alder i forhold til antall personer i yrkesaktiv alder



Figur 1.11: Forsørgerbyrde – Antall personer utenfor yrkesaktiv alder i forhold til antall personer i yrkesaktiv alder. Kilde: SSB tabell 07459 og 11668, bearbeidet av KS. Kart fra Kartverket.

Kartene i figur 1.11 illustrerer hvordan forventet befolkningsutvikling vil påvirke befolkningens sammensetning i ulike deler av landet. Kartene viser forhold mellom antall personer utenfor yrkesaktiv alder og antall personer i yrkesaktiv alder (forsørgelsesbyrde) i den enkelte kommune. Er dette forholdstallet over 1 kan det tolkes som at antallet innbyggere som «skal forsørges» er signifikant høyere enn antallet innbyggere i de yrkesaktive aldersgruppene. Kommuner med en forsørgelsesbyrde mellom 0,9 og 1,1 kan sies å ha en høy forsørgelsesbyrde, mens de over 1,1 kan sies å ha en svært høy forsørgelsesbyrde.

For 2022 viser kartet at det kun var to kommuner som hadde en svært høy forsørgelsesbyrde, og til sammen knappe 20 prosent av kommunene hadde en høy eller svært høy forsørgelsesbyrde. Framover i tid viser SSBs befolkningsframskrivinger at veksten i den eldre delen av befolkningen vil være langt høyere enn veksten i antall personer i yrkesaktiv alder, med mindre innvandringen øker markert. Med SSBs hovedalternativ vil det i 2035 være 24 kommuner som har en svært høy forsørgelsesbyrde, mens over 60 prosent av kommunene har en høy eller svært høy forsørgelsesbyrde. Stor forsørgelsesbyrde vil normalt gå sammen med svak inntektsvekst fordi det er få som jobber og dermed betaler skatt. Samtidig kan utfordringene knyttet til rekruttering av arbeidskraft til helse- og omsorgstjenestene bli relativt store i disse kommunene.

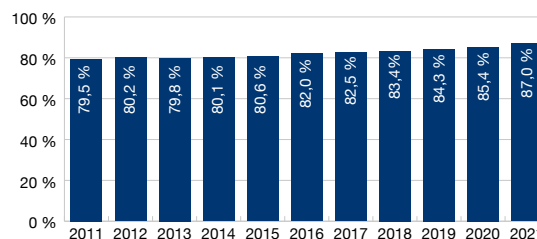
### Fornøyde med barnehagetilbudet

Barnehagene skal gi barn omsorg, mulighet for lek og utvikling. Det er godt dokumentert at barnehage generelt gir positive effekter for barns trivsel og utvikling, særlig for utsatte barn. Andelen barn i barnehage har økt jevnt det siste tiåret, og om lag 92,8 prosent av barn i alderen 0-5 gikk i barnehage i 2020. Dekningsgraden er høyst for de eldste barna, og 97,5 prosent av seksåringene går i barnehage. Bemanningstettheten i barnehagene har økt siden 2016, og 99 prosent av barnehagene oppfylte normen for bemanningstetthet i 2021.<sup>3</sup> Foreldre er i stor grad fornøyde med barnehagetilbudet. 93 prosent er svært fornøyd eller ganske fornøyd med barnehagen.<sup>4</sup>

<sup>3</sup> Utdanningsdirektoratet (BASIL)

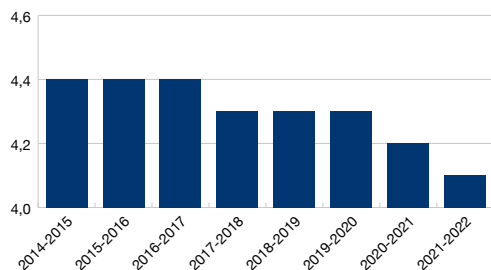
<sup>4</sup> <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-barnehage/analyser/foreldre-er-fortsatt-fornoyd-med-barnehagetilbudet/>

Andel barn 1–2 år i barnehage som andel av innbyggere 1–2 år



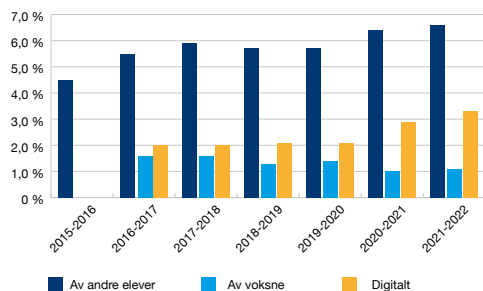
Figur 1.12: Andel barn 1–2 år i barnehage som andel av innbyggere 1–2 år. Kilde: SSB tabeller 12562, 04903

### Elevundersøkelsen – trivsel 7. trinn



Figur 1.13: Elevundersøkelsen – trivsel 7. trinn (indeks 1–5, der 5 er høyest trivsel). Kilde: Utdanningsdirektoratet

### Elevundersøkelsen – andel elever på 7. trinn som har blitt mobbet (prosent)



Figur 1.14: Elevundersøkelsen – Andel elever på 7. trinn som har blitt mobbet i løpet av de siste månedene (prosent). Kilde: Utdanningsdirektoratet

### Nasjonale prøver 5. trinn

Figur 1.15: Nasjonale prøver 5. trinn. Gjennomsnittlige skalapoeng, og intervall for skalapoeng der 60 prosent av elevene befinner seg. Kilde: Utdanningsdirektoratet

### Elever er fornøyd med støtte fra lærere, men trivselen går noe ned på barnetrinnet

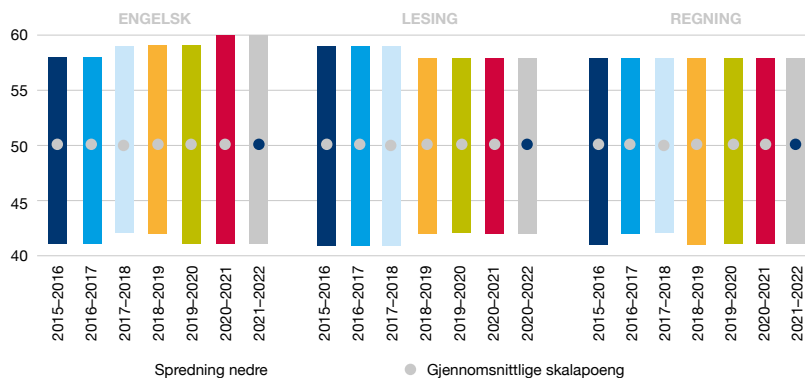
Elevundersøkelsen gjennomføres årlig blant elever på 7. og 1. trinn, for å kartlegge elevenes trivsel, opplevelse av læringsmiljø støtte fra lærere og foreldre, mestring, elevdemokrati med mer. På barnetrinnet har trivsel og motivasjonen gått noe ned siste år, mens den for ungdomsskolen har ligget stabilt. Elevene opplever god støtte fra lærerne, særlig på 7. trinn.

Andelen elever som opplever mobbing er det siste året redusert blant elever på 10. trinn, men økt blant elever på 7. trinn.<sup>5</sup>

### Nasjonale prøver

Målet med nasjonale prøver er å gi skolene kunnskap om elevenes grunnleggende ferdigheter i lesing, regning og engelsk. Prøvene og resultatene gir informasjon om enkeltelever, grupper, trinn og skoler, som lærere, skoleledere og kommuner trenger for å utvikle skolen videre. Informasjonen fra prøvene danner grunnlag for underveivurdering og kvalitetsutvikling på alle nivå i skolesystemet.

Nasjonalt er det ingen endring i gjennomsnittlig skalapoeng i lesing, regning og engelsk fra vi startet å måle utvikling over tid og frem til 2021. Etter to år med pandemi, som har påvirket undervisningssituasjonene, har altså grunnleggende ferdigheter på de ulike områdene holdt seg stabilt på nasjonalt nivå.



5 <https://skoleporten.udir.no/rapportvisning/grunnskole/laeringsmiljo/elevundersokelsen/nasjonalt?orgaggr=a&kjonn=a&trinn=10&sammenstilling=1&fordeling=2>



Resultatene varierer mellom fylker og skoler. Den nasjonale utviklingen illustreres her med en oversikt over fordelingen på ulike mestringsnivå for lesing, der 1 er det laveste og 5 er det høyeste mestringsnivået.

### Livskvalitet

Livskvalitet og trivsel påvirkes av en rekke ulike faktorer – som gener og personlighet, mestringsressurser, sosial støtte, positive og negative livshendelser, tilknytningsforhold, kultur og objektive faktorer som samfunnsforhold og økonomi. Gode relasjoner, muligheter til fysisk aktivitet, sammen med sosiale faktorer, inkludert tillit og støtte i nærmiljøer og lokalsamfunn, er viktig for den enkeltes livskvalitet. Et godt liv avhenger av summen av en hel rekke faktorer og flere indikatorer på områder som er nevnt andre steder i denne publikasjonen, særlig i kapittelet om attraktive steder og byer. Folkehelseprofilene som kommunene benytter, gir et godt og samlet bilde.

Mulighet til deltagelse, til å finne venner og ha gode relasjoner kan skje på mange arenaer, men særlig viktige er felles arenaer som er åpne for alle.

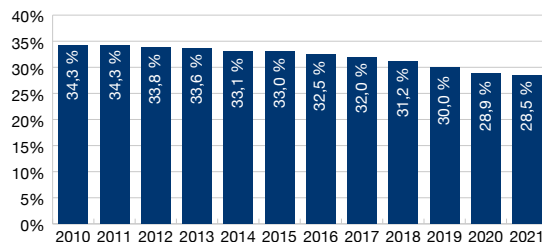
### Færre av de eldste bruker hjemmetjenester

Det har vært en nedgang i praktisk hjelp til eldre de senere årene. Hvordan denne nedgangen skal tolkes varierer. Eldre er friskere, og dermed blir også behovet for hjelp mindre, men sammenhengene er ikke åpenbare. Det bør derfor i større grad evalueres hva som er faktisk resultat for brukere. Det er en tendens til at en nedgang i tjenester ofte vurderes negativt i offentligheten, og dette gjør det vanskelig for kommunesektoren å endre tjenestene, selv om resultatet er større grad av egenmestring og kontroll i eget liv for brukerne.

### Ungdom er ganske fornøyd med lokalmiljøet der de bor

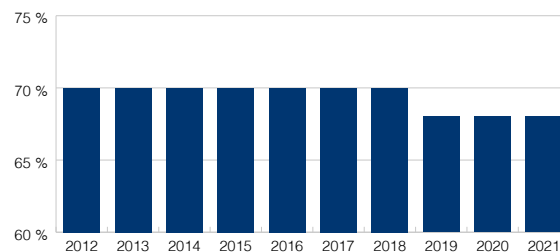
Gode tilbud, mulighet til aktivitet og felleskap kan oppsummere et godt lokalmiljø. Stabilitet over tid er viktig. Lokalt vil folkehelseprofilene gi god kunnskap ned på mindre områder i en kommune, slik at det er mulig å undersøke endringer.

#### Hjemmetjenester



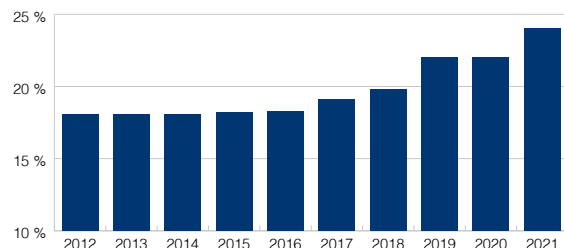
Figur 1.16: Andel innbyggere 80 år og over som bruker hjemmetjenester (prosent). Kilde: SSB tabeller 12209, 07790

#### Lokalmiljø



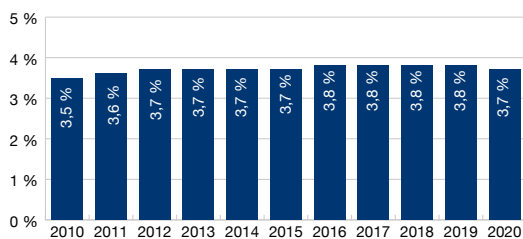
Figur 1.17: Andel ungdomsskoleelever som har svart «svært fornøyd» eller «litt fornøyd» med lokalmiljøet der de bor (prosent). Kilde: Folkehelseinstituttet

### Ungdomsskoleelever som har vært plaget av ensomhet



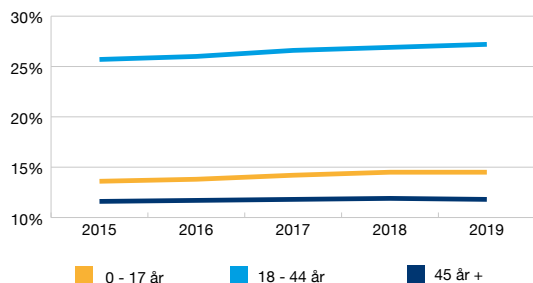
**Figur 1.18:** Andel ungdomsskoleelever som har svart «ganske mye plaget» eller «veldig mye plaget» på spørsmålet om de i løpet av sist uke har følt seg ensom (prosent). Kilde: Folkehelseinstituttet

### Innbyggere 0–22 år med barnevernstiltak (prosent)



**Figur 1.19:** Andel innbyggere 0-22 år med barnevernstiltak (prosent). Kilde: SSB tabeller 12280, 08845

### Innbyggere som bor i leid bolig 2015–2019 (prosent)



**Figur 1.20:** Andelen av innbyggere som bor i leid bolig i ulike aldersgrupper 2015–2019 (prosent). Kilde: Folkehelseinstituttet

## 1 av 5 ungdommer er ensomme

Andelen av de unge som føler seg ensomme er i økning. Det kan være mange ulike årsaker til dette. Å følge utviklingen i ensomhet over tid, sammen med andre indikatorer som viser livssituasjonen til de unge, kan gi et bedre bilde av utviklingen. Mulighet til deltakelse, til å finne venner og ha gode relasjoner kan skje på mange arenaer, men særlig viktige er felles arenaer som er åpne for alle.

## Stabil andel barnevernstiltak

Indikatoren viser andelen av barn og unge under 23 år som har hatt barneverntiltak i løpet av året. Den gir en indikasjon om andelen barn i kommunene som har hatt belastninger som kan være skadelige.

## Flere bor i leid bolig

I Norge eier rundt 80 prosent av befolkningen sin egen bolig. Mange velger å leie i perioder av livet, når de er studenter, eller gjennom livet av andre ulike grunner. Å leie bolig er svært vanlig i andre land. De med lavest inntekt leier også bolig og sammen med andre indikatorer knyttet til levekår og bolig, for eksempel trangboddhet og boligprisvekst, er dette et viktig område å følge utviklingen på. I desember 2020 ble en ny boligsosial strategi lagt frem, og målet er at flere skal gå fra å leie til å eie sin egen bolig.

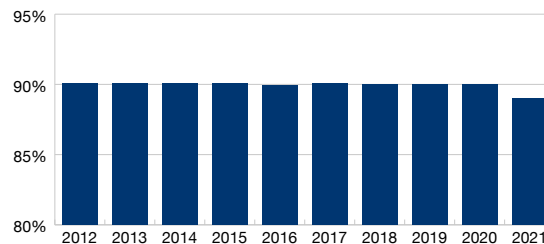
### De fleste unge har en venn

Nære relasjoner, særlig i form av venner, gir et godt liv, og kan beskytte mot andre uheldige livsbetingelser. Heldigvis svarer de fleste unge at de har en venn, men fjoråret viser en nedgang. Dette har mest sannsynlig sammenheng med perioder med nedstengning av samfunnet under koronapandemien.

### Flest eldre i de små kommunene

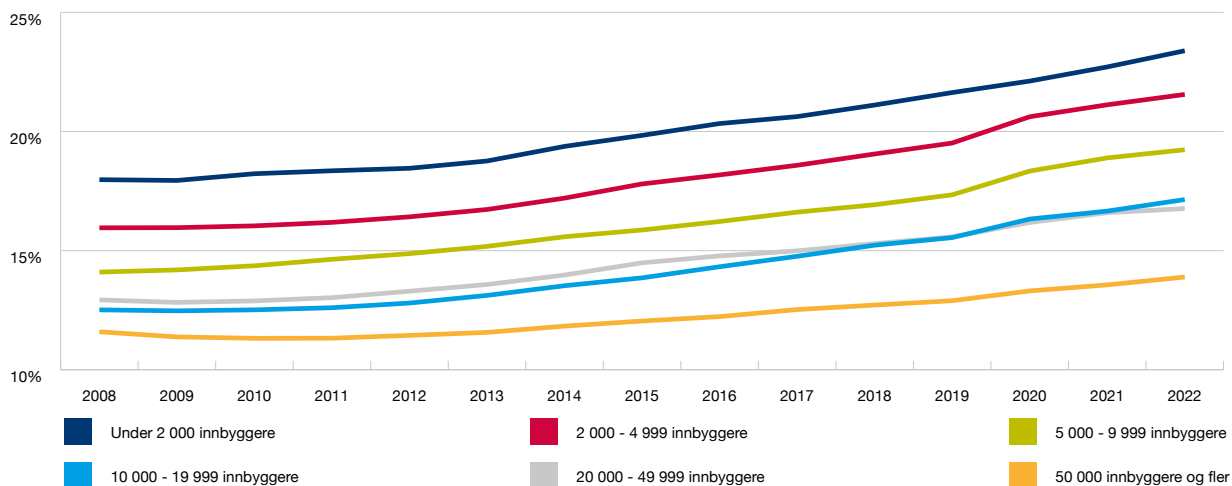
Andelen eldre er høyest i små kommuner, men har økt i alle kategorier kommuner. Økningen er imidlertid minst i de største kommunene. Dette kan være selvforsterkende prosesser.

Ungdomsskoleelever som har minst én venn de kan stole på (prosent)



Figur 1.21: Andel ungdomsskoleelever som har svart «Ja, helt sikkert» eller «Ja, det tror jeg» på spørsmål om de har minst en venn de kan stole fullstendig på og kan betro seg til om alt mulig (prosent). Kilde: Folkehelseinstituttet

Andel innbyggere 67 år eller eldre etter kommunestørrelse (prosent)



Figur 1.22: Andel innbyggere 67 år og eldre etter kommunestørrelse (prosent). Kilde: SSB tabell 07459

### Innholdet i dette kapitlet møter følgende bærekraftsmål:



# 2

PRIORITERTE POLITIKKOMRÅDER

## Klima- og miljøvennlig utvikling

Overgangen til et klima- og miljøvennlig samfunn handler både om å redusere utslipp av klimagasser, håndtere et klima i endring og bevare og bruke de naturressursene vi har.

### Utslippene ned 3,5 prosent i 2020

De norske klimagassutslippene lå i 2020 4,2 prosent under nivået i 1990. Nedgangen fra 2019 var på 1.8 millioner tonn CO<sub>2</sub>-ekvivalenter, fra 51.1 til 49.3 millioner tonn, tilsvarende 3,5 prosent.

Reduksjonen fra 2019 skyldes blant annet lavere utslipp fra olje- og gassutvinning, veitrafikk og annen transport. Det er sannsynlig at koronapandemien har bidratt til dette.

Utslippene fra olje- og gassutvinning har økt med 61 prosent siden 1990, mens utslippene fra industrien er blitt redusert med 42 prosent i den samme tidsperioden.

Utslippene fra veitrafikk økte med 13 prosent fra 1990 til 2020, i hovedsak på grunn av økt godstransport med varebiler og tyngre kjøretøyer. Utslippene fra personbiler var relativt stabile fram til 2015. Forbruket av drivstoff i bilene gikk ned i denne perioden, men kjørelengdene økte betydelig. Etter 2015 har utslippene gått ned. Dette skyldes økt innblanding av biodrivstoff og økt andel elbiler. Fra 2019 til 2020 gikk utslippene fra veitrafikken ned med 4,2 prosent.

### Gjennombrudd for el i kollektivtrafikken

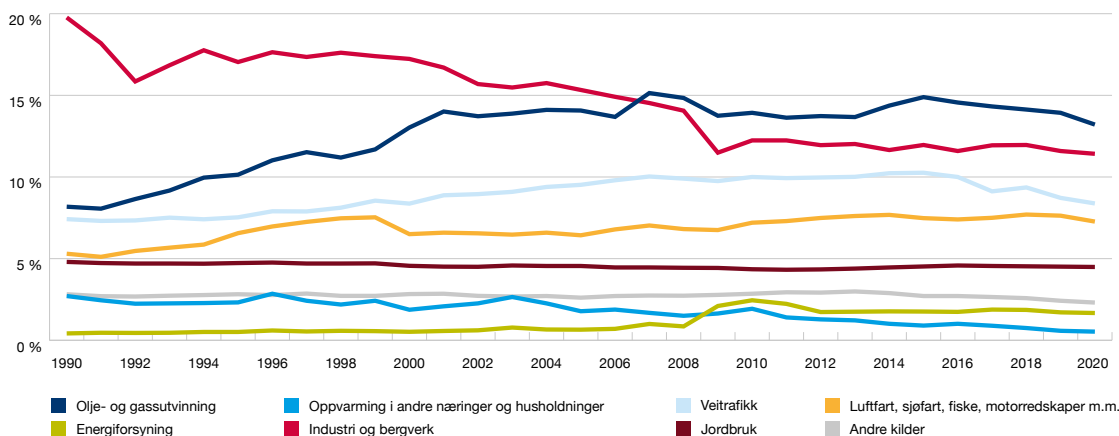
Innfasingen av el-biler og el-ferger er trolig de to fremste eksemplene på det grønne skiftet i Norge. Per 31. desember i fjor var det ifølge Opplysningsrådet for veitrafikken registrert 455.271 el-biler i Norge, noe som er en økning på om lag 118.000 siden 31. desember 2020. Antallet offentlige lade-punkter økte også sterkt, med 2290 nye installasjoner i fjor, til et samlet antall ladepunkter på 19.268 ved utløpet av 2021.

I 2021 var det 52 el-ferger i drift her i landet. Med 21 el-ferger til vil samlet antall komme opp i 73 el-ferger i år. I tillegg er det tegnet kontrakt på 10 el-ferger for levering etter 2022. (Kilde: Energi og klima). Tallet på el-busser gikk fortsatt opp, fra 462 i 2020 til 546 i 2021 (Kilde SSB, Bilparken).

### Kraftig reduksjon i kollektivtrafikken

Kollektivtrafikken, regnet etter antall kollektivreiser, gikk kraftig ned i 2020. Samlet ble disse reisene redusert med 37,4 prosent, fra 718 millioner reiser i 2019 til snau 450 millioner reiser i 2020. Om lag 90 prosent av disse foregikk med fylkeskommunal transport. Hovedårsaken til nedgangen er redusert bruk av kollektivtrafikk under koronapandemien og utstrakt bruk av hjemmekontor.

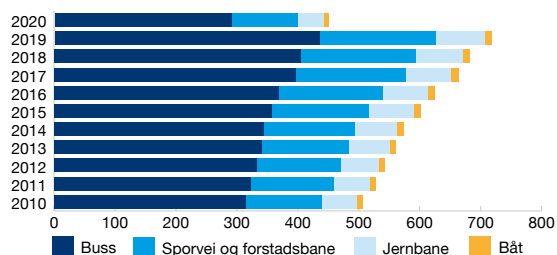
### Innenlandske utslipp av klimagasser



Figur 2.1: Innenlandske utslipp av klimagasser 1990-2020 Mill. tonn CO<sub>2</sub>-ekvivalenter. Kilde: SSB



Kollektivtransport, millioner passasjerer



Figur 2.2: Kollektivtransport, millioner passasjerer, 2010–2020. Kilde: SSB

Busstransporten var fortsatt klart ledende med om lag 64,5 prosent av passasjerantallet.

Nedgangen fortsatte på samme nivå i 2021. I fjerde kvartal 2021 ble det gjennomført 37,7 prosent færre kollektivreiser sammenlignet med samme periode i 2020. Nedgangen var betydelig innenfor all kollektivtrafikk, og særlig innenfor sporvei og forstadsbane, samt jernbane der nedgangen var på hele 65,2 prosent i samme periode. Inntektene fra kollektivtrafikken sank med 57,1 prosent i denne perioden. Nedgangen i 2021 kan trolig også tilskrives redusert reisevirksomhet som følge av koronapandemien.

### Fossilfri fyring

Kommunene har nå faset ut fossil fyringsolje og fyringsparafin som andel av energibruken i sine formålsbygg og har dermed oppfylt kravet om fullstendig stopp i fossil oppvarming innen 2020.

### Økt oppmerksomhet om arealbruksendringer

Klimaavtalen med EU og flere FN-rapporter om klima og naturverdier har bidratt til at arealbruksendringer er blitt et sentralt politisk spørsmål.

Ifølge en rapport fra Miljødirektoratet, «Faktagrunnlag for vurdering av avgift på klimagassutslipp fra nedbygging av arealer» (2021), ble det bygget ned om lag 50 000 dekar hvert år i perioden 1990 til 2019. I rapporten ventes det samme nedbyggings-takt framover.

Dermed vil arealbruksendringene kunne resultere i årlige klimagassutslipp tilsvarende to millioner tonn CO<sub>2</sub>-ekvivalenter. Dette gjør at Norge ligger an til å få større utslipp enn opptak i skog- og arealsektoren, slik at det enten må gjennomføres nye tiltak for å redusere disse utslippene og øke opptaket eller nye tiltak i andre sektorer for å oppfylle våre forpliktelser i klimaavtalen med EU, som har et krav om netto-null utslipp fra arealbruksendringer.

I tillegg til utslipp og opptak av klimagasser påvirker arealbruksendringene også naturmangfold, økosystemtjenester, friluftsliv og kulturmiljø. -Arealbruksendringer er nå den største trusselen mot naturmangfold, slås det fast i rapporten, som konkluderer med at tiltak for reduserte endringer i arealbruken må ta hensyn til alle disse verdiene, ikke bare klimaeffekten.

### Mest skog som bygges ned

Hele 75 prosent av arealene som ble bygget ned mellom 1990 og 2019 var skog. Deretter følger dyrket mark (14 prosent), innmarksbeite (7 prosent), åpen og tresatt utmark (2 prosent) og vann og myr (1 prosent).

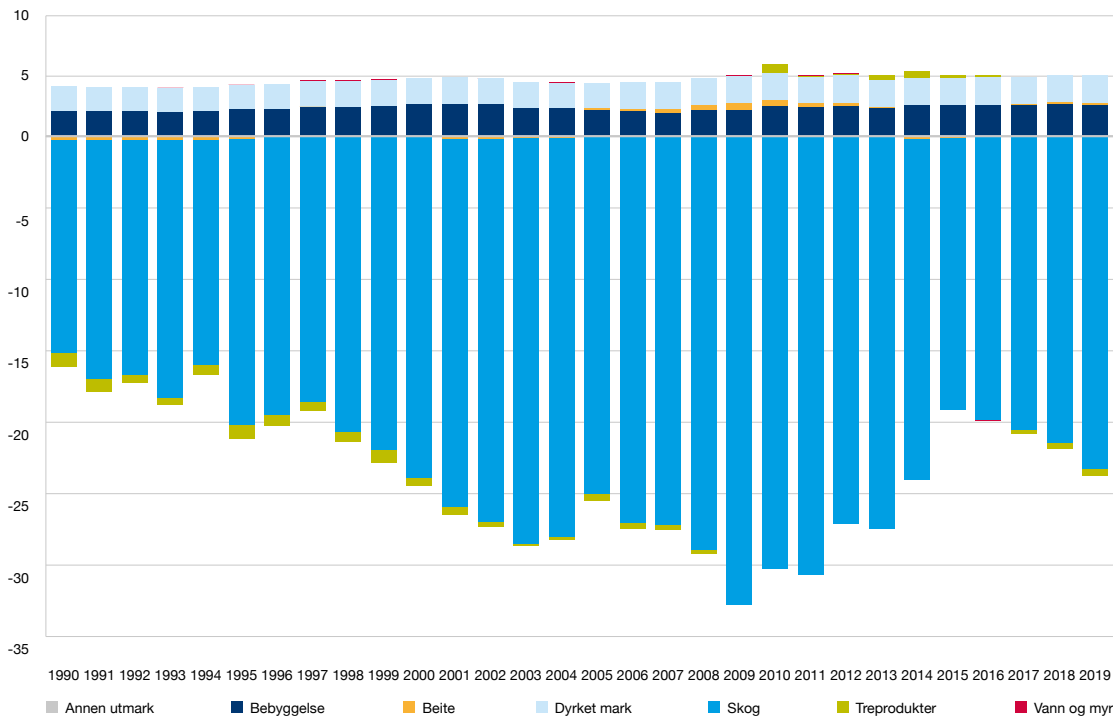
Rapporten gir også oversikt over hva arealene er blitt brukt til. Forskjellige former for bebyggelse, hus og hytter, sto for 43 prosent av arealene, veier for 26 prosent, kraftlinjer 10

prosent, grustak/ steinbrudd for 9 prosent, idrettsarenaer for 6 prosent og annet for 5 prosent.

### Liten andel av planlagte utbygginger gjennomføres

Tallene i Miljødirektoratets rapport stemmer godt overens med en rapport fra Statistisk sentralbyrå, «Planlagt utbygd areal 2019 til 2030», fra 2020. Forfatterne av denne rapporten har analysert kommunale arealplaner og konkluderer med at det er planlagt utbygging av 2777 km<sup>2</sup> som ikke var bebygget i 2019. De peker imidlertid på at det er satt av mer areal til utbygging enn det som vil bygges ut. Hvis utbygging fortsetter på samme årlige nivå som hittil vil bare 20 prosent av den planlagte utbyggingen bli gjennomført før 2030. Den største utbyggingen vil foregå rett utenfor eksisterende tettsteder i det forfatterne kaller «de mellomsentrale» kommunene.

Utslipp og opptak fra skog og annen arealbruk 1990-2019



Figur 2.3: Utslipp og opptak fra skog og annen arealbruk 1990-2019 (mill. tonn CO<sub>2</sub>-ekvivalenter). Kilde: Miljødirektoratet/Norsk Institutt for bioøkonomi

### Økt risiko for naturskader

Klimaet er i endring og det fører til økt risiko for norske kommuner, med betydning for samfunnsikkerhet, miljø og kommuneøkonomi. Vi opplever kraftigere nedbør, flere og større regnflommer, stigende havnivå og flere jord-, flom- og sørpeskred. Nedbøren i Norge har allerede i perioden 1900 – 2020 økt med 24 prosent (KSS, 2022) og prognosene tilsier ytterligere 18 prosent økning (median) mot slutten av dette århundre.

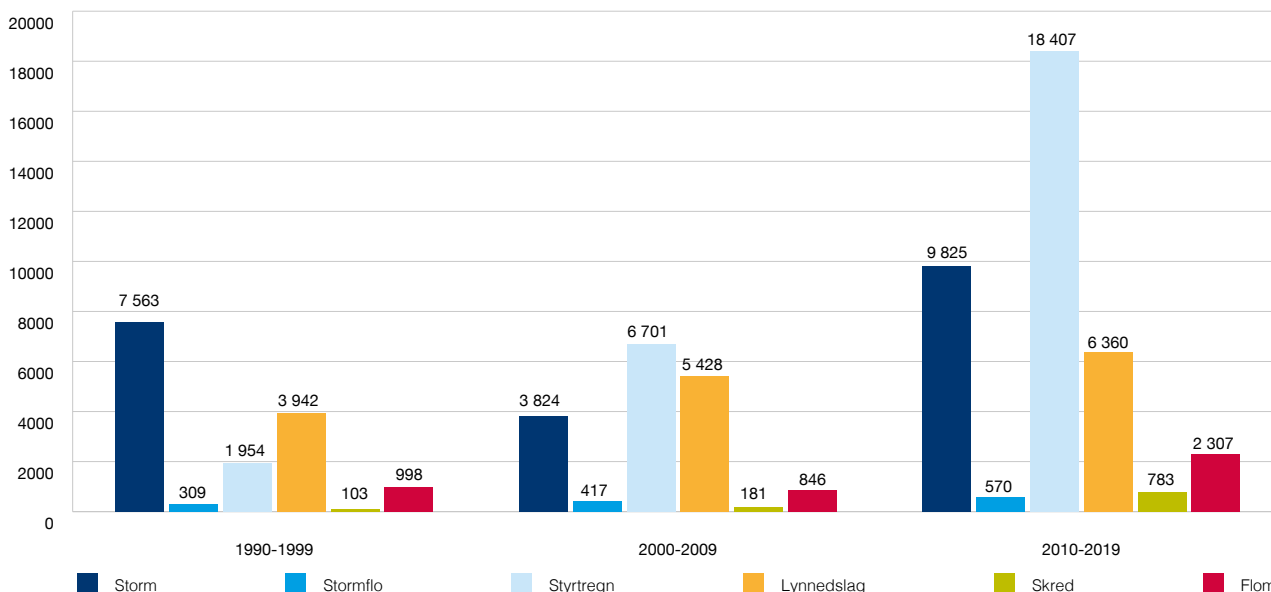
Nye analyser (NVE, 2021) gir et anslått kostnadsbehov på 85 milliarder (estimat mellom 50-120 milliarder) for sikring av eksisterende bebyggelse mot flom og skred. Klimaendringene gir stadig større utfordringer i dette arbeidet. Tidligere var NVEs anslag over kostnader til nødvendige forebyggende innmeldte tiltak på 3,9 milliarder kroner, for tiltak med en kostnad på over 5 millioner kroner.

Naturskadehendelser gir et stort antall innrapporteringer og store erstatningsutbetalinger viser en ekstremværrapport fra If (2020). En sammenstilling (Fig. 2.4) av utviklingen for årgjennomsnittet av antallet ulike naturskader for tre tiår fra 1990-2019 viser en klar oppadgående tendens i antall skader.

Alle typer naturskader er klart høyest i antall i siste tiår (2010-2019). Skader fra flom og skred har i perioden hatt en betydelig økning på henholdsvis 150 prosent og 451 prosent (If, 2020).

Skader fra styrtregn har hatt en jamn og betydelig stigning i alle tiårene. Det siste tiåret har kostnadene økt med hele 350 prosent sammenlignet med gjennomsnittet fra de to foregående tiårene. Rapporten har også sett på utviklingen i det som defineres som store naturskadehendelser innenfor de samme tiårene. Her viser tallene også en betydelig økning i hele perioden. Fra 11 hendelser i perioden 1990-1999, 21 hendelser i 2000-2009, og hele 43 hendelser i perioden 2010-2019.

Årlig gjennomsnittlig antall skader i tiårsperioden



Figur 2.4: Årlig gjennomsnittlig antall naturskader per tiårsperiode. Kilde: Skadedata fra If, Finans Norge og Norsk Naturskadepool.

### Forebygging i stedet for reparasjon

En oversikt KS har utarbeidet over naturskader (flom og skred) for perioden 2011 – 2020 viser at 12,9 milliarder kroner har vært brukt til reparasjon, mens 3,3 milliarder ble brukt til forebyggende sikringstiltak. Dagens bevilgning til sikringstiltak ligger på i underkant av 300 mill. årlig (NOU 2022: 3).

### Overvann – vanninntrenging i bygg

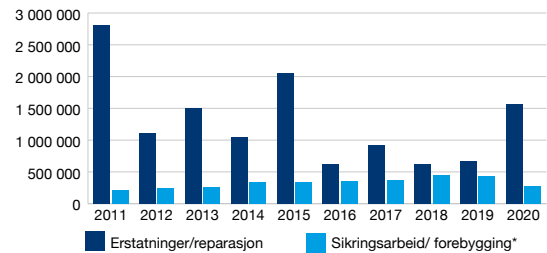
Overvann er avrenning fra nedbør og vann fra snøsmelting på overflaten. Vannet kan føre til problemer og skader spesielt i tettbygde strøk. Mengden overvann skyldes både naturgitte forhold, klimaendringer og lokal, menneskelig påvirkning gjennom foretting og andre inngrep.

Fremtidige skadekostnader som følge av økt ekstremvær, sentralisering og foretting kan bli på mellom 45 – 100 milliarder kroner over en 40 års-periode. Kommunene bruker allerede i dag betydelige summer, anslagsvis 600 millioner kroner årlig på overvannstiltak, både til forebygging og reparasjon (NOU 2015:16). Kommunene opplever fortsatt overvann som den største utfordringen ved å tilpasse seg klimaendringer. Hele 94 prosent av kommunen har gjennomført klimatilpasningstiltak innenfor avløp/overvann (KS, 2021).

Vannskader fra ekstremnedbør øker. En indikasjon på utviklingen sees i vannskadestatistikken (VASK) fra Finans Norge, der denne har vært brukt til å analysere sårbarhet for overvannskade.

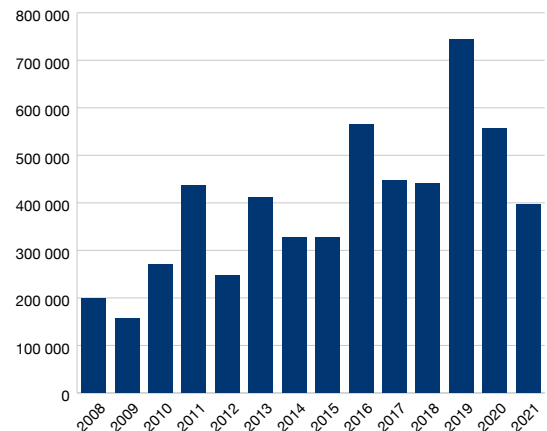
Kostnadene for vannskader på bygg som følge av vanninntrenging utenfra ved avrenning på bakken (ytre påvirkning) er på 5,53 milliarder kroner for perioden 2008 – 2021 (Figur 2.6). Skadekostnadene har vært gjennomgående høyere i årene etter 2009 og spesielt for årene etter 2016. Dette skyldes sannsynligvis økningen i antallet intense nedbørperioder. Tallene oppdateres i tilknytning til forsikringsoppgjørene. 2020-tallene ble justert med 175.5 millioner kroner i løpet av 2021. Justeringer av 2021-tallene må derfor påregnes.

Reparasjon versus forebygging for flom og skred 2011–2020



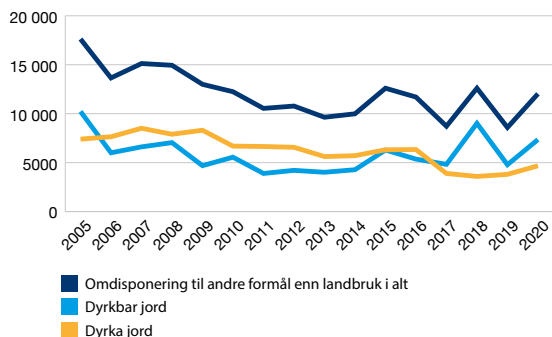
Figur 2.5: Reparasjon versus forebygging for flom og skred 2011 – 2020. I 1000 løpende kroner. Kilde: KS' sammenstilling av skadedata fra Naturskadepoolen (NASK), Naturskadefondene (Landbruksdirektoratet), skjønnsmidler (KMD) og regnskapstall for NVE i Statsbudsjett.

Vannskader på bygg som følge av vanninntrenging utenfra 2008–2021



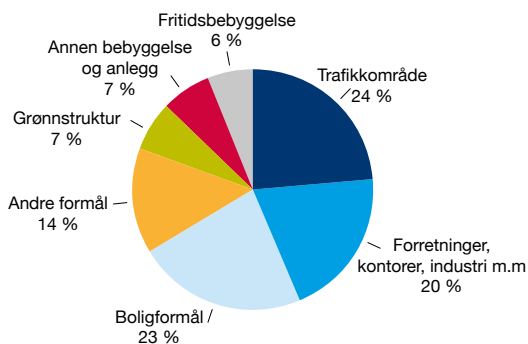
Figur 2.6: Vannskader på bygg som følge av vanninntrenging utenfra ved avrenning på bakken (ytre påvirkning) 2008 – 2021. Erstatningsbeløp i 1000 løpende kroner. Kilde: VASK, Finans Norge.

Dekar dyrkbar og dyrkbar jord som er omdisponert til andre formål enn landbruk 2005–2020



Figur 2.7: Dekar dyrka og dyrkbar jord som er omdisponert til andre formål enn landbruk 2005–2020. Kilde: SSB tabell 07903

Dekar dyrkbar og dyrkbar jord som er omdisponert til andre formål enn landbruk 2010–2021



Figur 2.8: Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord til andre formål enn landbruk 2011–2021. Prosent. Kilde: SSB, tabell 11776

### Jordbruksarealene endrer seg – dyrka mark blir noe annet

Tall fra KOSTRA viser at dyrka mark (areal som brukes til dyrking) og dyrkbar mark (areal som kan brukes til dyrking) stadig blir omdisponert til andre formål. Disse arealbruksendringene har i all hovedsak sammenheng med samferdselsinngrep, bygging av boliger og næringsbygg, samt nedbygging av landbruket. Denne tendensen har likevel vært synkende de siste årene. I 2020 var omdisponeringen av dyrka mark til andre formål 3900 dekar. Dette er innenfor målet Stortinget har satt for maksimal årlig omdisponering, 4000 dekar. Tapet av den beste matjorda er imidlertid stadig en utfordring. Det har for øvrig oppstått debatt om kvaliteten på KOSTRA-tallene for omdisponering av dyrka mark. I en analyse fra SSB som baserer seg på bygningsomriss viser de foreløpige beregningene nedbygging på om lag 7 100 dekar i 2019. sikkerhet. Samtidig endres vilkårene for biologisk mangfold.

Figur 2.8 viser hva den omdisponerte dyrka og dyrkbare jorda fra 2011 til 2021 har gått til. På tross av den årlige omdisponeringen av dyrka mark, øker det samlede arealet som brukes til jordbruk i Norge. I 2020 ble det godkjent 21 641 dekar nydyrka areal. Også de samlede skogarealene vokser noe, blant annet som følge av at tregrensa heves. Figur 2.9 viser utviklingen når det gjelder hvor mye areal som ble brukt til jordbruk i perioden fra 2011-2021 og hvor mye areal som var skogkledd i samme periode. Nydyrking av jord gir også bidrag til arealendringer. Nydyrking bidrar til økt nasjonal matsikkerhet. Samtidig endres vilkårene for biologisk mangfold.

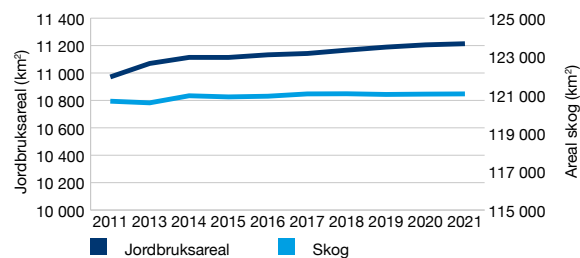


### Økt energiproduksjon gir også arealbruksendringer

Produksjonen av elektrisk kraft bidrar også til arealbruksendringer. Siden vindkraftproduksjon startet opp i Norge i 2001 har den økt jevnt, og nådde en produksjon på 11,8 Twh i 2021. Totalt var kraftproduksjonen på 153,2 Twh i Norge dette året. Ifølge NVE viser data for 62 anlegg i drift eller under bygging per 31.12.2021 i sum planområder på 587 kvadratkilometer.

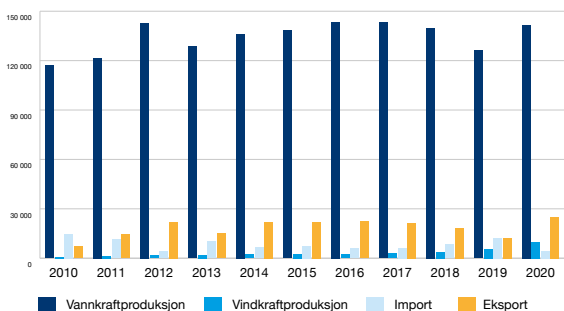
Til sammenligning utgjorde planområdene for industriområder 173 kvadratkilometer ved inngangen til 2022. For vannkraft finnes ikke sammenlignbare tall i form av størrelsen på planområder. Derimot finnes det kart utarbeidet fra satellittfoto. Disse viser hvor store arealer som er oppdemmet med tilhørende anlegg (dam, inntakspunkt, vannvei og stasjonspunkt). Ut fra disse kartene vet vi at totalt 305.3 km<sup>2</sup> areal er påvirket på denne måten fra 1972 og frem til i dag. Nett og anleggsveier er da ikke medregnet. Arealet som vannkraftproduksjon krever, har dessuten økt noe de siste årene også som følge av utvidelser av enkelte vannkraftverk. Økt omfang av arealbruksendringer som følge av vannkraftproduksjon de siste årene skyldes likevel i hovedsak bygging av flere små vannkraftverk (53 stk i 2021). I 2021 ble imidlertid også to større kraftverk utvidet og opprustet.

Jord- og skogsbruksareal 2011–2021



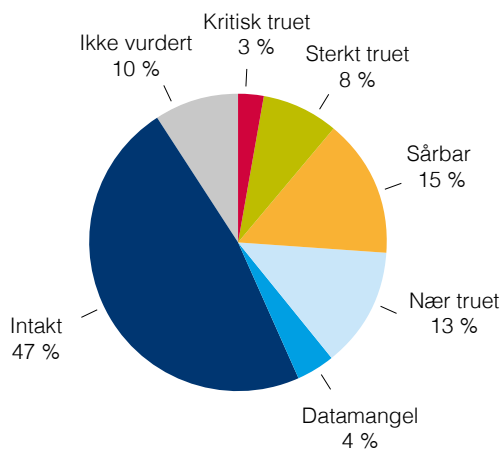
Figur 2.9: Jord og skogsbruksareal 2011–2021. Kilde: SSB, 09594

### Produksjon av vannkraft og vindkraft



Figur 2.10: Produksjon av vannkraft og vindkraft, samt import og eksport i GWh. Kilde: SSB tabell 08307

### Truede naturtyper 2018



Figur 2.11: Truede naturtyper 2018. Kilde: Artsdatabanken.

### Arealbruk endres, og forbruket av naturressurser øker

Biologisk mangfold er i praksis alt liv på jorda. Samtidig kan det betraktes som «grunnleggende forutsetning for sosial og økonomisk utvikling på jorda.» En bærekraftig arealforvaltning utgjør en viktig del av arbeidet med å ta vare på natur lokalt og regionalt, både for å ta vare på naturmangfoldet og de naturgodene de gir oss, men også som et viktig tiltak for å redusere klimautslipp, da arealbruksendringer er en stor kilde til slike utslipp. Bærekraftig arealforvaltning er samtidig et klimatilpassingstiltak, som reduserer risiko for artstap og skader som følge av klimaendringer.

Ulike økosystemer er avhengige av hverandres tjenester for å fungere. Det handler blant annet om å skaffe frem mat, råvarer og vann eller å regulere overflatevannmengder og hindre flom og erosjon. FNs naturpanels siste rapport (2019) påviser et enormt tap av naturmangfold. Dette er verdens første globale rapport om naturens tilstand. Rapporten viser at 1 million av i alt 8 millioner arter er truet. Mange av dem risikerer å bli utryddet de nærmeste tiårene. Ifølge naturpanelet har mennesker gjort betydelige endringer på tre fjerdedeler av jordens landoverflate og i alt 85 % av all våtmark på jorda er i dag ødelagt. Arealbruksendringer, intensivt landbruk, bruk av plantevernmidler og kunstgjødsel, klimaendringer og spredning av fremmede arter er hovedårsakene til tap av biologisk mangfold. Norge synes ikke å være noe unntak fra disse klare tendensene, men kunnskapen om detaljene i utviklingen over tid har foreløpig en del mangler.

### Biologisk mangfold er under press

Arealbruksendringer er hovedkilden til tap av biologisk mangfold i Norge. Om lag 60 prosent av de artene vi kjenner til i Norge finnes i skoger. Samtidig er forskjellige typer skog ulikt egnet til å ta vare på biologisk mangfold. Mengden død ved i skog og skogens alder er for eksempel viktige faktorer. Artsdatabanken vurderer 2.000 arter og 74 naturtyper som utrydningstruet i Norge. I Norsk rødliste for naturtyper 2018 er 285 naturtyper vurdert. Av disse står 124 på Rødlista. Ingen naturtyper har gått tapt fra norsk natur i løpet av vurderingsperioden på 50 år, men ca. 26 prosent er nå vurdert som truet. Kulturmarkseng, preget av langvarig slått eller beite, kan for eksempel forsvinne i Norge. Kulturmark-

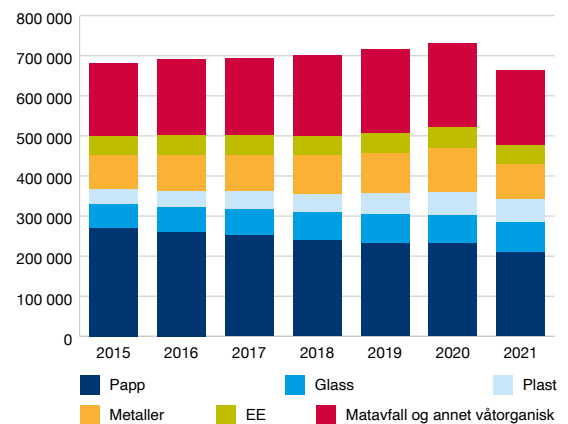
Status for inngrepsfrie naturområder 1988–2018					
	Totalt areal i km <sup>2</sup>	Inngrepsfri natur per januar 2018, km <sup>2</sup>	Reduksjon 2013–2018, km <sup>2</sup>	Reduksjon 1988–2018	
				Km <sup>2</sup>	Prosent
Sør-Norge med Trøndelag	211 245	68 119	405 (netto)	5 962	8,1
Nord-Norge	113 129	74 301	147 (netto)	2 670	3,5
Norge	324 374	142 420	552 (netto)	8 632	5,7

Tabell 2.12: Status for inngrepsfrie naturområder 1988–2018. Kilde: Miljødirektoratet

senger kan for eksempel huse mye karplanter, sopp og insekter. Figur 2.10 viser alle vurderte naturtyper fordelt på kategorier som spenner fra livskraftig til kritisk truet. I 2018 ble bare 51 prosent av norsk natur vurdert som klart livskraftig. De mest gunstige miljøene for biologisk mangfold er i såkalt villmarkspreget natur, særlig villmarkspregede skogområder (Kilde: Sverdrup-Thygeson, A., Søgaard, G., Rusch, G. M. & Barton, D. N. 2014).

Arealbruksindikatoren «Inngrepsfrie naturområder i Norge» er et relevant utgangspunkt for å identifisere et sammenhengende naturområder. Figur 2.12 viser tap av inngrepsfrie naturområder i perioden 1988 til 2018. I januar 2018 lå omtrent 44 prosent av Fastlands-Norges areal en kilometer eller mer unna tyngre tekniske inngrep, som regnes som inngrepsfri natur. Utbygging av blant annet veier og energianlegg gjør at det blir stadig mindre inngrepsfri natur igjen. Det var en brutto reduksjon på om lag 620 kvadratkilometer inngrepsfri natur fra 2013 til 2018 (5,7 prosent). Reduksjonen var størst i Sør-Norge (8,1 prosent). Det er også Sør-Norge som har minst inngrepsfri natur igjen.

Mengder husholdningsavfall



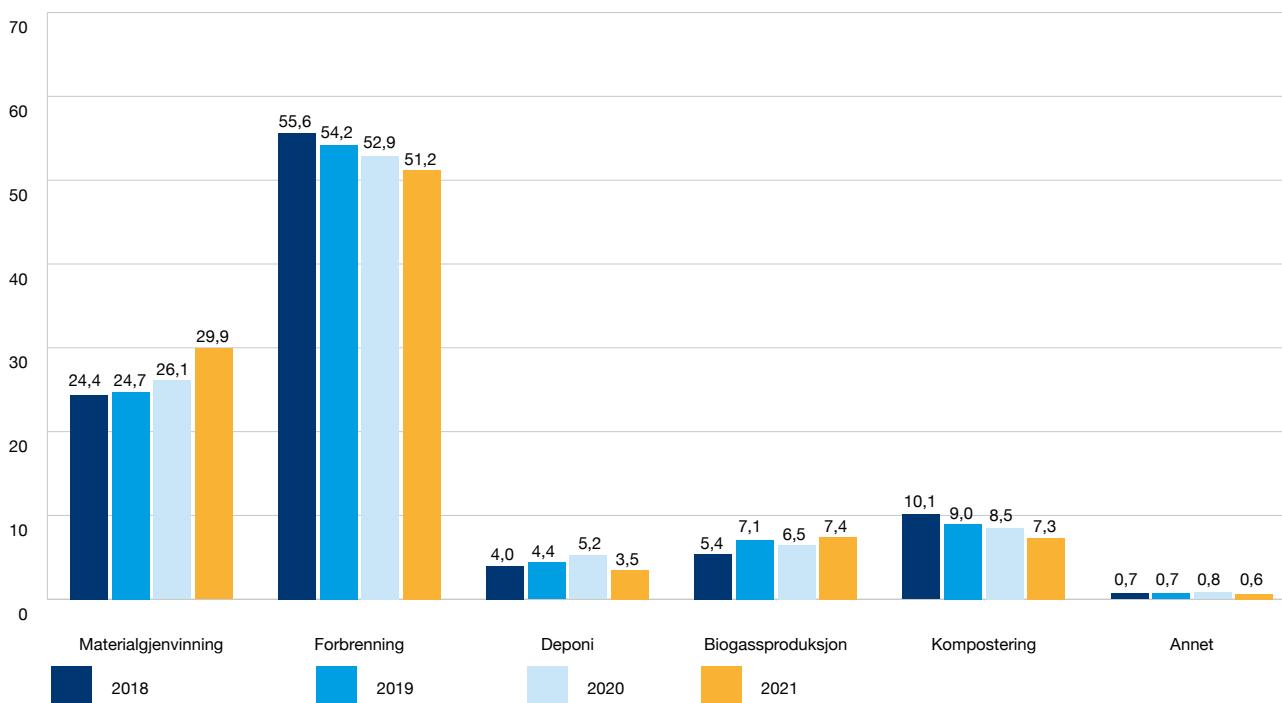
Figur 2.13: Mengder husholdningsavfall, etter materiale og år 2015-2021. Kilde: Kilde SSB, 13136

### Mer materialgjenvinning

De totale avfallsmengdene var på om lag 11,6 millioner tonn i 2020 og gikk ned med om lag 5 prosent fra året før. Avfallsmengdene fra bygg- og anleggsvirksomhet økte med 4 prosent mens avfallsmengdene fra tjenesteytende næringer ble redusert med 30 prosent i samme periode. Avfallsmengdene fra industrien ble redusert med 3 prosent, mens avfallsmengden fra private husholdninger økte med 4 prosent.

Husholdningsavfallet står for om lag 20 prosent av de samlede avfallsmengdene. Etter en økning i 2020, gikk mengdene ned igjen i 2021. Andelen av dette avfallet som sorteres ut har økt de senere årene, mens restavfallet er redusert om lag tilsvarende. Figur 2.13 viser at kommunenes ordninger for å håndtere avfall fra husholdningene bidrar til god kildesortering av avfallet.

Andel husholdningsavfall (prosent) etter behandling og år



Figur 2.14: Andel husholdningsavfall (prosent), etter behandling og år 2015-2021. Kilde: SSB, 13136

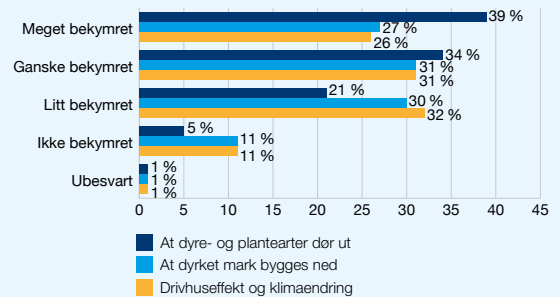


## INNBYGGERNE MENER:

De store miljøproblemer engasjerer befolkningen. I en undersøkelse svarte hele 94 prosent av de spurte at de er meget, ganske eller litt bekymret for at dyre- og plantearter dør ut. 88 prosent svarte tilsvarende at de var bekymret for at dyrket mark bygges ned, og 89 prosent var bekymret for drivhuseffekt og klimaendring.

Kommunene har betydelige oppgaver for få ned klimagassutslippene og tilpasse samfunnet til et endret klima. Figur 2.16 viser at bare om lag 49 prosent av de spurte var enig eller delvis enig i at egen kommune jobber aktivt for å redusere klimagassutslippene, og 31 prosent var tilsvarende enig i at egen kommune jobber aktivt for å sikre boliger og infrastruktur mot skader som følge av klimaendringene. Henholdsvis 20 og 30 prosent mente det var umulig å svare på disse spørsmålene, som kan indikere at det er et udekket behov for informasjon om kommunenes arbeid på disse områdene.

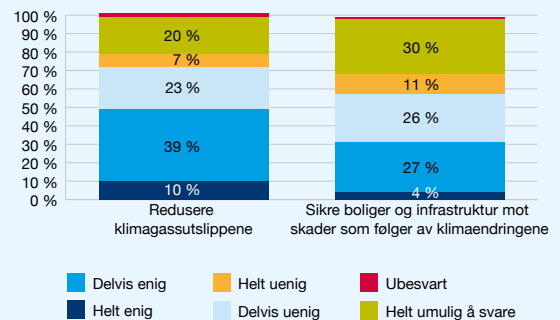
### Miljøproblemer



Figur 2.15: Hvor bekymret er du for følgende miljøproblemer?

Kilde: Norsk Monitor 2022

### Aktivt jobb



Figur 2.16: Det jobbes aktivt i min kommune for å.. Kilde: Norsk Monitor 2022

### Innholdet i dette kapitlet møter følgende bærekraftsmål:



# 3

PRIORITERTE POLITIKKOMRÅDER

## Omstillingsdyktig næringsliv

Utvikling av næringslivet er viktig for å sikre god velferd og en attraktiv stedsutvikling. Mange steder er det en nøkkelfaktor for å rekruttere flere innbyggere, og samtidig få innbyggere til å bli værende i kommunen. Kommuner og fylkeskommuner er også viktig for næringslivet gjennom anskaffelser, investeringsprosjekter og tilrettelegging. Her kan det offentlige bidra til en omstilling til et mer bærekraftig samfunn, et inkluderende arbeidsliv og seriøse aktører.

### Langsiktig fall i norsk aktivitetsvekst

Det samlede aktivitetsnivået i norsk økonomi belyses av utviklingen i BNP Fastlands-Norge. Som figur 3.1 viser er det store svingninger i den økonomiske veksten, men det har i lang tid vært en fallende trend. Fallet i 2020 og den markerte stigningen (gjeninnhentingen) i 2021 har sammenheng med korona-krisen.

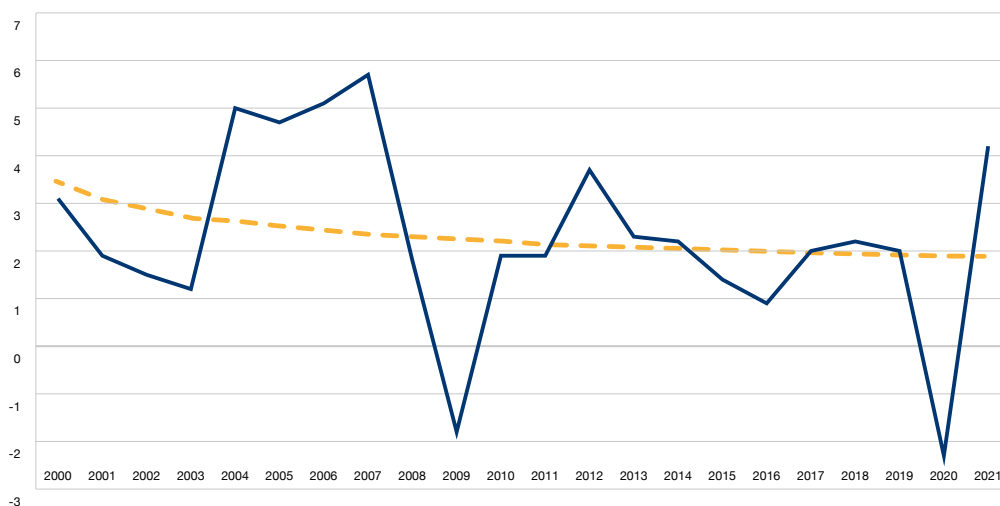
Den underliggende veksten i Norge så vel som hos våre viktigste handelspartnere ser ut til å ha fått en knekk etter finanskrisen. Dette forsterkes av at veksten i befolkningen i arbeidsdyktig alder i de senere årene har gått ned og vil fortsette med det i tiden framover. På sikt vil norsk økonomi framover også svekkes av fall i etterspørselen fra petroleumsnæringen og kraftig redusert potensiale for økt oljepengebruk. En god konkurranseevne og et omstillingsdyktig næringsliv vil lette utfordringene.

Markeder er i stadig endring, med både konjunkturelle kort-siktige svingninger og mer langsiktige strukturelle faktorer i virksomhet. Konjunkturbevegelser krever kontinuerlig omstillinger for at kapasitetsutnyttelsen, og dermed verdiskapingen, skal være høy. Strukturelle endringer krever mere fundamentale omstillinger.

Eksempler på behovet fundamentale omstillinger er at både forbrukssammensetningen, produksjonen, og produksjonsmetodene må endres i mer klima og miljøvennlig retning. Korona-krisen har påvirket økonomien på en helt unik måte gjennom kraftige virkninger både på tilbuds- og etterspørselssiden. Krisen kan også ha satt forgang i noen av disse prosessene med blant annet digitalisering, reduksjon i jobbreising og færre flyturer. Nå som smittevernstilltakene er avviklet og smittefrykten redusert, vil man trolig oppleve mer normale konjunkturbevegelser. Krigen i Ukraina kan imidlertid komme til å påvirke norsk og internasjonal betydelig, men er likevel å betrakte som en mer «normal» kilde til økonomiske svingninger.

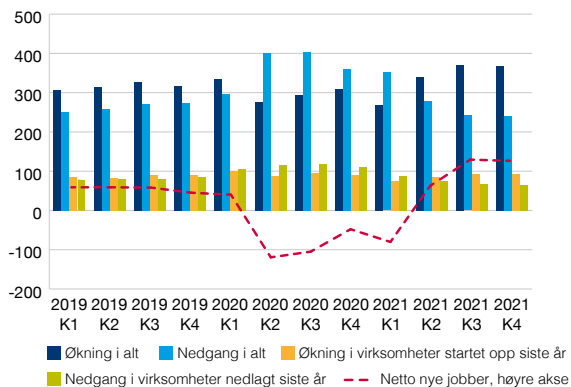
Omstilling i næringslivet har mange fasetter. Å være omstillingsdyktig – evnen å omstille seg – er i seg selv et udiskutabelt gode. Å faktisk omstille seg kan være noe helt annet: Omstilling for å oppnå høyere lønnsomhet er gunstig, men omstilling kan også være en dyd av nødvendighet på grunn av endringer i markedet. Omstillinger kan bestå i endringer i både hva og hvordan man produserer og hvem man forsøker å selge til. For et land kan det dreie seg om å legge ned lite lønnsomme virksomheter og skape nye som over tid er mer lønnsomme.

BNP Fastlands-Norge – Vekst i prosent og trendvekst



Figur 3.1: 3.1: BNP Fastlands-Norge – vekst og trendvekst i prosent

Bruttoendringer i antall jobber siste 12 månedene i 1000



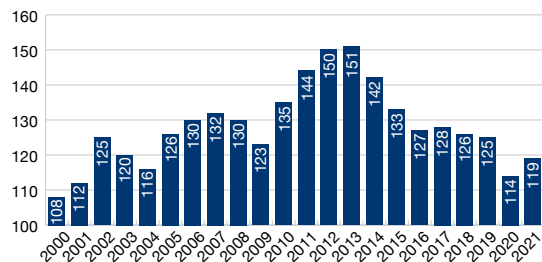
Figur 3.2: 3.2: Bruttoendringer i antall jobber siste 12 måneder i 1000. Kilde: SSB

Figur 3.2 viser at det hele tiden er et store endringer i antall jobber. Fra 2017 til 2019 har antall nye jobber på årsbasis ligget ganske stabilt på vel 300.000. På samme tid har det imidlertid også vært et betydelig bortfall av jobber med over 250.000. Konjunkturoppgangen, som varte ut annet halvår 2019 manifesterer seg med et økende antall netto jobber, med nær 60.000 på 12-månedersbasis i 2. kvartal 2019. Korona-krisen har ført til en betydelig nedgang, og i sommerhalvåret 2020 var det et netto fall på rundt 120.000 jobber og om lag det halve i vinterhalvåret 2020/21. Det var et betydelig omslag gjennom første halvår 2021 og i andre halvår ble det netto skapt nærmere 130.000 jobber. Det er mer enn det dobbelte av nivået i de tre siste årene før pandemien.

I de fire første «hele» korona-kvartaler økte nedgangen i antall jobber betydelig, mens antall nye jobber ble redusert. Selv på det laveste i 2. kvartal 2020 ble det imidlertid skapt nær 280.000 jobber. Dette vitner om betydelig omstillingsevne i norsk økonomi.

Evnen til omstilling er avhengig av en rekke faktorer. For virksomheter som konkurrerer i utlandet (eksportkonkurrerende) eller mot utenlandske importører (importkonkurrerende) er den kostnadsmessige konkurransevnen av betydning. Den kan sies å avhenge av lønnskostnader hjemme i forhold til hos handelspartnere målt i felles valuta. Lønnsvekst ut og hjemme, samt endringer i kronkursen sier noe om utviklingen i denne. I tillegg kan ulik produktivitet og produktivitetsutvikling inngå i en slik vurdering, men her er det mange statistiske fallgruber.

Timelønnskostnader i industrien i Norge i forhold til industrien hos handelspartnerne i EU i felles valuta



Figur 3.3: Timelønnskostnader i industrien i Norge i forhold til industrien hos handelspartnerne i EU i felles valuta. Handelspartnerne = 100. Kilde: Teknisk beregningsutvalg for inntektsoppgjørene

Figur 3.3 viser at timelønnskostnadene i norsk industri i 2021 var 19 prosent høyere enn gjennomsnittet for våre handelspartnere. Det representerer en betydelig bedring i den kostnadsmessige konkurransevnen fra årene 2012-2013 hvor den var på et bunn-nivå. Omstillingsevnen kan sies å bli bedre jo lavere norske timelønnskostnader er. Fordi man har flere målsettinger enn omstillingsevne, og omstillingsevne heller ikke er den primære målsettingen for et samfunn, er det ikke uten videre klart om den «burde» vært bedre, dårligere eller er akkurat passe.



Figur 3.4 viser noen elementer av faktiske omstillinger i norsk økonomi siden årtusenskiftet. Vi ser at sysselsettingen målt i timeverk i industri, jordbruk og skogbruk som andel av totalen har falt nesten kontinuerlig, mens bygge- og anleggsvirksomhet og diverse faglige tjenester har økt. Utvinning av råolje mm. har på sin side gjennomgående økt til en topp i 2014, og falt noe deretter. I 2020 og 2021 påvirkes tallene igjen av korona, og utviklingen kan i liten grad sies å representere noen egentlig omstilling.

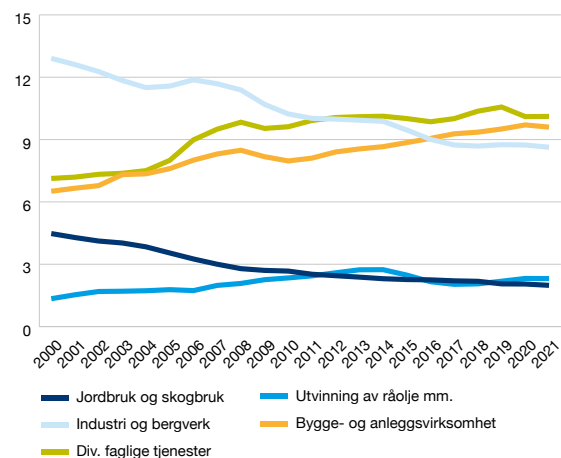
### Små endringer i energibruken for hver produsert milliard

Energiregnskapet til SSB viser alle energiprodukter produsert og brukt i næringer i norsk økonomi inkludert i utlandet. Statistikken inkluderer også tall for energiintensitet for næringer i norsk økonomi og tall fra dekomponeringsanalyser på endringer i energiforbruket. Regnskapet viser at forbruket av energi per milliard kroner i produksjon for offentlig administrasjon og forsvar, samt energi- og vannforsyning, avløp og renovasjon, går nedover. Forbruket knyttet til undervisning, helse og sosialtjenester, samt husholdninger ligger stabilt, mens forbruket av energi pr. milliard kroner i produksjon går noe opp for transport og industri.

### Flere el-ferger i kollektivtrafikken kommer

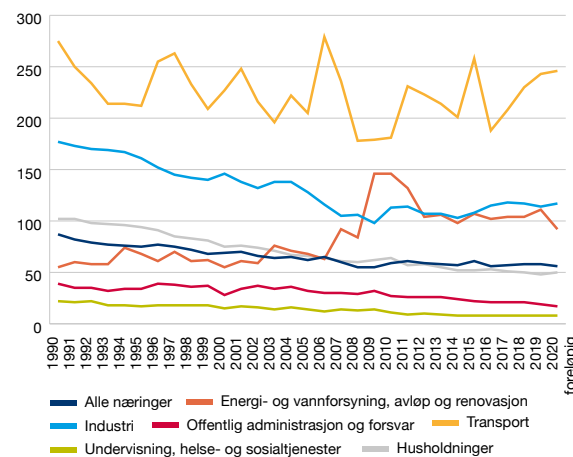
Hvor sterk overgangen fra fossile til fornybare energikilder i transportmidlene faktisk er, er en relevant indikator for å vurdere effekten av de politiske beslutningene og næringslivets evne til å utvikle nye produkter. Innfasingen av elbiler er omtalt under klima- og miljøvennlig utvikling. Et annet eksempel er fergene. I 2021 var det 52 el-ferger i drift her i landet. Det settes i drift 21 nye el-ferger i år. Samlet antall vil da komme opp i 73. I tillegg er det tegnet kontrakt på 10 el-ferger for levering etter 2022. (Kilde: Energi og klima)

Noen næringers andel av totale utførte timeverk i prosent



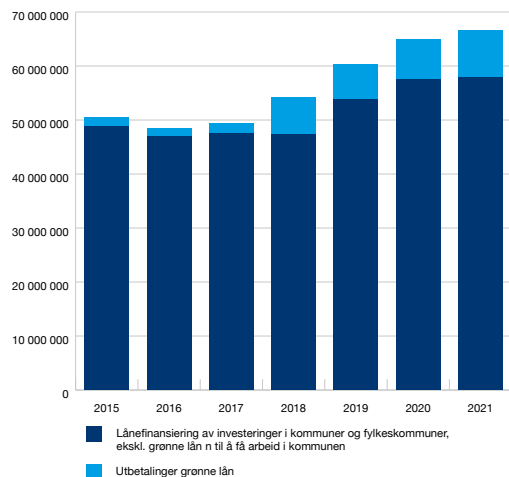
Figur 3.4: Noen næringers andel av totale utførte timeverk i prosent 2000-2021. Kilde: SSB og KS

Energibruk ekskl. råstoff i GWh per mrd. kr i produksjon



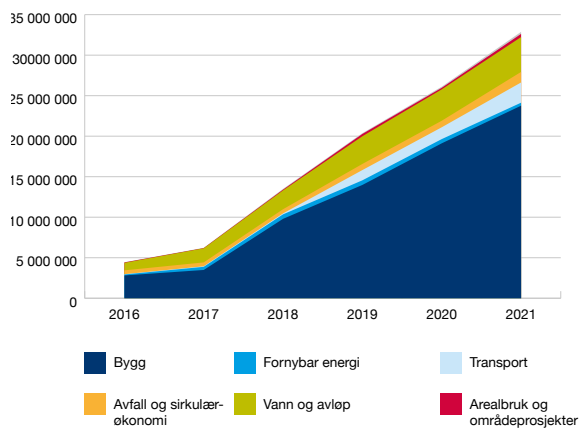
Figur 3.5: Energibruk ekskl. råstoff i GWh per mrd. kr. I produksjon (faste 2005-priser) i utvalgte næringer 1990-2020. Kilde: SSB tabell 11601

Andel grønt av nytt låneopptak til investeringer (1000 kroner)



Figur 3.6: Andel grønt av nye låneopptak i KBN og KLP til investeringer (1000 kroner) Kilde: Kommunalbanken, KLP og SSB

Utestående grønne lån per kategori



Figur 3.7: Utestående grønne lån fordelt på kategori 2015-2021 Kilde: Kommunalbanken

### Andelen grønne utlån øker

Utviklingen i lån med spesielle kriterier knyttet til klima og miljø er en indikasjon på at kommunesektoren i økende grad legger vekt på å ta klima og miljøhensyn i sine investeringer til ulike tiltak.

Utbetalinger grønne lån i figur 3.6 er summen av KBNs grønne lån utbetalt til kommuner, fylkeskommuner, IKSer og kommunale foretak, og KLPs grønne lån.

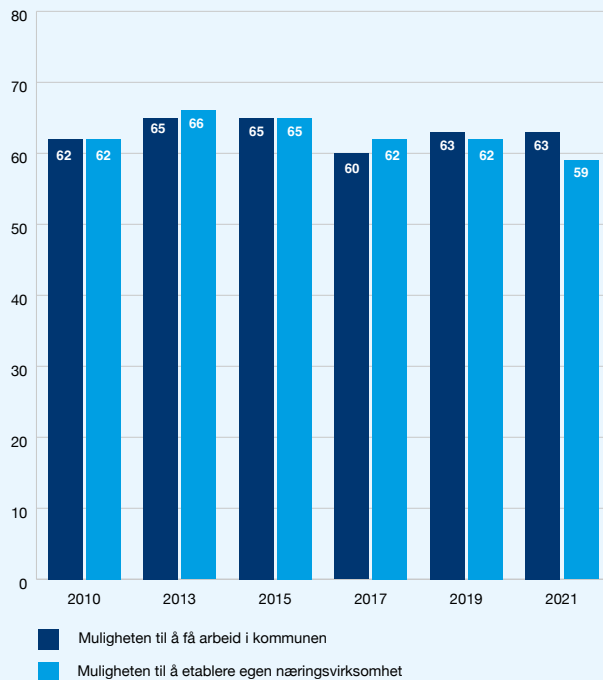
«Lånefinansiering av investeringer i kommuner og fylkeskommuner, ekskl. grønne lån» er hentet fra SSB/KOSTRA-tall for «bruk av lån (netto)» og viser den delen av investeringer i kommuner og fylkeskommuner som er lånefinansiert. Summen er fratrukket utbetalinger grønne lån.

Andelen grønne lån som går til byggeprosjekter økte også fra 2020 til 2021. Den største økningen var likevel transportkategorien, som skyldes grønt lån til innkjøp av nye trikker i Oslo. Også kategoriene klimatilpasning og avfall og sirkulærøkonomi økte betydelig i 2021. Det er viktig å merke seg at KBNs grønne lån fordelt på kategorier i figur 3.7 ikke nødvendigvis er direkte representativt for hva kommunene totalt sett har av ulike typer grønne investeringer. Oversikten viser hvilke grønne investeringer som er finansiert med grønne lån. Grønne lån brukes til å finansiere alle typer grønne investeringer, men større investeringer (som for eksempel bygg) finansieres oftere med slike lån enn mindre investeringer.

Figur 3.7 viser også *summen* av grønne lån til de ulike kategoriene av investeringer, ikke hvor mange prosjekter innenfor hver kategori som er finansiert. Det går for eksempel mange elbiler på summen av et bygg.

Oversikten viser bare andelen av prosjektene som er lånefinansiert. Det vil for eksempel si at investeringer i klimatilpasning vil se mindre ut dersom det er andre tilskudd som dekker deler av investeringskostnadene.

Innbyggenes inntrykk av følgende i sin kommune



Figur 3.8: Hvor godt eller dårlig mener du det følgende er i din kommune? Innbyggerundersøkelsen 2021. Kilde: DFØ

INNBYGGERNE  
MENER: 

Om det finnes tilgang til arbeid i rimelig avstand fra der vi bor er vesentlig for hvor særlig den yrkesaktive delen av befolkningen bosetter seg. DFØ har i innbyggerundersøkelsen over tid sett nærmere på folks vurderinger av hvor gode eller dårlige mulighetene er til å få arbeid i kommunen, eller til å etablere egen næringsvirksomhet. Resultatene viser at folk er delvis fornøyd med en gjennomsnittskår på henholdsvis 63 og 59 for disse områdene. Tallene er relativt stabile over tid.

Innholdet i dette kapitlet møter følgende bærekraftsmål:



# 4

PRIORITERTE POLITIKKOMRÅDER

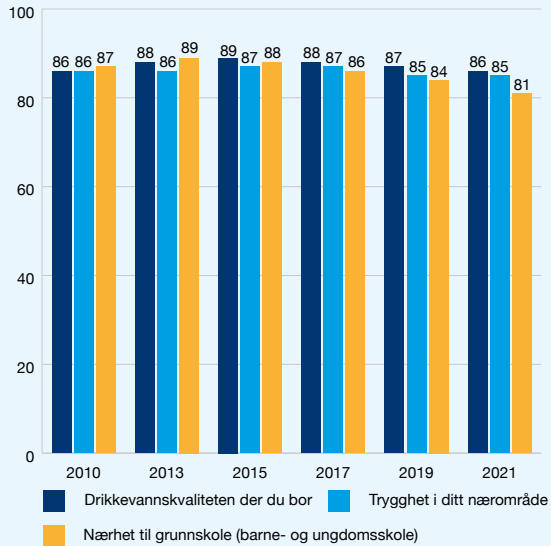
## Attraktive byer og steder

Sentrale områder har klart størst vekst både i arbeidsplasser og tilflytting. Men det er flere eksempler på distriktskommuner som har en svært god utvikling og dermed går mot strømmen. Mange av dem er kystkommuner. Mye av endringene i arbeidsplasser og befolkning skyldes strukturelle forhold, som kommunene ikke kan påvirke. Mange kommuner jobber bevisst med å øke næringsattraktiviteten og bostedsattraktiviteten.

## INNBYGGERNE MENER:



### Drikkevann, trygghet og nærhet til skole

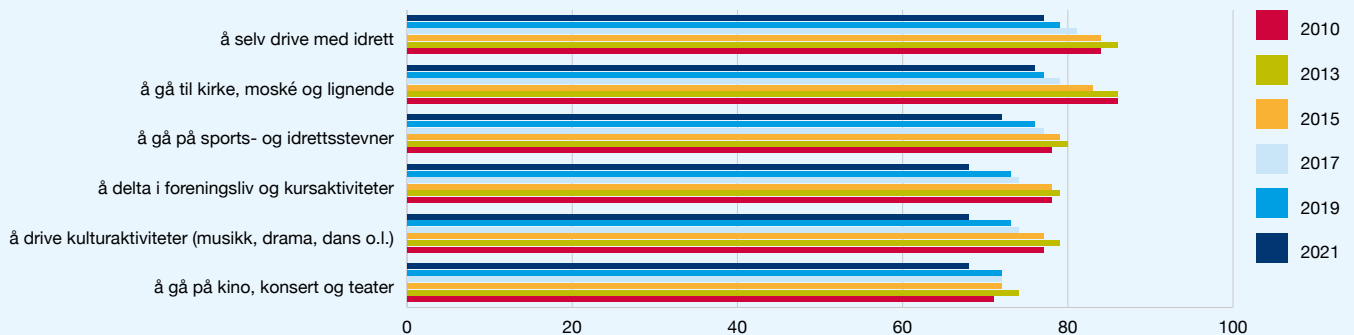


**Figur 4.1:** Hvor godt eller dårlig mener du følgende er i din kommune? Gjennomsnittsskår på en skala fra 0 til 100. Kilde: Difi – Innbyggerundersøkelsen 2021

Innbyggerundersøkelsen 2021 viser at innbyggerne har best inntrykk av drikkevannskvaliteten der de bor, men de har også svært gode inntrykk av hvor trygt det er å bo i sitt nærområde og nærheten til grunnskole. Innbyggerne har godt inntrykk av områder som renovasjon, natur og miljø, samt muligheten til å drive aktiviteter innen kultur og idrett.

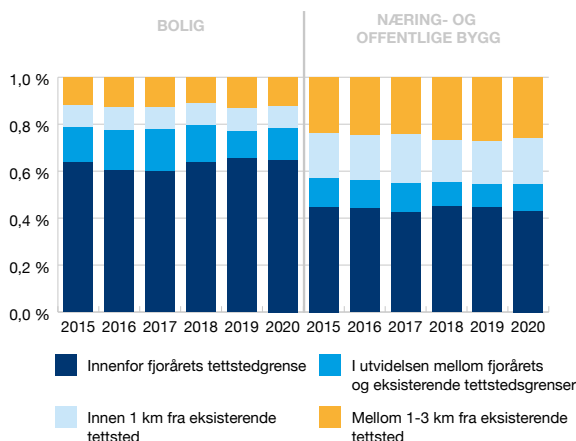
Innbyggerne mener at mulighetene til å drive med aktiviteter i egen kommune er noe redusert de senere årene, eksempelvis muligheten til selv å drive med idrett og å delta i foreningsliv, slik figur 4.2 viser.

### Innbyggernes inntrykk av muligheten til ulike aktiviteter



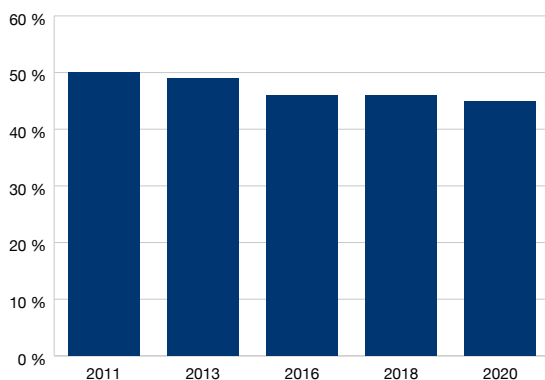
**Figur 4.2:** Mulighetene for å drive med aktiviteter. Hvor godt eller dårlig mener du følgende er i din kommune? Gjennomsnittsskår på skala fra 0-100. Kilde Difi, Innbyggerundersøkelsen 2021

Nye bygg etter plassering, prosent



Figur 4.3: Nye bygg etter plassering, prosent. Kilde: SSB tabell 11441

Andel bosatte i tettsteder med trygg tilgang til nærturterreng, prosent



Figur 4.4: Andel bosatte i tettsteder med trygg tilgang til nærturterreng (prosent). Kilde: SSB tabell 09579

## Kvalitative kjennetegn ved steder

### Korte avstander til service-, fritids- og kulturtilbud

10-minuttersstedet kjennetegnes av kort avstand til arbeidsplass og service-, fritids og kulturtilbud. Hverdagslige gjøremål skal kunne nås ved å gå eller sykle. Vekst innenfor tettstedsgrensen bygger opp under 10-minuttersstedet, mens vekst utenfor tettstedsgrensen gir «byspredning». Figur 4.3 under viser at drøye 60 prosent av boligene lokaliseres innenfor eksisterende tettsteder og at tettstedenes randsoner er under press. Så mye som halvparten av nye næringsbygg og offentlige bygg lokaliseres utenfor eksisterende tettsted. Sentral lokalisering av arbeidsplasser og offentlige funksjoner er spesielt viktig, både fordi de skaper byliv, og letter tilgjengeligheten både for stedets innbyggere og for et regionalt arbeidsmarked.

### Tilgang til vann og grønne områder

Tilgang til vann og grønne områder (blågrønn struktur) er en viktig kvalitetskomponent i by- og stedsutvikling. Det fremmer også aktivitet og er viktig for helse og trivsel.

Figur 4.4 viser at knapt halvparten av innbyggerne i tettsteder i Norge har trygg tilgang til nærturterreng. Avstand og god tilgjengelighet til natur- og rekreasjonsområder har stor betydning for graden av fysisk aktivitet og friluftsliv. Studier viser at aksjonsradiusen for både barn, voksne og eldre gjerne er under 500 meter fra bolig. Større befolkningstetthet i byer og tettsteder gjør at tilgangen til slike områder er under press.

I 2020 hadde 45 prosent av de som bor i tettsteder trygg tilgang til nærturterreng. Det er en nedgang på fem prosentpoeng fra 2011. Statistikken viser at tilgangen til trygt og tilgjengelig nærturterreng varierer med størrelsen på tettstedene og er lavest i de store byene og tettstedene: Mer enn sju av ti personer i de minste tettstedene, og bare tre av ti i de største byene, har trygg tilgang til nærturterreng. Dårligst tilgang til nærturterreng har dem som er bosatte i store boligbygg som boligblokker og bygårder. Tilgangen til nærturterreng påvirkes av kommunenes arealplanlegging

og prioritering av grøntområder. Tilgangen påvirkes også av kommunenes utvikling av gang- og sykkelveinett og av farts- grensen på veier mellom bebyggelsen og grøntområdene.

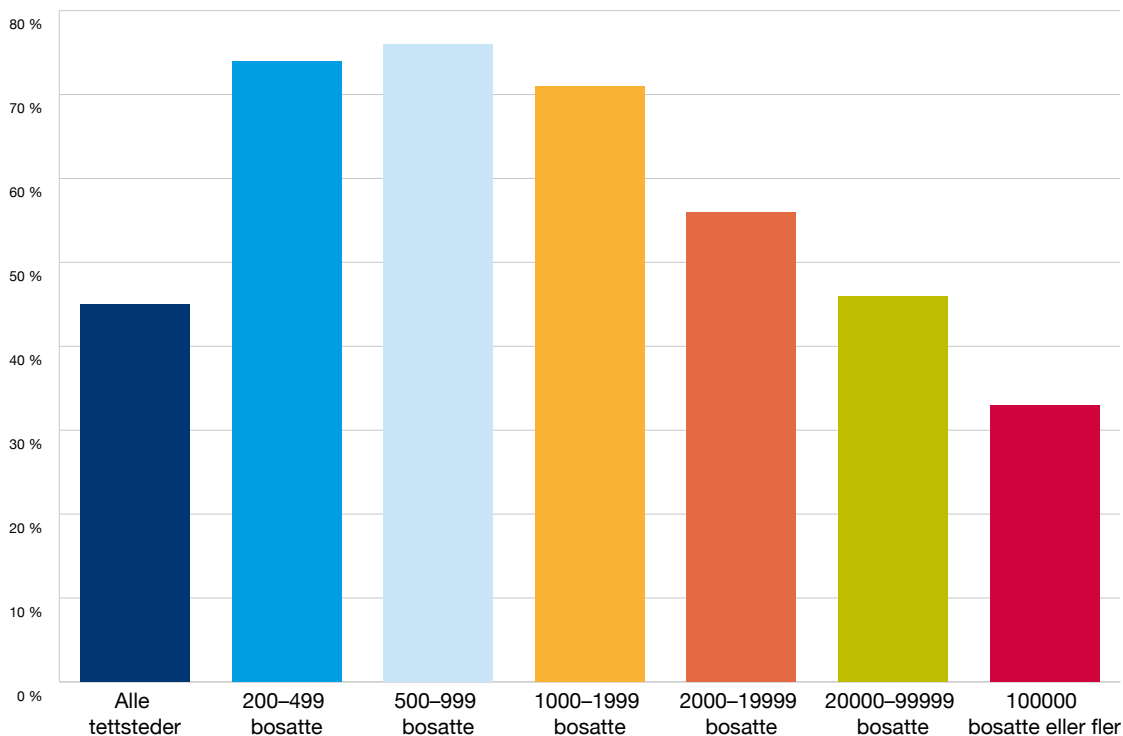
### Flere folk i byer og tettsteder øker presset på nærturområder

Avstand fra bolig til tur- og rekreasjonsområder har stor betydning for befolkningens aktivitetsnivå. Dersom friluftslivs- områder skal brukes aktivt i hverdagen må disse områdene være innenfor en avstand på 50 – 1000 meter fra der folk bor.

Indikatoren sier noe om andelen bosatte i tettsteder med trygg tilgang til nærturterreng, definert som store naturom- råder på minst 200 dekar, innen 500 meters avstand. Slike arealer er viktige for å stimulere til aktivitet i hverdagen. Utviklingen i slike arealer over tid kan si noe om vi lykkes med målet om å ivareta arealer som er viktige for friluftslivet nær der folk bor.

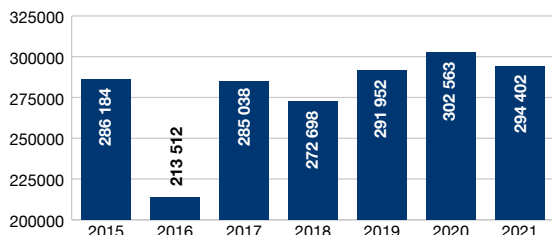
Økt befolkningstetthet i byer og tettsteder gjør at tilgangen til nærturområder og leke- og rekreasjonsarealer er under press.

Andel bosatte i tettsteder med trygg tilgang til nærturterreng etter tettstedsstørrelse



Figur 4.5: Andel bosatte i tettsteder med trygg tilgang til nærturterreng etter tettstedsstørrelse, 2020 (prosent). Kilde: SSB tabell 09581

Samlet areal av leke- og rekreasjonsområder innenfor tettsteder, dekar.



Figur 4.6: Samlet areal av leke- og rekreasjonsområder innenfor tettsteder. Dekar 2015-2021. Forhåndsberegnet av SSB. Kilde: SSB tabell 12243

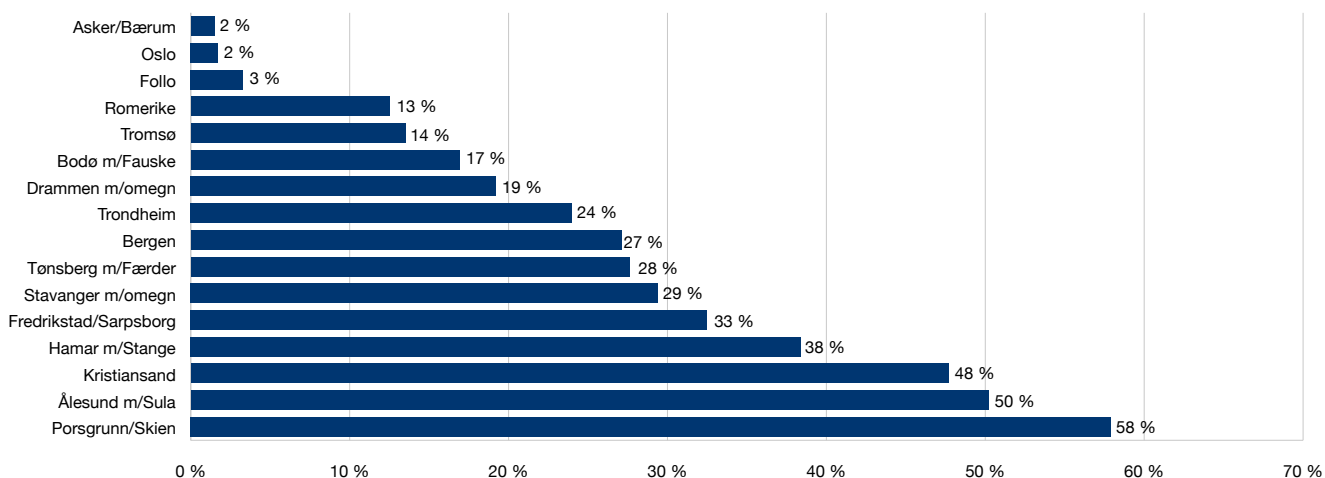
### Aktivitets og helsefremmende omgivelser som torg, møteplasser, lekeplasser, grønne lunger og turveier med startpunkt i 10-minuttersstedet

Torg, møteplasser, lekeplasser og grønne lunger er viktig for folks muligheter til å være sosiale, trives og for å være i aktivitet. Statistikken viser at andel areal til leke- og rekreasjonsområder i tettstedene er i endring.

### Variert boligsammensetning, boligtilbud for alle og trangboddhet

En sentral steds kvalitet er variert boligsammensetning med en god miks av boliger tilpasset ulike aldersgrupper og livssituasjoner, samt et boligmarked som tilbyr boliger til alle innenfor 10 minutters sted. Prisutviklingen for nye boliger, koblet med gjennomsnittsinntekt, viser at det er utfordrende for dem med normalinntekt å få tak i egnet bolig dersom de ikke har noen fra før av. Dette gjelder særlig barnefamilie. At flere bor trangt kan bli resultatet og også være et uttrykk for utfordringene med å skaffe permanente gode boliger til barnefamilie. Mange steder har boligprisstigningen vært det dobbelte av lønnsveksten de siste 10 årene. Illustrasjonen under fra Eiendomsverdi illustrerer utfordringer med tilgang til boligmarkedet ulike plasser.

Andel av boliger omsatt i 2021 som en singel sykepleier uten formue kunne kjøpe



Figur 4.7: Andel av boliger omsatt i 2021 som en singel sykepleier uten formue kunne kjøpe (med et budsjett på 2,8 mill. kr. Kilde: Eiendom Norge, sykepleierindeksen)



Figuren viser at det boligprisene stiger mer enn lønn og det for mange blir mer økonomisk krevende å skaffe seg bolig.

### Trangboddhet

Psykisk balanse, skoleprestasjoner og antall venner påvirkes av trangboddhet. Trangboddhet kan også føre til forstyrrelser av forholdet mellom foreldre og barn, og bidra til ungdomskriminalitet. Det forklares ut fra at barna oppholder seg mindre hjemme fordi de bor trangt, og dermed lettere får kontakt med kriminelle miljøer. Statistikken viser at det er vekst i antall husholdninger som bor trangt.

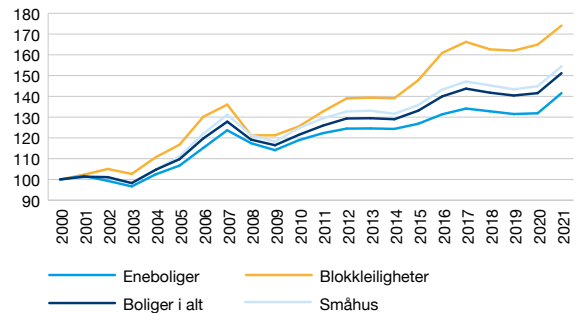
God kollektivdekning, endret reisemiddelfordeling og nedgang i reiser

God kollektivdekning til sentrum, større regionale sentra og større arbeidsmarkeder er en viktig kvalitet. Samtidig er det ønskelig med en dreining i hvordan vi reiser, med overgang fra bil til kollektivt, sykkel og gange.

Veksten i kollektivtrafikken har vært særlig sterk i Oslo, Bergen og Trondheim, med Bergen i tet, hvor kollektivbruken ble doblet fra 2010 til 2018, delvis som en følge av Bybanen.

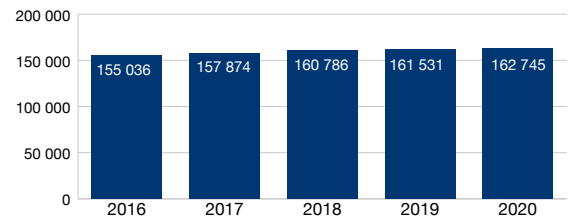
Reisevaneundersøkelsen fra 2021 viser at antallet daglige reiser er i endring. I 2020 ble det foretatt i gjennomsnitt 2,35 reiser per dag, som er det laveste antallet i måleperioden. Oppfordringen om å unngå unødvendige reiser i forbindelse med koronapandemien har vært gjeldende i store deler av 2020 og har antagelig hatt betydning. Det er allikevel en synkende trend i antallet gjennomsnittlige daglige reiser fra 2009 til 2020. Fra 2013/14 til 2020 ser man at det er en økende trend i å ikke foreta seg noen reiser og gjøre 1-2 reiser daglig. Samtidig er det en nedgang i å gjøre 3 reiser eller flere.

### Prisindeks for nye boliger



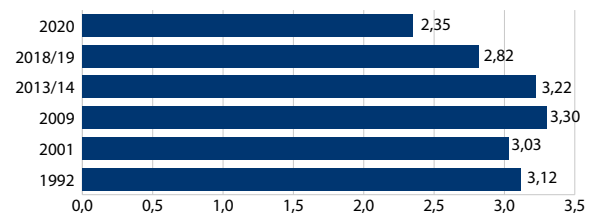
Figur 4.8: Realboligpris boligpris/årslønn 2000-2021, indeks år 2000 = 100. Kilde: SSB/KS

### Andel og antall husholdninger som bor trangt



Figur 4.9: : Andel (prosent) og antall husholdninger som bor trangt 2015-2020. Kilde: SSB tabell 11344

### Gjennomsnittlig antall reiser per dag, 1992-2020



Figur 4.10: Gjennomsnittlig antall reiser per dag, 1992-2020. Kilde: Reisevaneundersøkelsen 2020, Opinion AS/SVW

### Færre plaget av støy

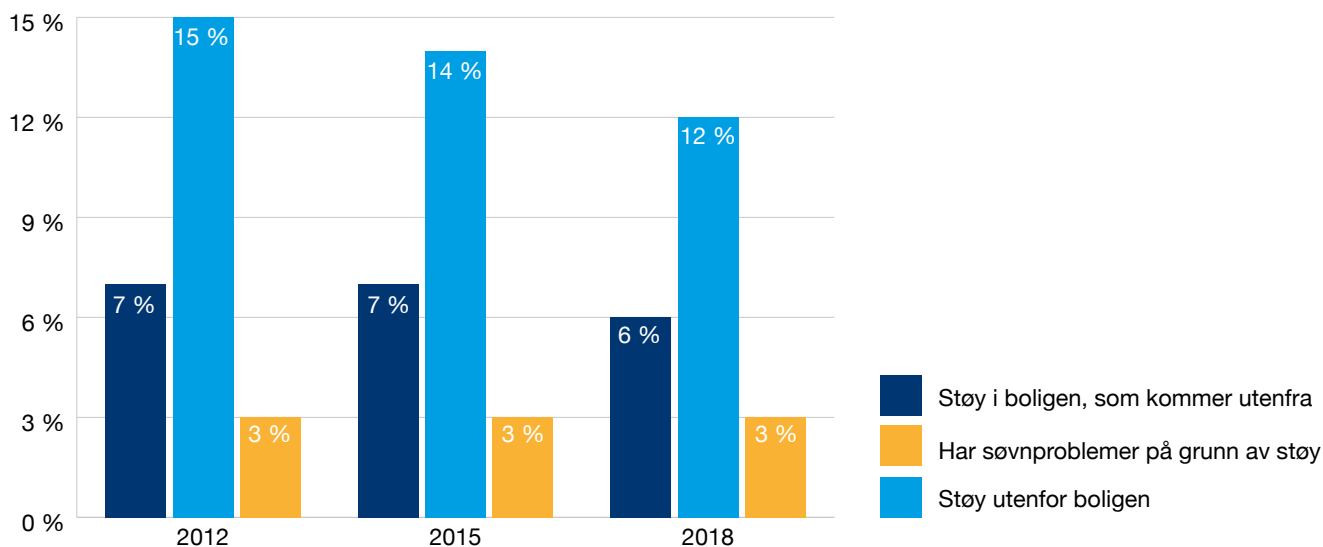
En god del plaget av støy, men andelen er noe redusert. Tre prosent har søvnproblemer som følge av støy. Denne andelen er stabil.

### Kommuneplanens samfunnsdel vedtas ofte sent i kommunestyreperioden

Hvis kommuneplanens samfunnsdel vedtas tidlig i kommunestyreperioden, styrker det planen som politisk styringsverktøy.

Tall fra forrige kommunestyreperiode viser at hele 76 prosent av kommunene vedtar samfunnsdelen i andre halvdel av kommunestyreperioden. Ny kommuneplan får da kort virkningstid og det gir ekstra utfordringer med kobling mellom plan og økonomiplan/budsjett.

Andel innbyggere som plaget av støy, prosent



Figur 4.11: Boforhold, levekårsundersøkelsen. Andel som svarte at de var plaget av støy (prosent). Kilde: SSB tabell 09757

### Innholdet i dette kapitlet møter følgende bærekraftsmål:



**Knapt halvparten av  
innbyggerne i tettsteder  
i Norge har trygg tilgang  
til nærturterreng.**

# 5

PRIORITERTE POLITIKKOMRÅDER

## Mangfold og inkludering

Norske kommuner blir stadig mer mangfoldige. I 2021 hadde om lag 15 prosent av befolkningen innvandrerbakgrunn. Samtidig er det mange grupper som opplever utenforskap på ulike måter. Både for bærekraften i samfunnet og for tilliten i befolkningen, er det avgjørende at alle innbyggere blir godt inkludert i arbeidsliv og samfunnsliv. Kommuner og fylkeskommuner legger ned en betydelig innsats for å oppnå dette. Som følge av pandemien har mange barn og unge har fått et redusert tilbud, men det er vanskelig å vite hvilke konsekvenser dette kan få over tid.

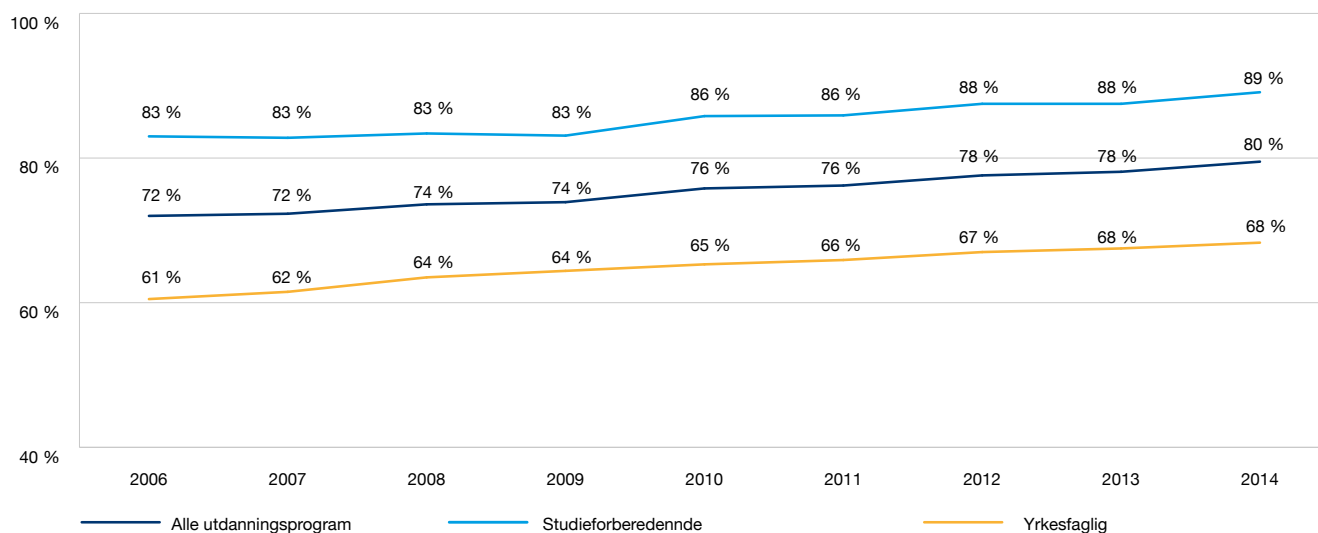
Krigen i Ukraina har medført en flyktningkrise vi ikke har sett maken til i Europa siden 2. verdenskrig, og norske kommuner står klare til å ta imot et høyere antall flyktninger enn noensinne. Dette vil kunne sette hele det kommunale tjenesteapparatet under press, og det vil bli stort behov for å finne fleksible løsninger. Selv om det i skrivende stund er uvisst både hvor mange flyktninger som kommer og hvor lenge de vil bli i Norge, er kommunene svært opptatt av å legge til rette for bred inkludering i de lokalsamfunnene flyktningene skal bli en del av.

Arbeidet med å hindre utenforskap og skape fellesskap starter allerede i barnehagen og grunnskolen. Noe av det aller viktigste kommunesektoren kan bidra med for å forebygge utenforskap, er å legge et godt grunnlag for at flere fullfører videregående opplæring.

### Flere fullfører videregående skole, men frafallet er fortsatt stort

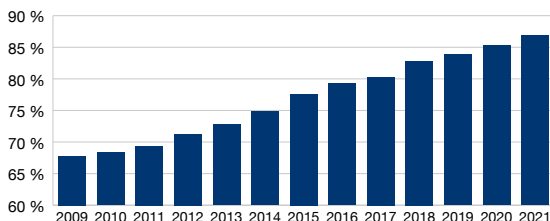
Andelen som gjennomfører videregående opplæring har steget de siste årene. Å fullføre videregående opplæring er et viktig tegn for hvordan det vil gå videre med deltagelse i arbeid og utdanning. Årsakene til at elever ikke fullfører videregående opplæring er mange og komplekse, men det henger blant annet sammen med oppnådde resultater i grunnskolen, elevenes bakgrunn og motivasjon for skolearbeid. Det er til dels store forskjeller i hvor mange som fullfører videregående opplæring mellom yrkesfag og studiespesialiserende.

Andel elever som har fullført videregående skole innen to år etter de startet utdanningen, prosent



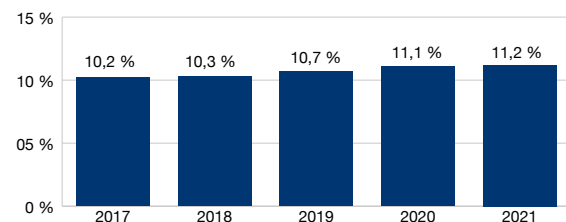
Figur 5.1: Andel elever som har fullført videregående skole innen to år etter normert tid, etter det året de startet utdanningen (prosent). Kilde: Utdanningsdirektoratet

Andel minoritetsspråklige barn i barnehage sammenliknet med innvandrerbarn 1–5 år, prosent



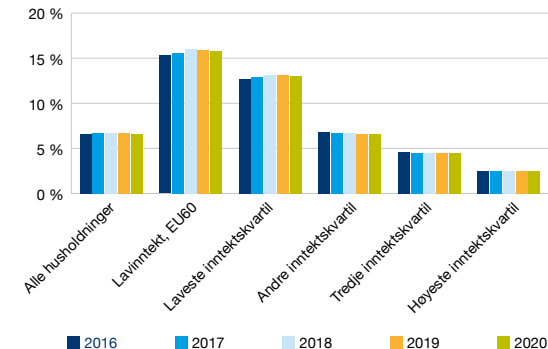
Figur 5.2: Andel minoritetsspråklige barn i barnehage sammenliknet med innvandrerbarn 1–5 år (prosent). Kilde: SSB tabell 12562, 04903

Andel husholdninger i ulike inntektsgrupper som bor trangt, få rom og kvm, prosent



Figur 5.3: Andel av korrigerede brutto driftsutgifter innen barnehage som går til styrket tilbud for førskolebarn og beløp i mrd. kroner. Kilde: SSB tabell 12381.

Personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt, prosent



Figur 5.4: Andel husholdninger i ulike inntektsgrupper som bor trangt, få rom og kvm (prosent). Kilde: SSB tabell 11344

### Økte ressurser til styrket tilbud til barn i barnehagealder

Utgiftene til særskilt tilrettelegging fortsetter å øke for de minste barna, selv om antall som mottar spesialpedagogisk hjelp holder seg stabil. Utgiftene inkluderer blant annet spesialpedagogisk hjelp og tospråklig assistanse. Årsaker til økningen kan være derfor både relateres til større hjelpebehov til de som mottar tjenester eller økt omfang av minoritetsspråklige barn i barnehage. Antall barn med spesialpedagogisk hjelp går ned i overgangen til grunnskole, men et høyt antall og høy ressursbruk for barn i barnehagealder er også forbundet med tilsvarende høye nivåer i grunnskolen til spesialundervisning.

### Trangboddheten øker for de med lavest inntekter.

Trangboddhet er en levekårsindikator som kan si noe om de økonomiske og materielle forutsetningene for gode levekår. For barn og unge kan det å bo trangt gjøre det vanskelig å ta med venner hjem og å få plass og ro til skolearbeid. En tilstrekkelig god bolig har betydning for utdanning, helse og arbeidsmarkedstilknytning.

### Tilknytning til arbeid, utdanning og velferdsordninger

I hvilken grad innbyggerne deltar i arbeidslivet, og i hvilken grad de benytter seg av ulike offentlige velferdsytelser og støttetiltak, gir en viktig indikasjon på graden av «innenforskap» i lokalsamfunnet. Det er relativt stor variasjon blant kommunene når det gjelder andelen av befolkningen i yrkesfør alder som står helt eller delvis utenfor arbeidslivet. Det kan ofte ha sammenheng med øvrige demografiske og befolkningsmessige faktorer som spiller inn i det enkelte lokalsamfunn. Dette bør imidlertid sees opp mot andelen som samtidig deltar i ulike aktiviteter, sysselsettingstiltak eller ordinær utdanning samtidig som de står utenfor det ordinære arbeidsmarkedet.

### Flere fattige husholdninger over tid

Andelen med vedvarende lave inntekter har økt siden treårsperioden 2009-2011. I hovedsak er det i husholdninger med barn at andelen har økt. Det er også verdt å merke seg at andelen eldre med lave inntekter har gått relativt mye ned siden midten av 2000-tallet, og er nesten halvert. Lavinntektsmålet brukt i figur 5.4 er basert på 60 prosent av median ekvivalentinntekt etter

EU-skalaen for alle personer basert på årlige lavinntektsgrenser. Medianen er det inntektsbeløpet som deler en fordeling i to like store grupper, etter at inntekten er sortert stigende (eller synkende). Det vil altså være like mange personer med inntekt over som under medianinntekten.

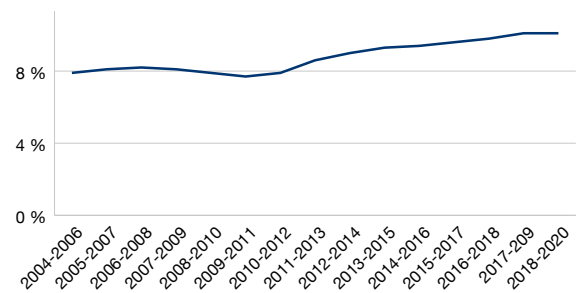
### Bekymring for ungt utenforskap

Ungt utenforskap er en av de store utfordringene i det norske samfunnet i dag. Mange unge faller ut av videregående opplæring og antall unge uføre øker. Et økende antall barn vokser opp i familier med vedvarende lavinntekt. Psykiske lidelser er en viktig årsak til uførhet blant unge og frafall fra utdanning- og arbeidsliv. Omkostningene er store både for samfunnet og for de unge det gjelder, i tillegg til at arbeidslivet mister tilgang til nødvendig arbeidskraft og kompetanse.

Med tanke på samfunnets fremtidige bærekraft er det ikke minst viktig at unge inkluderes i arbeidsstyrken. Det er derfor viktig at unge enten er i arbeid eller under utdanning. Det er helt klart positive trekk. Stadig flere ungdommer gjennomfører videregående opplæring med studie- eller yrkeskompetanse.

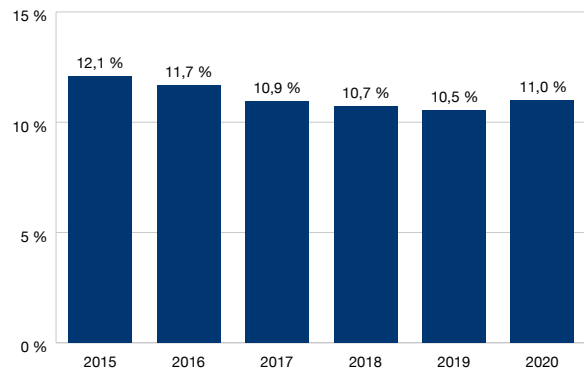
De siste årene frem til 2019, har det vært en liten nedgang av unge som hverken er sysselsatte, under utdanning eller opplæring (NEET-not in employment, education or training). Andelen NEET har økt noe i 2020. Det er sannsynlig at pandemien spiller en rolle som forklaring.

Andel personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt



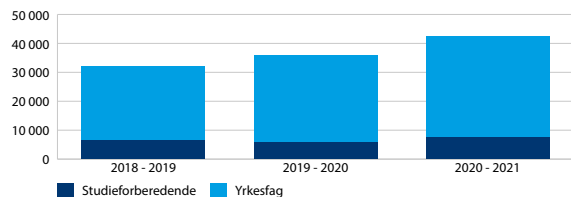
Figur 5.5: Andel personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt (prosent). EU skala 60 prosent av median, 2004–2020. Kilde: SSB tabell 06947

Andel innbyggere 15–29 år som ikke er sysselsatt



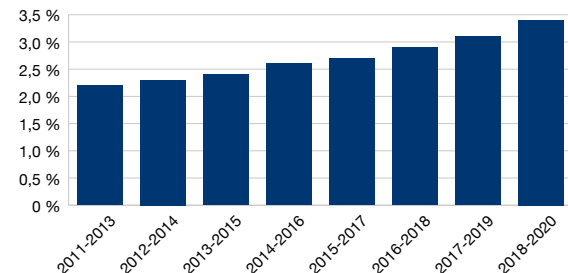
Figur 5.6: Andel innbyggere 15–29 år som verken er sysselsatt, under utdanning eller under opplæring (NEET) 2015–2020, med KS anslag for 2020. Kilde SSB og KS.

### Antall deltagere i videregående opplæring, over 25 år



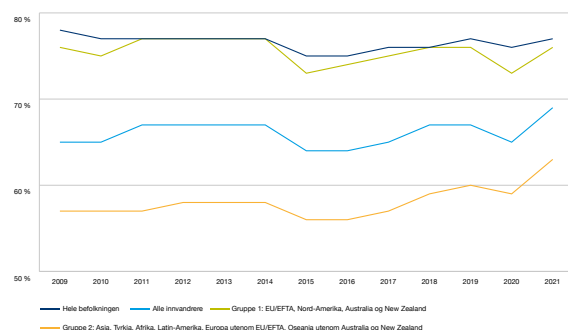
Figur 5.7: Antall deltagere i videregående opplæring over 25 år i skoleåret. Kilde: SSB tabell 13586

### Andel personer 18-44 år som mottar varig uførepensjon og arbeidsavklaringspenger



Figur 5.8: Andel personer 18-44 år (standardisert) som mottar varig uførepensjon og arbeidsavklaringspenger i prosent av befolkningen 18-44 år. Tre års glidende gjennomsnitt. Kilde: Folkehelseinstituttet

### Sysselsatte 20-66 år etter landbakgrunn som andel av alle personer i aktuell gruppe



Figur 5.9: Sysselsatte 20-66 år etter landbakgrunn som andel av alle personer i aktuell gruppe. Registerbasert, 4. kvartal, etter landbakgrunn. Kilde: SSB tabell 11607

### Flere voksne deltagere i videregående opplæring

Det er stadig vanskeligere å kvalifisere seg til arbeidsmarkedet uten fullført videregående. Fullføringsreformen med forslag til ny opplæringslov vil gi økt mulighet for gjennomføring og omvalg i videregående opplæring. Flere voksne i videregående utdanning har minoritetsspråklig bakgrunn, og et arbeidsmarked i endring gjør at flere kan ha behov for å rekvilifisere seg.

De siste årene har antallet voksne i videregående opplæring økt med omtrent 10 000. Det er flest deltagere i yrkesfagene og hele økningen i antall voksne elever har kommet her.

### Flere unge mottar uføreytelser og arbeidsavklaringspenger

Sammenliknet med andre land ligger Norge på topp når det gjelder andelen personer i yrkesaktiv alder som mottar uføreytelser. Også andelen unge mottakere av slike ytelser har økt noe de senere årene. Det har vært en ytterligere økning i 2020, som må sees i sammenheng med at pandemien har gjort det vanskeligere å komme inn i arbeidsmarkedet. Samtidig har det blitt foretatt endringer i regelverket med åpning for å motta arbeidsavklaringspenger over en lengre periode.

### Sysselsetting blant innvandrere

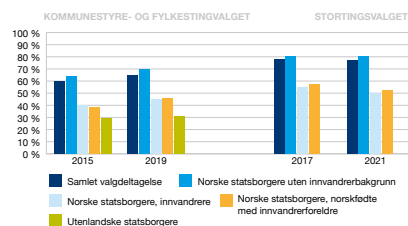
Å delta i arbeid er kjernen i den offentlige innsatsen for integrering av innvandrere, både fra statlig og kommunalt hold. Figur 5.9 viser sysselsetningsgraden blant innvandrere i alderen 20-66 år, etter landgruppe og sammenliknet med befolkningen for øvrig. For 2021 var 68,9 prosent av innvandrerbefolkningen sysselsatt, mot 77,1 prosent for hele befolkningen. Statistikken finnes også på kommunenivå, og fordelt etter kjønn, alder og botid i Norge. Selv om tallene gir lite informasjon om de bakenforliggende årsakene til at innvandrere har lavere sysselsetting, gir statistikken likevel et bilde av hvordan bildet ser ut i ulike landsdeler og blant ulike innvandrergrupper.



### Valgdeltakelse etter kjønn og innvandringskategori

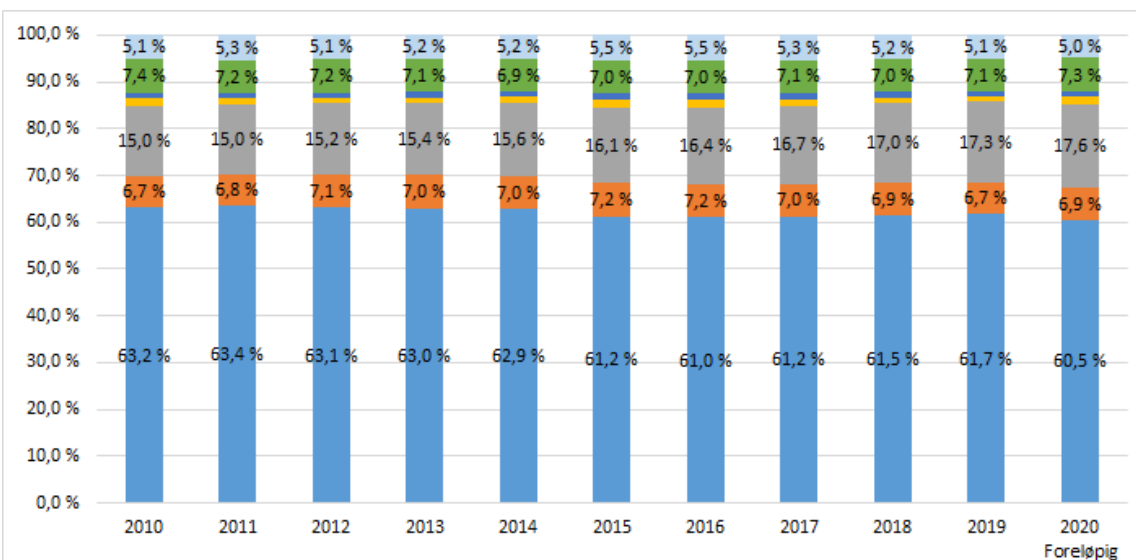
Selv om arbeid og selvforsørgelse ofte dominerer bildet, foregår integrering av innvandrere også på en lang rekke andre steder. Andelen med innvandrerbakgrunn som stemmer ved valg kan gi en indikasjon på graden av sosial integrering og med det i hvilken grad innvandrerne føler seg inkludert i samfunnet. SSB har statistikk både på stortingsvalg og kommunevalg, samt tall på andelen kommunestyrerepresentanter med innvandrerbakgrunn. Valgdeltakelsen er fortsatt markant lavere blant innvandrerne, men samtidig blir stadig flere med innvandrerbakgrunn valgt inn i kommunestyrene.

### Valgdeltakelse etter innvandrerbakgrunn



Figur 5.10: Valgdeltakelse etter innvandrerbakgrunn, 2015–2021. Kilde: SSB

### Bosatte over 15 år etter prioritert arbeidsstyrkestatus, 2009–2019



Figur 5.11: Bosatte over 15 år etter prioritert arbeidsstyrkestatus, 2009–2020 (Prosent). Kilde: SSB tabell 12423

Innholdet i dette kapitlet møter følgende bærekraftsmål:



# 6

PRIORITERTE POLITIKKOMRÅDER

## Deltakende innbyggere

Demokratiet i verden er fortsatt på retur. Norge og de nordiske land ligger helt i toppen i internasjonal sammenheng. Valgdeltakelsen økte betydelig i lokalvalget 2019, med størst økning blant unge. Innbyggerne foretrekker fortsatt folkevalgte i eget kommunestyre som kanal for å fremme sine interesser. Selv om kommunene gjør mye for å innhente innbyggernes mening mellom valg, er ikke innbyggerne fornøyde med hvordan politikerne involverer dem i å løse lokale problemer. Deltakelsen i frivillig arbeid går noe ned, trolig knyttet til begrensninger som følge av pandemien. Det store omfanget av hatefulle ytringer og konkrete trusler mot lokale folkevalgte er en fare for ytringsfriheten og demokratiet.

## Demokrati i verden på retur – men generelt høy tilfredshet i Norge

Verden er fortsatt mer demokratisk enn på 1970- og 80-tallet. Likevel, den globale nedgangen fortsatte i 2021 og demokratiet for den gjennomsnittlige innbygger i verden er nå tilbake på 1989-nivå. De siste ti år er det en økt andel av verdens befolkning som bor i autokratier, og det er en stor økning både i antall land kjennetegnet ved en giftig polarisering, og land som truer ytringsfriheten. (V-Dem)

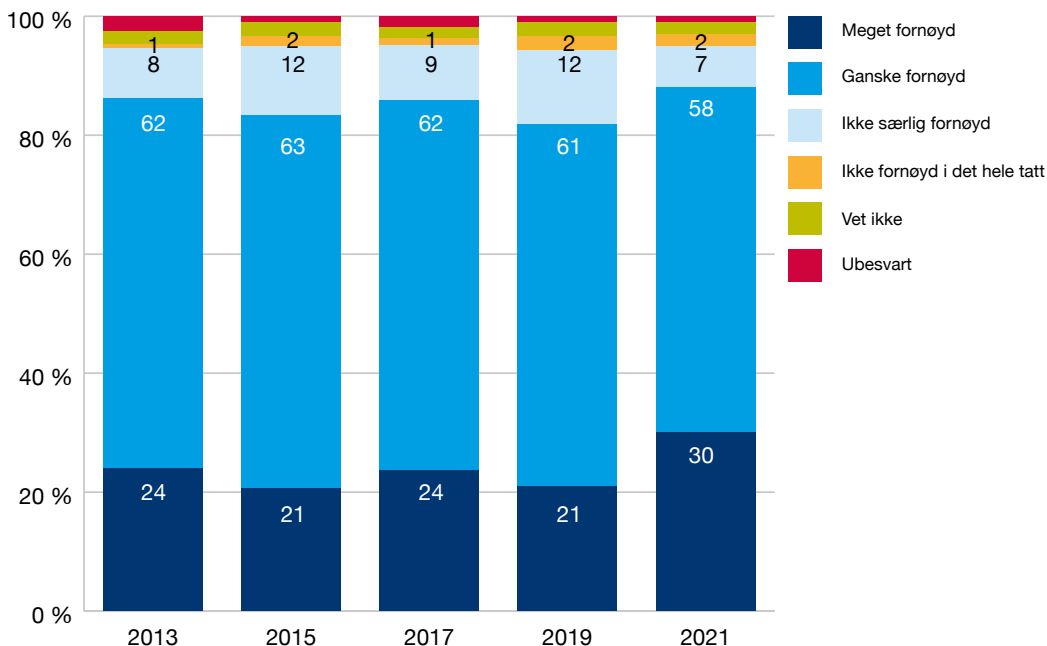
De nordiske land kommer fortsatt best ut på Economist Intelligence Unit sin demokratindeks, takket være høye skårer på valgprosess og pluralisme, politisk deltakelse og borgerrettigheter. Generelt reflekterer resultatene den pågående negative innvirkning covid-19 har hatt på demokrati og frihet i verden, med bortfall av sivile retter både i demokratiske og autoritære stater gjennom nedstenginger og reiserestriksjoner – og introduksjon av vaksinepass. Unntakstilstand og sterk statlig inngripen er blitt normalisert. Lokale forskjeller – lokale løsninger.



### INNBYGGERNE MENER:

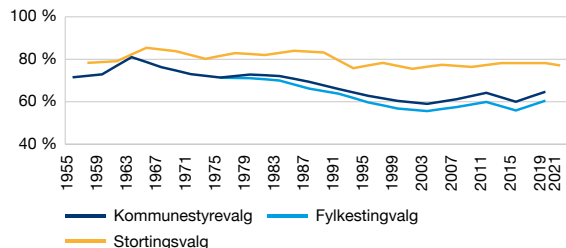
I en undersøkelse svarer 88 prosent at de er meget eller ganske fornøyd med hvordan demokratiet fungerer i Norge. Det er små forskjeller knyttet til alder. Andel som svarer «meget fornøyd» er høyest blant unge i alderen 15 – 24 år. Andelen som er meget fornøyd har økt betydelig fra 21 prosent i 2019 til 30 prosent i 2021. Det er den høyeste andelen siden 2013. (Kilde Norsk Monitor)

### Fornøyd med hvordan demokratiet fungerer i Norge



Figur 6.1: I det store og det hele, er du meget fornøyd, ganske fornøyd, ikke særlig fornøyd eller ikke fornøyd i det hele tatt med hvordan demokratiet fungerer i Norge? Kilde: Norsk monitor 2021

Valgdeltakelse i prosent, stortings-, kommunestyre- og fylkestingsvalg, 1955–2021



Figur 6.2: Valgdeltakelse i prosent, stortings-, kommunestyre- og fylkestingsvalg, 1955-2021. Kilde: SSB, tabell 09475, 09476 og 08243

### Lokale forskjeller – lokale løsninger

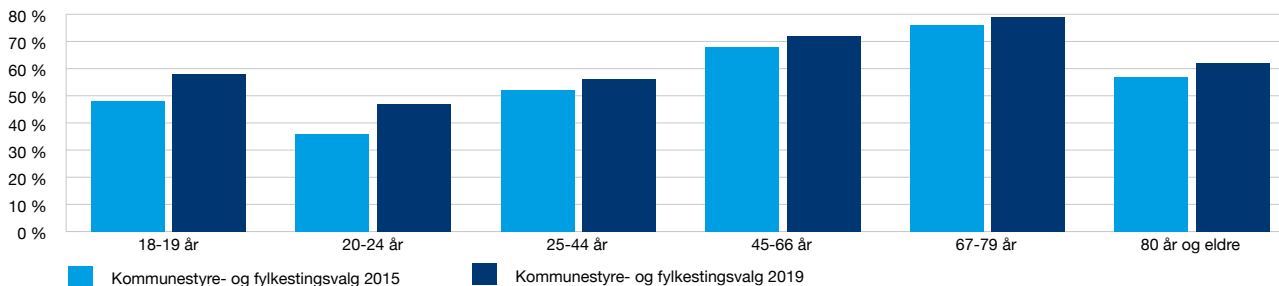
KS Lokaldemokratiundersøkelse 2017/2018, med svar fra 24.000 innbyggere i 78 kommuner og 2.000 folkevalgte i 75 kommuner, viser at både innbyggerne og folkevalgte er mest fornøyd med kommunenes effektivitet, det vil si evnen til å levere tjenester i samsvar med innbyggernes behov og at folkevalgte har god styring. Pålitelighet er den faktoren som får lavest skåre i undersøkelsen, og det som særlig trekker ned, er at mange mener dem med personlige forbindelser i kommunen lettere får ivare tatt sine interesser.

Det er store lokale forskjeller mellom kommunene. Disse kan til en viss grad forklares med individuelle faktorer, der yngre og menn er mindre fornøyd med demokratiet i egen kommune. Også forhold ved kommunen har betydning. Nordlandsforskning (2019) tar til orde for lokalt tilpassede strategier for videreutvikling av demokratiet: lokalspesifikk kunnskap om relasjonene mellom kommune, innbyggere og folkevalgte er nødvendig for å konkretisere tiltak.

### Flere deltar i lokalvalget, særlig unge

I kommunevalget 2019 gikk valgdeltakelsen opp fra 60 prosent til 65 prosent. Det er blant dem under 30 år at vi finner den

Valgdeltakelse i prosent – Kommunestyre- og fylkestingsvalg 2015 og 2019



Figur 6.3: Valgdeltakelse i prosent – Kommunestyre- og fylkestingsvalg 2015 og 2019, etter alder. Kilde: SSB Valgdeltakelse

desidert største økningen i deltakelsen sammenlignet med forrige lokalvalg.

Ved stortingsvalget i 2021 var valgdeltakelsen på 77 prosent, en marginal nedgang siden 2017. Deltakelsen har holdt seg stabil ved de siste fire valgene, og ligger markant høyere enn ved kommunestyre- og fylkestingsvalget.

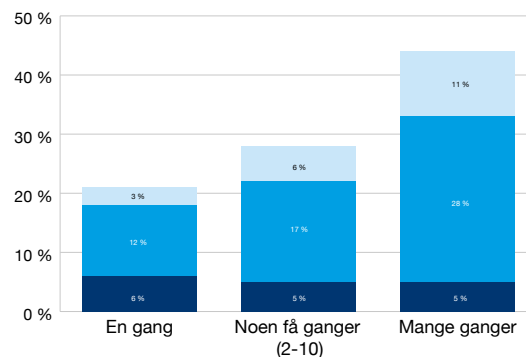
### Hat og trusler hindrer folkevalgt deltakelse

En undersøkelse fra 2021 (C-REX) viser at litt over halvparten av alle lokalpolitikere har blitt utsatt for minst én ubehagelig henvendelse; det vil si trussel, hatytring eller plagsom henvendelse. Yngre politikere opplever dette i større grad enn eldre.

Blant dem som har vært utsatt for ubehagelige henvendelser sier omtrent én av fire at de har vurdert å slutte som politiker, mens seks prosent har bestemt seg for det. Hendelsene har store konsekvenser for mange av de som rammes, det være i form av selvbegrensning eller selvsensur, eller at de har unnlatt å engasjere eller uttale seg i en spesifikk sak eller saksfelt. For mange, én av fire, har det også ført til reduserte sosiale aktiviteter. Samme andel forteller om redusert bruk av sosiale medier, og for noen også redusert personlig trygghet.

En kartlegging fra 2020 viser at det er svært få saker i rettssystemet som omhandler hatefulle ytringer eller trusler mot lokale folkevalgte. De har heller ingen særskilt rettslig beskyttelse i kraft av å være folkevalgte. (Kilde: Ipsos 2020 på oppdrag fra KS)

I hvilken grad man i tiden som lokalpolitiker har vært utsatt for hatefulle ytringer og trusler



Figur 6.4: Andel lokalpolitikere som har opplevd trusler, hatytringer eller plagsomme henvendelser i løpet av sin tid som lokalpolitiker. Kilde Senter for ekstremismeforskning, C-REX, 2020

## INNBYGGERNE MENER:



På spørsmål om det er en «god tone» i den politiske debatten i kommunen der den enkelte bor svarer 61 prosent av innbyggerne at det stemmer helt eller nokså godt, mens 17 prosent sier det er umulig å svare. (Kilde Norsk Monitor)

### Folkevalgte trives godt i rollen

I en undersøkelse er lokale folkevalgte spurt om hvordan ulike faktorer påvirker deres motivasjon, deltakelse og ønske om gjenvalg i politikken. Det store flertallet ga uttrykk for at de hadde høy motivasjon for å være med i kommunestyret ved siste kommunestyrevalg, og at det klart viktigste motiv for å være med var å bidra i lokalmiljøet.

40 prosent oppgir at de er mindre motivert til å stille til gjenvalg ved neste kommunestyrevalg som følge av sin opplevelse av handlingsrommet i kommunepolitikken. Det er statlig detaljstyring og trang økonomi som i størst grad oppleves å begrense handlingsrommet. Samtidig er det en relativt stor andel som mener at kommunen ikke utnytter handlingsrommet godt nok.

Tre av fire opplever at det nytter å påvirke utviklingen i kommunene, og at det er lett å få satt en sak på dagsorden. Flesteparten (41 prosent) mener at deres opplevelse av innflytelse i lokalpolitikken ikke har gjort dem mer eller mindre motivert for å stille til gjenvalg. Det er like mange som er blitt mer motivert av opplevd innflytelse (29 prosent) sammenliknet med de som har blitt mindre motivert (28 prosent).

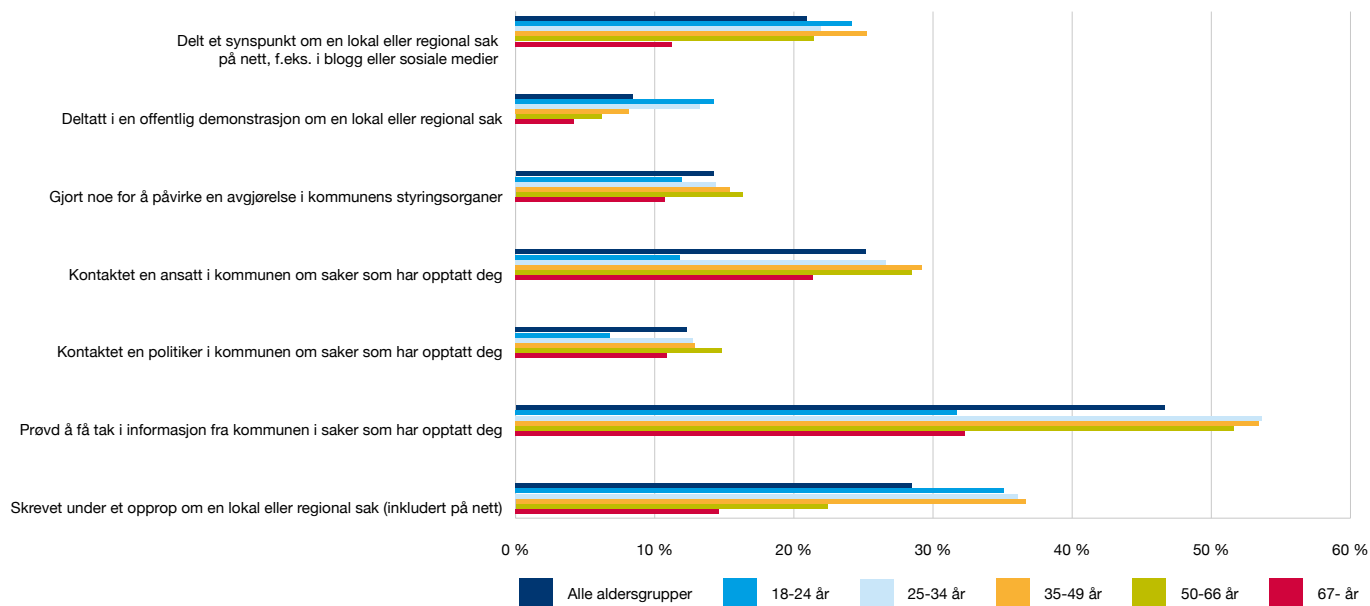
Det store flertallet sier seg enig i at de alt i alt trives godt i rollen som folkevalgt. Kun 6 prosent sier at de ikke trives, og begrunner det med at vervet er for tidkrevende, at det er dårlig samarbeid/debattklima i kommunestyret, og at de opplever å ha lite innflytelse. Det er stor variasjon på hvor mye tid folkevalgte i kommunestyret bruker på sine verv, og menn har gjennomgående noe mer positive vurderinger av arbeidsvilkårene enn kvinner. Det handler blant annet om tidsbruk, og tidspunkt for møter. Til sammen oppgir 30 prosent å være mindre motivert for gjenvalg som følge av arbeidsvilkår. Når det gjelder hatefulle ytringer, trusler eller plagsomme henvendelser mot lokalpolitikere svarer 17 prosent at dette gjør dem mindre motivert. (Kilde Telemarksforskning 2022 Lokaldemokrati og lokalpolitikeres arbeidsvilkår).

### Mer deltakelse mellom valg – foretrekker fortsatt lokale folkevalgte

Den hverdagslige politiske deltakelsen mellom valg foregår på ulike måter. En undersøkelse fra 2021 viser at nesten halvparten har prøvd å få tak i informasjon fra kommunen i bestemte saker. Mange har kontaktet henholdsvis ansatte (25 prosent) og politikere (12 prosent) i saker som har opptatt dem. Når det gjelder å påvirke beslutning i egen kommune, svarer

14 prosent at de har gjort noe for å påvirke en avgjørelse i kommunens styringsorganer. 29 prosent har skrevet under på opprop, mens 8 prosent har deltatt i offentlig demonstrasjon (Kilde DFØ 2021).

#### Politisk deltakelse



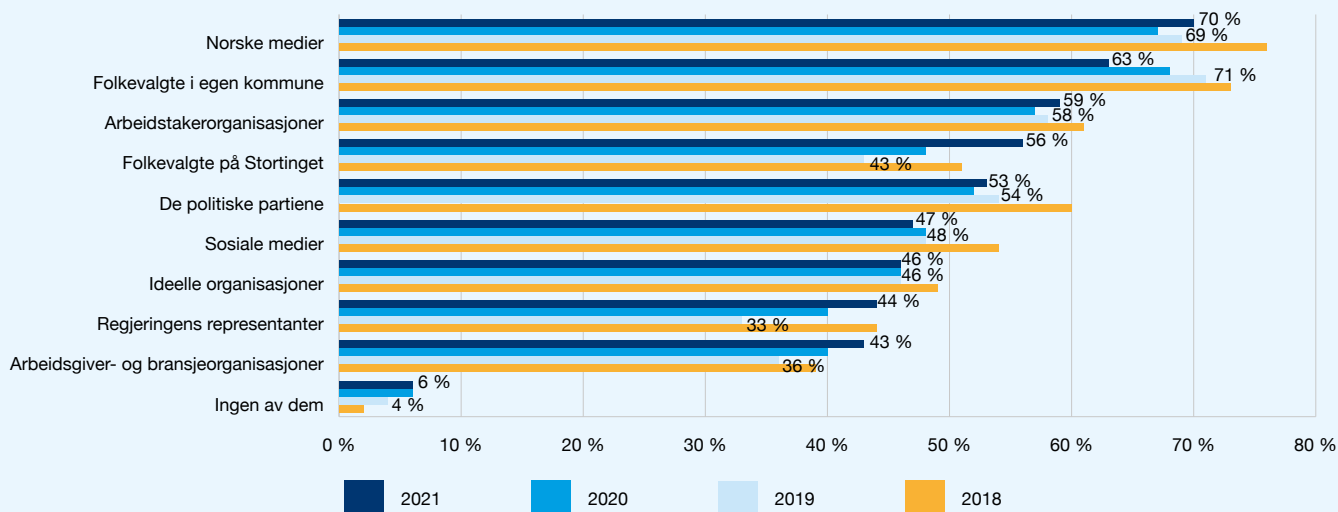
Figur 6.5: Andel som har svart at de har deltatt i ulike former for politisk deltakelse, etter alder, Kilde: DFØ Innbyggerundersøkelsen 2021

## INNBYGGERNE MENER:



Innbyggerne foretrekker folkevalgte i egne kommunestyre som kanal for å fremme sine synspunkter, nest etter norske medier ([Tillitsbarometeret 2021](#), [Respons analyse](#)). Det er noe færre enn i de to foregående år som svarer eget kommunestyre. For politiske partier og arbeidstakerorganisasjoner er det en liten økning i andelen som foretrekker dem som kanal. Tendens med økning gjelder også for folkevalgte på Stortinget, arbeidsgiver- og bransjeorganisasjoner og regjeringens representanter. De har alle fått høyere skåre i 2021 enn i 2020, og det gjelder særskilt for Stortinget.

### Kanaler for synspunkter



Figur 6.6: Hvilke av følgende kanaler ville du bruke hvis du skulle ha frem dine synspunkter? Kilde: Tillitsbarometeret, Kilde: Tillitsbarometeret 2021, Respons Analyse



### Vil høre folkemeningen – innbyggerne ikke helt tilfreds

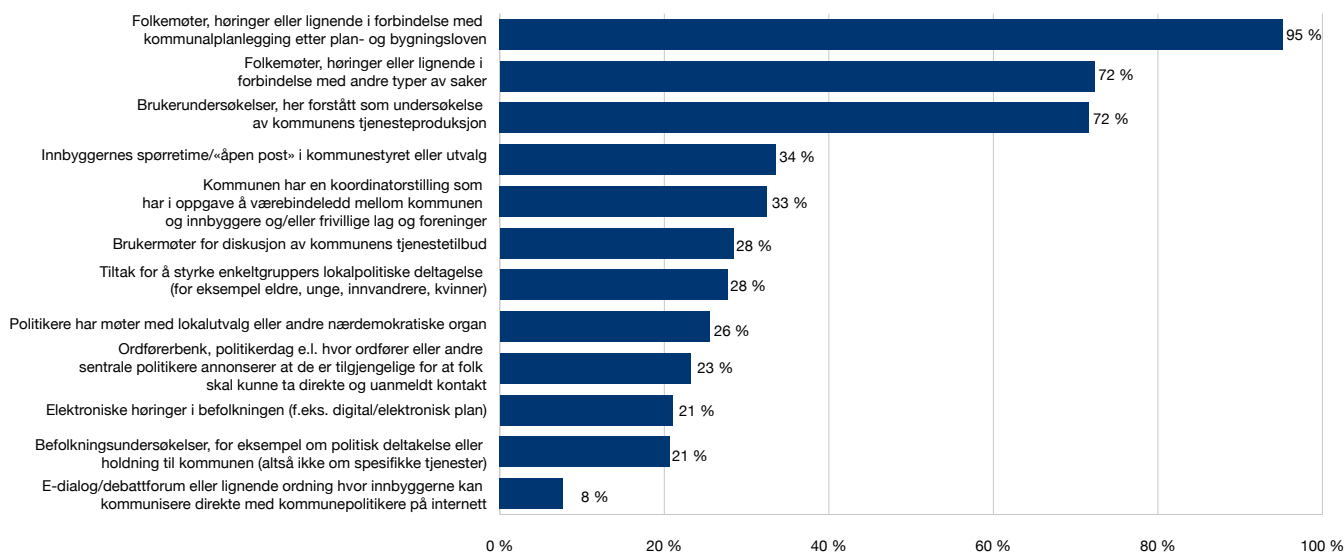
Kommunaldepartementets [organisasjonsdatabase](#) inneholder informasjon om kommunesektoren og utgis omtrent hvert fjerde år. I spørsmålene som ligger til grunn i for databasen i 2021 er det foretatt flere endringer siden forrige undersøkelse. Det kan derfor være vanskelig å direkte sammenligne med tidligere.

Folkemøter, høringer eller lignende i forbindelse med kommunal planlegging etter plan- og bygningslov er det

desiderert mest brukte tiltaket, over 95 prosent av kommunene gjennomfører det. Dernest er folkemøter, høringer eller lignende i forbindelse med andre typer av saker, samt brukerundersøkelser knyttet til tjenesteproduksjon mest brukt. 72 prosent av kommunene benytter begge disse tiltakene.

Møter mellom politikere og lokal- eller nærmiljøutvalget benyttes av 26 prosent av kommunene. Digitale tiltak som elektroniske høringer benyttes av oppunder 21 prosent, mens omkring 8 prosent benytter e-dialog eller lignende.

### Informasjon



Figur 6.7: Kommunale tiltak for å skaffe informasjon om folkemeningen mellom valg (andel av kommunene som har besvart). Kilde: KMDs organisasjonsdatabase, Ideas2Evidence. Rapport 13:2021

## INNBYGGERNE MENER:



Hver tredje innbygger (DFØ, 2021) er enig i at det offentlige tar brukerne med på råd i utviklingen av nye tjenester og tilbud. Det er litt flere som er uenige i påstanden (35 prosent)

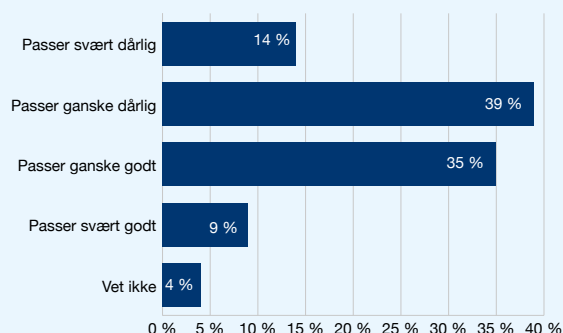
I KS Lokaldemokratiundersøkelse kommer det fram at det at et mindretall på 44 prosent synes det passer svært godt/ganske godt at politikerne involverer innbyggerne i forsøk på å finne løsninger på lokale problemer.

DFØs Innbyggerundersøkelse 2021 viser at kommunepolitikernes evne til å lytte til innbyggernes synspunkter får en skår på 51 av 100 poeng, som er en liten oppgang fra undersøkelsen i 2019. Stortingspolitikere evne til å lytte får en skår på 50, som er ni poeng høyere enn i 2019. Variasjon i skåre gjennom de siste ti år er størst for stortingspolitikere.

På spørsmål om folk opplever at de blir sett og hørt når de henvender seg til kommunen de bor i, svarer 54 prosent at det stemmer helt eller nokså godt, mens 24 prosent mener det er umulig å svare. (Kilde: Norsk monitor)

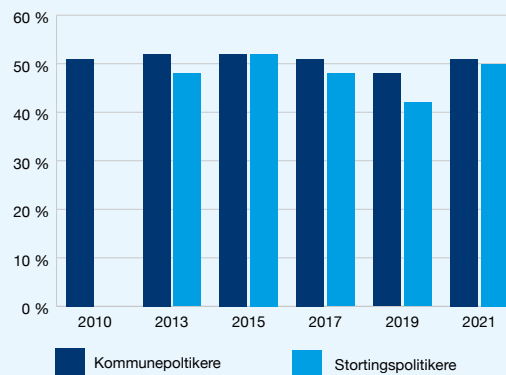
Folk bosatt i kommuner som inviterer innbyggerne til å delta politisk kan oppleve at kommunen signaliserer tillit til dem og til innbyggerne som sådan, og til deres kompetanse til å delta i politikken. Individuelle kjennetegn hos innbyggerne—som alder og utdanning—har likevel mest betydning for deres politiske selvtilit. (Kilde ISF 2020:10, s.78)

Her i kommunen involverer politikerne innbyggerne i forsøk på å finne løsninger på lokale problemer.



Figur 6.8: Her i kommunen involverer politikerne innbyggerne i forsøk på å finne løsninger på lokale problemer. Kilde: KS Lokaldemokratiundersøkelse 2017/2018.

Innbyggernes fornøydhhet med hvordan politikere lytter til deres synspunkter.



Figur 6.9: Innbyggernes fornøydhhet med hvordan politikere lytter til innbyggernes synspunkter, gjennomsnittscore på skala 0–100, Kilde: DFØ innbyggerundersøkelsen 2021

### Deltakelsen i frivilligheten går litt ned

Det er en betydelig nedgang i andelen som har gjort frivillig arbeid fra 2020 til 2021, noe som trolig skyldes trolig pandemien. Frivillighetsbarometeret 2021 viser at 55 prosent har gjort frivillig arbeid det siste året. I 2020 var andelen 66 prosent. To av tre er medlem i en frivillig organisasjon, også her er det en liten nedgang fra 2020. Flest oppgir at de har blitt rekruttert gjennom bekjente eller markedsaktiviteter, det er liten endring fra 2020 i måtene de er forsøkt rekruttert på.

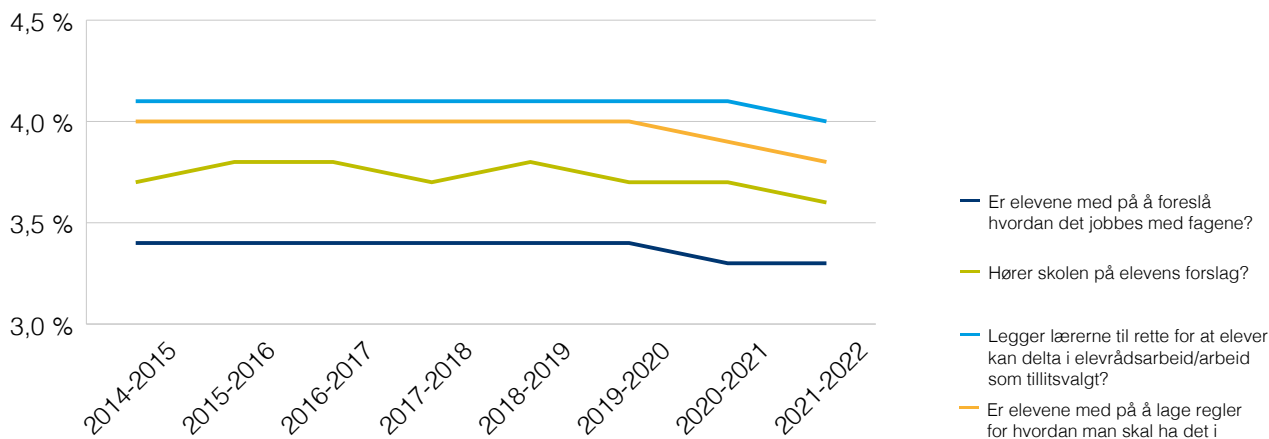
Flest svarer at det som motiverer mest er å være til nytte og bidra, samt samfunnsverdien og ønske om å jobbe med noe de brenner for. I tillegg er det sosiale viktig. Det er til dels forskjeller i motivasjonen for å stille opp som frivillig mellom aldersgrupper. Blant annet er det sosiale viktigere for de eldre, mens flere blant de yngste framhever at det gir god arbeidserfaring. Motivasjonsfaktorene er stabile over tid.

### INNBYGGERNE MENER:



Ifølge Frivillighetsbarometeret 2021 er 84 prosent enig eller svært enig i at folks frivillige engasjement er med på å utvikle og berike kommunen de bor i, og 80 prosent oppgir at et rikt organisasjonsliv er viktig for demokratiet.

### Elevundersøkelsen 2021 – elevdemokrati og medvirkning 7. trinn



Figur 6.10: Elevundersøkelsen 2021 – elevdemokrati og medvirkning 7. trinn (indeks 1–5, der 5 er beste score). Kilde: Utdanningsdirektoratet

### Arbeid med åpenhet og klart språk gjenstår

Åpenhetsbarometeret 2021, utarbeidet av pressens offentlighetsutvalg, viser at landsgjennomsnittet for kommunene ligger på 14,8 poeng, av en maksimal poengsum på 34.5 og at det i likhet med tidligere er betydelig variasjon mellom kommunene og fylkene. Flere kommuner har postlister med gode søkefunksjoner enn da offentlighetsutvalget gjorde tilsvarende undersøkelse i 2018, og flere legger ut dokumenter i fulltekst i postlistene. I 2011 var det 25 prosent som gjorde det, i 2021 er det oppe i 41 prosent. Det er fortsatt store utfordringer knyttet til åpenhet og innsyn i kommunale selskaper.

Alle fylkeskommuner og kommuner samt noen kommunale selskaper er registrert i KS Styrevervregister. Registeret inneholder informasjon om verv og økonomiske interesser hos folkevalgte og enhetsledere i kommuner, fylkeskommuner og kommunale selskaper.

Opp under halvparten av innbyggerne svarer i Innbyggerundersøkelsen 2021 (DFØ) at de er enige i at det offentliges brev, brosjyrer o.l. er enkle å forstå. Dette er omtrent det samme som i 2019. Andelen uenige har falt noe, fra 31 prosent i 2019 til 28 prosent i 2021. I overkant av en av tre er videre enige i at det offentliges vedtak i enkeltsaker er lette å forstå, mens omtrent like mange – 33 prosent – er uenige.

Innholdet i dette kapitlet møter følgende bærekraftsmål:



Det er en betydelig nedgang i andelen som har gjort frivillig arbeid fra 2020 til 2021, noe som trolig skyldes koronapandemien. Frivillighetsbarometeret 2021 viser at 55 prosent har gjort frivillig arbeid det siste året.

# 7

HVA SKAL TIL – UANSETT

## Tillitsskapende

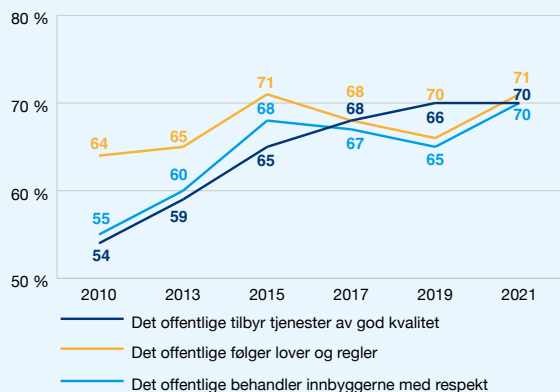
Fra 2007 til 2019 sank tilliten til nasjonale og lokale institusjoner og aktører, men den har økt igjen fra 2020. Tilliten til kommunestyret har gått litt opp hvert år siden 2018. Kommunestyret er den institusjonen hvor tilliten har økt mest fra 2021 til 2022. Likevel, tilliten kan og bør bli høyere. Innbyggerne mener at kommunestyret i egen kotmmune er viktig i det norske samfunnet. Tall fra 2017 og 2019 viser at mange mener de med personlige forbindelser lettere får ivaretatt sine interesser og at det forekommer favorisering av venner og familie med videre. Tilliten til andre mennesker var stabilt høy over tid.

### Mistillit i mange land, men likevel noe bedring

I [Edelmannstiftelsens](#) internasjonale undersøkelse om tillit er indeksen gruppert i tre; mistillit, nøytral og tillit. I gjennomsnitt ligger tillit til myndighetene i de landene som deltar på 52 prosent, en liten nedgang fra 2021. Tilliten omtales som nøytral. Flertallet av landene i undersøkelsen ligger i kategori mistillit, og i flertallet av landene har tilliten til myndighetene falt. Dette i motsetning til i 2020 hvor det var en økning i tilliten i et flertall av landene. Halvparten svarer at ser på både myndighetene og media som en splittende faktor. 59 prosent svarer i samme undersøkelse at de generelt som et utgangspunkt ikke har tillit før de ser bevis for at noe er troverdig.

**Når det gjelder tillit til aktører, viser Tillitsbarometeret 2020 at innbyggerne foretrekker lokale folkevalgte i egen kommune og norske medier som kanaler for å fremme synspunkter, framfor folkevalgte på Stortinget og regjeringens representanter.**

Andelen «Enige» i påstander om kvalitet, lovlighet og måten det offentlige opptre på



Figur 7.1: Prosentandelen over tid som er enig i påstander om det offentlige. Kategoriene helt og delvis enig, slått sammen til kategorien Enig. Kilde: Innbyggerundersøkelsen 2021, DFØ



INNBYGGERNE MENER:

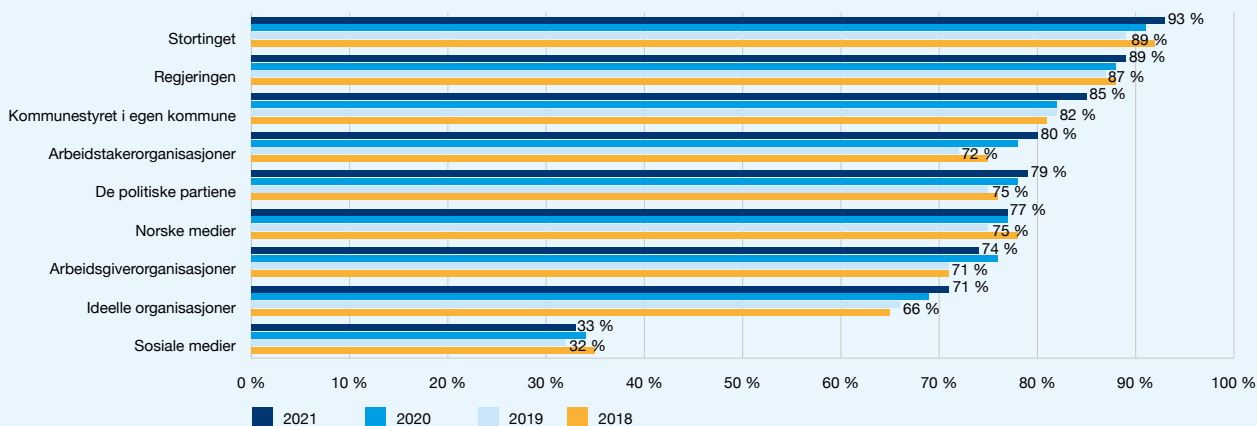
Det offentlige tilbyr kvalitet

Generelt opplever innbyggerne at det offentlige tilbyr tjenester av god kvalitet, de følger lover og regler og behandler innbyggerne med respekt. 70 prosent av de som svarer sier seg enige i at det offentlige tilbyr tjenester av god kvalitet. Over tid har andelen som er enige økt jevnt. Andelen som er enige i at det offentlige følger lover og regler har gått fram fem prosentpoeng siden 2019, etter å ha falt tilsvarende mellom 2015 og 2019. Andelen som er enig i at det offentlige behandler innbyggerne med respekt har også økt med fem prosentpoeng siden 2019 etter at det tidligere har gått noe tilbake. Andelen som er enig i påstanden er 15 prosentpoeng høyere enn i 2010.

Kommunestyret er viktig for demokratiet

Innbyggerne mener kommunestyret i egen kommune er viktig for demokratiet i det norske samfunnet. Det er en økning fra 82 til 85 prosent fra 2020 til 2021. Bare Stortinget og regjeringen er viktige, også for disse øker andelen som sier de er viktige for demokratiet. Det samme gjelder for flere av de andre aktørene. Unntaket er en liten nedgang for arbeidsgiverorganisasjoner og sosiale medier.

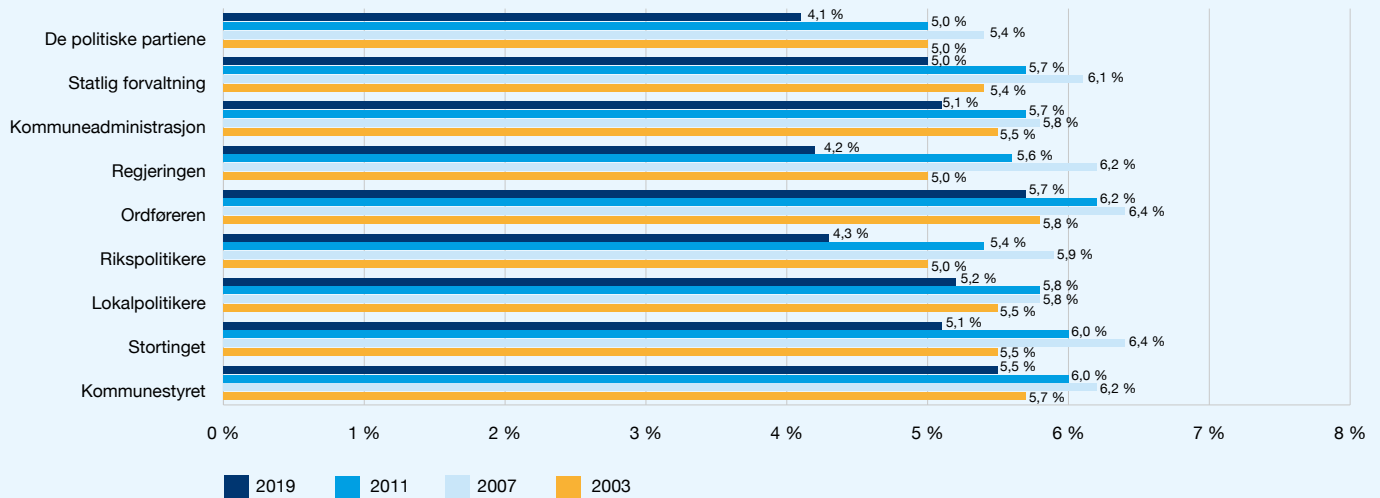
Hvor viktig er følgende institusjoner og aktører for demokratiet i det norske samfunnet?



Figur 7.2: Hvor viktig mener du følgende institusjoner og aktører er for demokratiet i det norske samfunnet? Prosent som svarer 6 eller mer på skala 1 – 10. Kilde: Tillitsbarometeret 2021, Respons Analyse

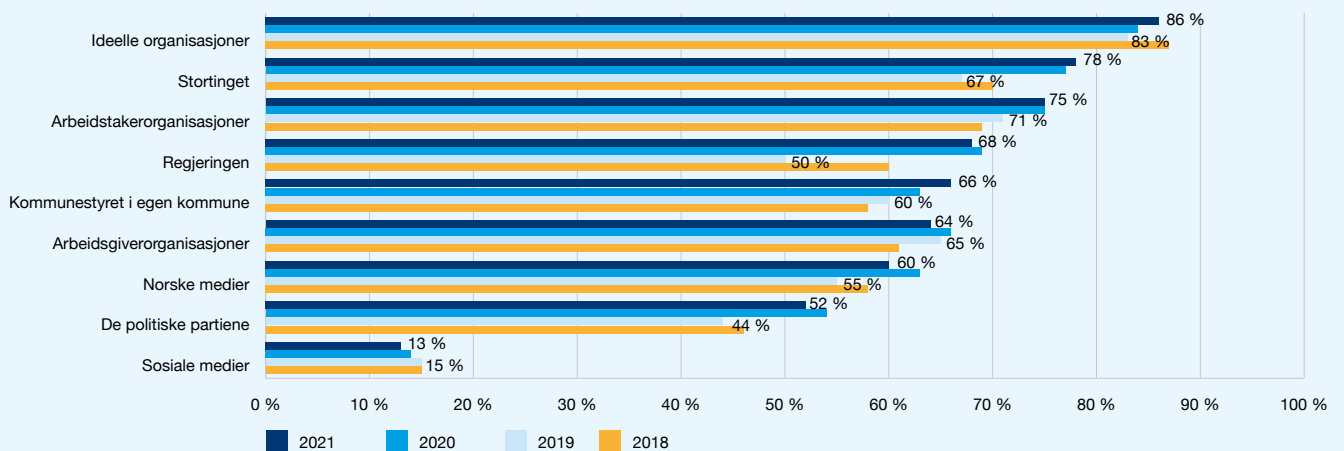


Hvilken tillit har du til disse institusjonene og aktørene?



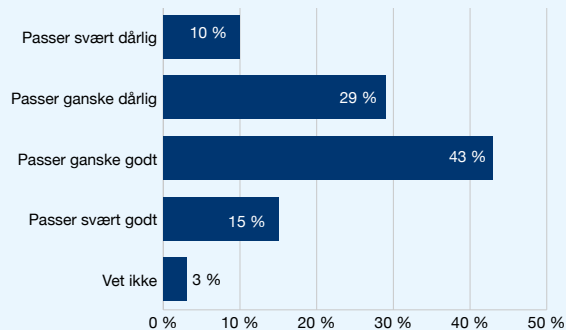
Figur 7.3: Tillit til ulike institusjoner og aktører på en skala fra 0 til 10, der 0 betyr «ingen tillit» og 10 betyr «svært stor tillit». Gjennomsnitt. Kilde: Institutt for samfunnsforskning 2020

Tillit til institusjoner og aktører



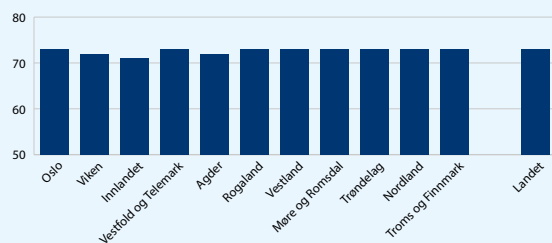
Figur 7.4: Tillit til institusjoner og aktører. Prosent som svarer 6 eller mer på skala 1 – 10. Kilde: Respons Analyse, Tillitsbarometeret 2021

Om kommuneadministrasjonen gjør sitt beste for å hjelpe innbyggerne



Figur 7.5: Kommuneadministrasjonen gjør alltid sitt beste for å hjelpe innbyggerne. Kilde: KS Lokaldemokratiundersøkelse 2017/2018

Sosial tillit



Figur 7.6: Sosial tillit fordelt på fylker. Kilde: DFØ Innbyggerundersøkelsen 2021

Tillit til institusjoner og aktører har gått ned over tid – men økt siste år

En undersøkelse fra Institutt for samfunnsforskning viser at tilliten til både nasjonale og lokale institusjoner og aktører har gått ned fra 2007 til 2019, mer for nasjonale enn lokale institusjoner/aktører. Tilliten til institusjoner og aktører i kommunen; kommunestyret, ordfører, lokalpolitikere og administrasjon, ligger alle høyere enn for de nasjonale institusjonene. På kommunenivå har alle en skåre på mer enn fem, på en skala fra 0-10. (Kilde: Institutt for Samfunnsforskning 2020 Politisk tillit, lokaldemokrati og legitimitet. Kunnskapsstatus og utviklingstrekk)

Når det gjelder tillit til aktører, viser Tillitsbarometeret 2021 at innbyggerne foretrekker lokale folkevalgte i egen kommune og norske medier som fremste kanaler for å fremme synspunkter, framfor folkevalgte på Stortinget og regjeringens representanter. Fra 2020 er det en nedgang for lokale folkevalgte, og en økning for folkevalgte på Stortinget og representanter for regjeringen (nasjonale politikere).

KS Lokaldemokratiundersøkelse 2017/18 viser at et flertall av innbyggerne, seks av ti, mener kommuneadministrasjonen alltid gjør sitt beste for å hjelpe innbyggerne.

Høy tillit til andre mennesker

I innbyggerundersøkelsen til DFØ fra 2021 er innbyggerne spurt om tillit til andre mennesker – «Vil du stort sett si at folk flest er til å stole på, eller at en ikke kan være for forsiktig når en har med andre å gjøre?». Svarene viser at gjennomsnittlig er den sosiale tilliten høy.

Personer som er medlem i flere organisasjoner skårer høyere på sosial tillit enn de som ikke er medlem i noen organisasjoner. De nordiske landene kjennetegnes av høy sosial tillit, og ingen andre land i verden kommer opp i samme nivåer (Nordisk Ministerråd, 2017).

### Stort press på uetisk atferd, korrupsjon er et svært lite problem

Ipsos har på oppdrag fra KS gjennomført en kartlegging av kommuners og fylkeskommuners erfaringer og opplevelse av press om uetisk atferd og korrupsjon, samt innsatsen for å forebygge dette.

Om lag halvparten av ordførerne og ledere med beslutningsmyndighet har selv opplevd en situasjon med forventning om uetisk atferd eller tilbud om utilbørlig fordel. Mest vanlig er situasjoner hvor det er en forventning om å favorisere – enkeltpersoner eller en gruppe. Minst vanlig er tilbud om pengeytelse. 9 av 10 opplever at korrupsjon er et lite eller svært lite problem i egen kommune.

Blant ledere er andelen som selv har erfart en situasjon med forventning eller press størst i sektor næring/landbruk, og lavest innen skole/oppvekst. Selv om ordførere og kommunedirektører er de som i størst grad kjenner til og selv har erfart en situasjon med forventning eller press, mener respondentene generelt at mellomledere er mest utsatt.

70 prosent svarer at tema knyttet til etikk og antikorrupsjon har vært på dagsorden i kommunestyret denne perioden, særlig i tilknytning til KS Folkevalgprogram. Retningslinjer og rutiner oppleves som klare, men reaksjoner ved brudd oppleves mer uklare. 41 prosent av de spurte svarer at det er størst utviklingsbehov når det gjelder risikoanalyser for å avdekke sårbare områder og prosesser, mens 28 prosent oppgir internkontroll med fokus på uetisk atferd og korrupsjon.

## INNBYGGERNE MENER:



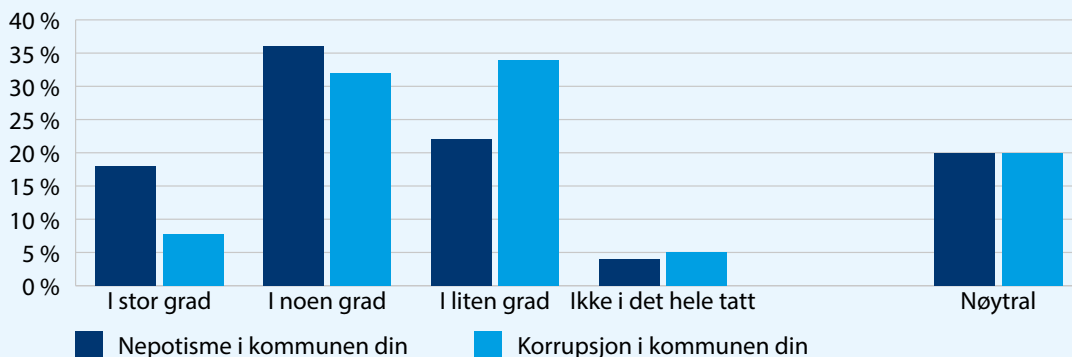
### Mange mener det forekommer favorisering

Mange innbyggere mener at ulike former for korrupsjon, slik som bestikkelser/smøring samt favorisering av familie og venner, skjer i norsk offentlig sektor både på statlig nivå og i egen kommune. 54 prosent svarer at de tror det forekommer nepotisme i noen eller stor grad i egen kommune, forstått som at offentlig ansatte favoriserer familie og venner når saker behandles. 40 prosent tror det skjer ulike former for korrupsjon i egen kommune. For staten er andelen som svarer dette henholdsvis 49 prosent og 44 prosent. Omkring 20 prosent svarer «vet ikke» på alle påstandene her.

Samtidig mener flertallet av de som svarer (57 prosent) i DFØs innbyggerundersøkelse 2021 at det offentlige behandler alle grupper rettferdig. Andelen uenige er på 26 prosent.

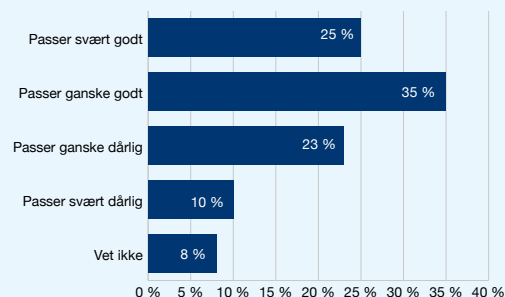
I KS Lokaldemokratiundersøkelse 2017/18 framkommer det at mange mener at de med gode personlige forbindelser i kommunen bedre får ivare tatt sine interesser, samtidig som de ikke tror at folkevalgte misbruker sin makt til egen fordel.

### Nepotisme eller korrupsjon



Figur 7.7: I hvilken grad mener innbyggerne det forekommer nepotisme eller korrupsjon i egen kommune. Kilde: DFØ Innbyggerundersøkelsen 2021

### Personlige forbindelser i kommunen/kommunepolitikken



Figur 7.8: Andel som mener påstanden passer godt eller dårlig «De som har gode personlige forbindelser i kommunen/kommunepolitikken, får lettere ivare tatt sine interesser». Kilde: KS lokaldemokratiundersøkelse 2017/2018

Innbyggerne mener kommunestyret i egen kommune er viktig for demokratiet i det norske samfunnet. Det er en økning fra 82 til 85 prosent fra 2020 til 2021.

# 8

HVA SKAL TIL – UANSETT

## Effektive, digitale og innovative

Det er mange faktorer som ligger bak den gode utviklingen i norsk økonomi og det norske velferdssamfunnet. Noen utviklingstrekk som har bidratt gjennom mange år, har nå snudd. Utfordringene er mange, og flere grep må tas for at den gode utviklingen skal kunne fortsette. Effektivisering av kommunal forvaltning gjennom innovative kommuner og økt digitalisering av tjeneste kan gi et viktig bidrag.

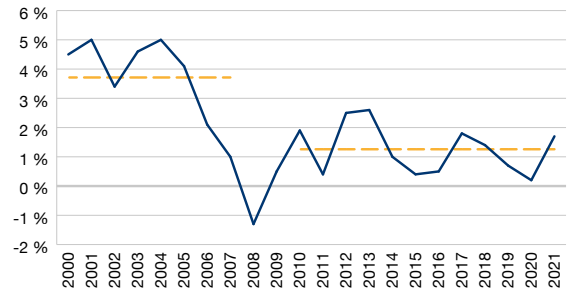
Den norske velstandsveksten henger i stor grad sammen med at vi over tid har utnyttet eksisterende ressurser bedre, produktivitet er bedret, det har vært en tendens til at varene vi eksporterer har steget mer i pris enn varene vi importerer og at vi har olje og gass som vi stadig har funnet mer av.

Prisutviklingen for norske eksport og importvarer (bytteforholdet) snudde til norsk ugunst etter 2013, men gjennom 2021 og inn i 2022 har dette snudd kraftig tilbake. Det er spesielt drevet av prisene på gass og olje. Om den siste forbedringen er midlertidig, eller om man kan tro at energiprisene på varig basis har økt, er ikke godt å si.

Av figur 8.1 ser vi at produktivitetsveksten i markedsrettet virksomhet på fastlandet har vært markert lavere etter finanskrisen, enn i årene før. I en periode ble vi hjulpet av en gunstig befolkningsutvikling, hvor befolkningen i arbeidsdyktig alder har økt mer enn i aldersgrupper som normalt må forsørges. Denne utviklingen har snudd og framover vil offentlige utgifter presses fra økte behov fra en stadig eldre befolkning og alle typer kostnader omtalt tidligere knyttet til klima og miljøvern. Likeledes vil vedlikeholdsetterslepet i offentlig realkapital bli mer påtrengende.

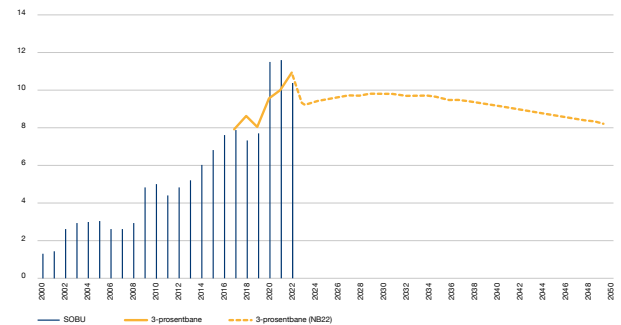
Offentlige finanser presses også fra inntektssiden, når veksten i befolkningen i arbeidsdyktig alder reduseres. Arbeidsproduktiviteten har også utviklet seg svakt, og det har vært en klar tendens til svakere vekst i verdiskapingen i fastlandsøkonomien. Utfordringene for offentlige finanser forsterkes av at det etter hvert blir relativt mindre friske oljepenger å sette inn i offentlige budsjetter. Kommuneøkonomien kommer ikke til å bli skjermet fra denne utviklingen og det er utsikter til trangere rammer.

Produktivitetsvekst i markedsrettet virksomhet på fastlandet, prosent



Figur 8.1: Produktivitetsvekst i markedsrettet virksomhet på fastlandet, prosent. Kilde: SSB

Statens oljeinntekter, oljepengebruk, og 3-pst-banen



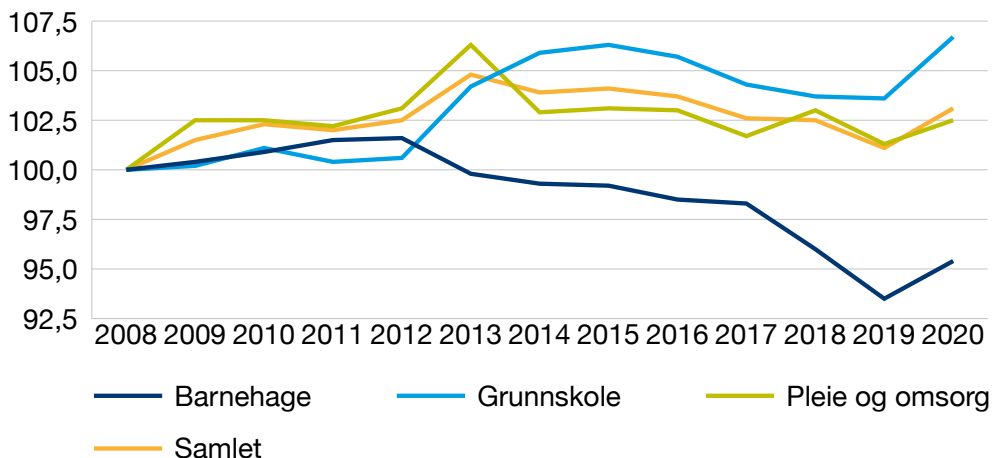
Figur 8.2: Statens oljeinntekter, handlingsregelen 3-prosentbane og oljepengebruken. Prosent av trend-BNP Fastlands-Norge. Kilde: Finansdepartementet. Kilder: Nasjonalbudsjettet 2022, Prop. 36 S (2021-2022), Prop. 51 S (2021-2022) og KS

Økt produktivitet i markedsrettet virksomhet vil kunne redusere utfordringene knyttet til offentlige finanser. Mye av en slik bedring vil imidlertid lede til økt lønnsvekst i både privat og offentlig sektor. Økt kostnadsvekst i offentlig sektor vil dermed spise opp mye av økningen i skatteprovenyet. Hvis vi derimot klarer å øke produktiviteten i offentlig sektor vil utfordringene reduseres klart.

TBU får årlig utarbeidet en indikator for effektivitetsutviklingen i de tre viktige kommunale sektorene barnehage, grunnskole og omsorgstjenester. Den samlede effektiviteten har ifølge denne indikatoren falt med i gjennomsnitt 0,6 prosent årlig i perioden 2014-2019, etter å ha økt med i gjennomsnitt 0,9 prosent årlig de foregående fem årene. I 2020 økte den beregnede samlede effektiviteten, med hele 1,5 prosent. Denne bedringen henger nok dessverre i stor grad sammen med svakheter i indikatorene i møtet med koronapandemien, og man kan ut fra disse beregningene i liten grad konkludere med at det har vært en underliggende effektivisering.

Beregningene må imidlertid også ellers tas med en klype salt. De har flere begrensninger og svakheter. Kommunenes tjenesteproduksjon, og særlig kvalitet, er vanskelig å måle og dermed

Beregnet utvikling i effektivitet



Figur 8.3: Beregnet utvikling i effektivitet, 2008=100. Kilde: TBU



få tatt tilstrekkelig hensyn til i slike beregninger. Nedgangen i effektiviteten i barnehager har ganske sikkert sammenheng med bemannings- og pedagognormene – som var ment å heve kvaliteten. I tillegg er kvaliteten på datagrunnlaget blandet og metoden er følsom for ekstreme observasjoner og målefeil i dataene.

KS' budsjettundersøkelse viser at kommunene i de senere årene har vedtatt effektiviseringer og sparetiltak for om lag 4 mrd. kroner. I 2021-budsjettene var sparetiltakene vesentlig høyere og i 2022 vesentlig lavere enn det. En innsparing på 4 mrd. kroner tilsvarer om lag 0,6 prosent av kommuneforvaltningens samlede inntekter.

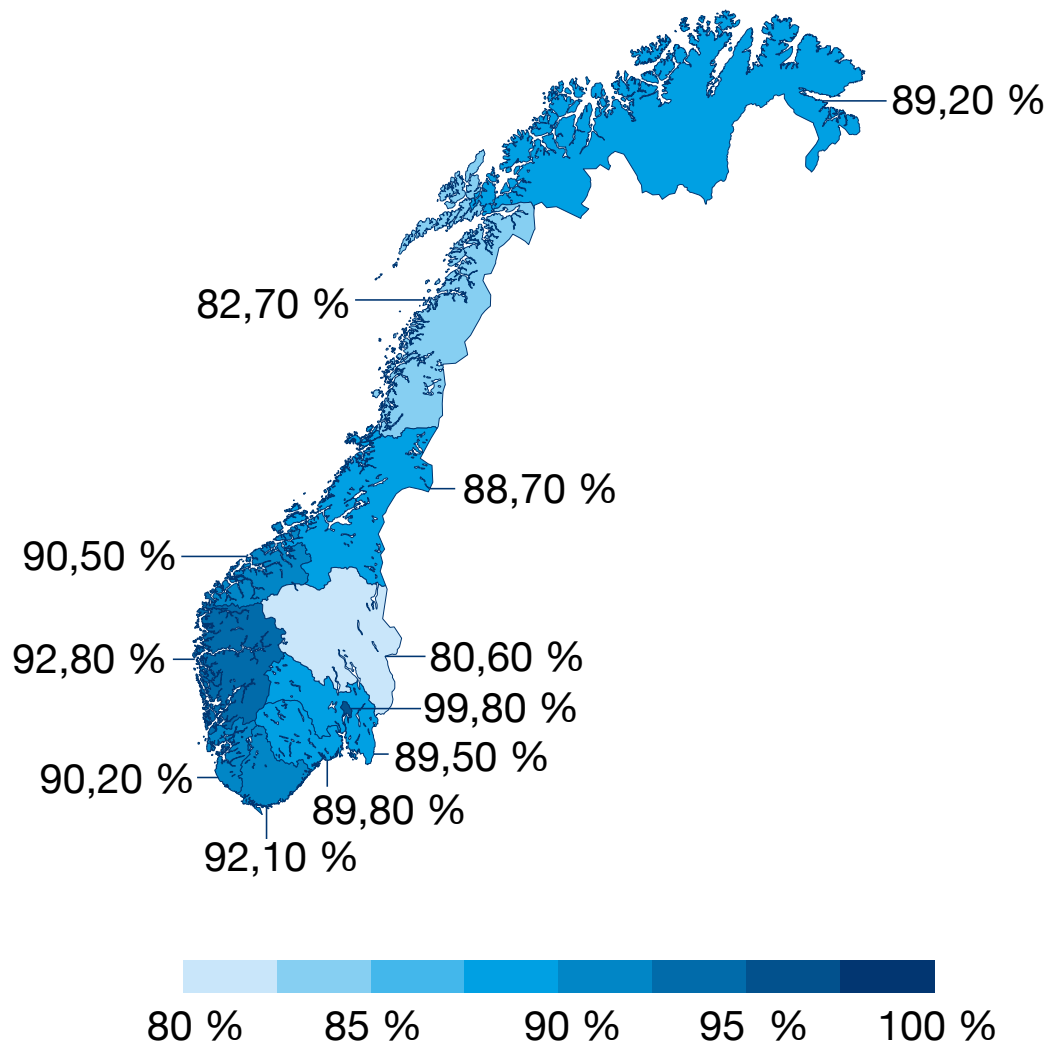
### Mål om 90 prosent bredbåndsdekning er nådd

I juli 2020 trådte bredbåndsutbyggingsloven i kraft<sup>6</sup>. Lovens formål er å bidra til kostnadseffektiv etablering av høyhastighetsnett, for å legge til rette for at dekningen skal bli enda bedre i fremtiden. En forutsetning for en digital offentlig sektor er at både offentlige etater og innbyggere i kommunen har tilgang på høyhastighetsinternett. Regjeringen hadde som mål at 90 prosent av husstandene i landet skulle ha bredbåndstilbud med minst 100 Mbit/s innen 2020. Statistikk fra Nasjonal kommunikasjonsmyndighet (NKOM) viste at andelen husstander med tilgang til 100 Mbit/s nedstrøms kapasitet var 90 prosent ved utgangen av første halvår i 2021<sup>7</sup>. (Figur 8.4). Dette er en økning med ett prosentpoeng fra forrige år. I 2021 hadde Innlandet lavest dekningsgrad med 80 prosent. Oslo hadde den høyeste dekningsgraden, med nær 100 prosent. I tillegg til at dekningsgrad for hastigheter over 100 Mbit/s har økt fra 2020 til 2021, har nasjonal dekningsgrad for bredbånd med minst 1000 Mbit/s økt kraftig. I 2020 var dekningsgraden for bredbånd med nedstrøms kapasitet over 1000 Mbit/s 53 prosent, og 2021 var denne økt til 86 prosent.

6 <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-05-07-40?q=bredb%C3%A5ndsutbygging>

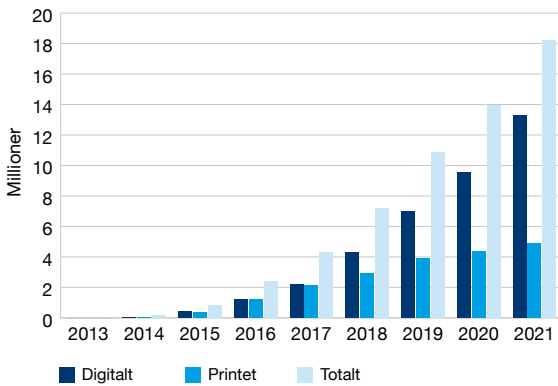
7 <https://ekomstatistikken.nkom.no/#/officialstatistics#content%23bbnas-fig5-collapse>

Bredbåndsdekning 2022



Figur 8.4: Andel husstander per fylke med tilbud om minimum 100 Mbt/s nedstrøms kapasitet. Kilde: Nasjonal kommunikasjonsmyndighet, 2022

Antall forsendelser pr år



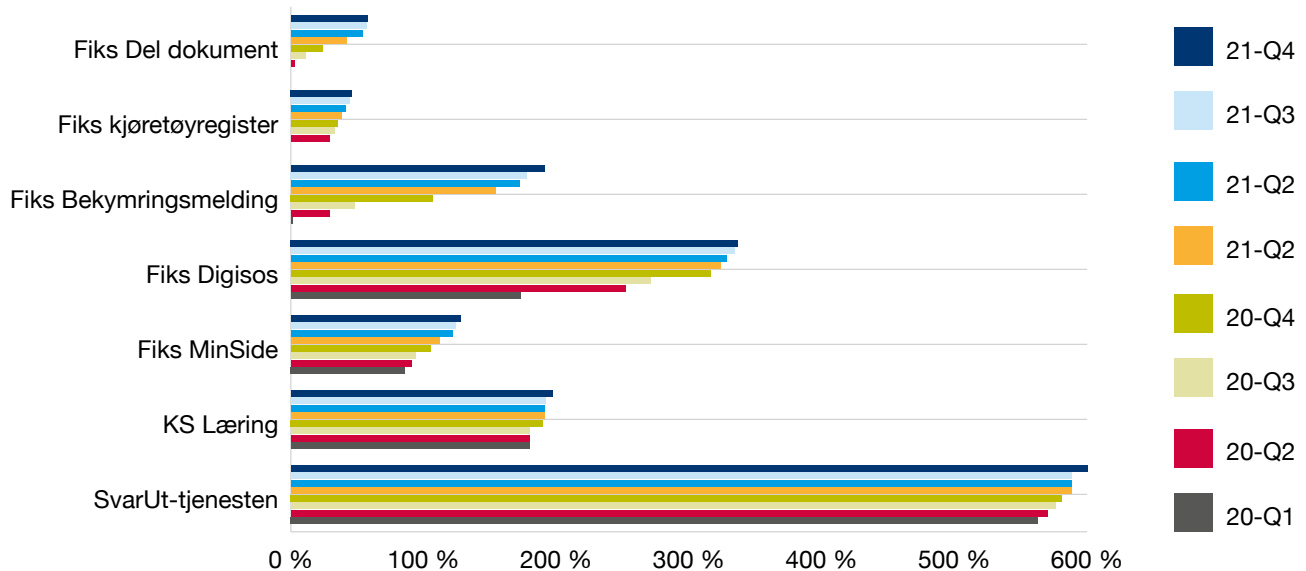
Figur 8.5: Utvikling i antall forsendelser gjennom SvarUt.  
Kilde:KS, mars 2022

### Digitalisering av offentlige tjenester

Avdelingen Digitale fellestjenester er KS'-pådriver for effektiv digitalisering av kommunesektoren ved bruk av tjenester på Fiks-plattformen. Avdelingen utvikler, forvalter og drifter en rekke nasjonale fellesløsninger for kommunesektoren.

SvarUt er en løsning som formidler dokumenter mellom avsender og mottaker via ulike kanaler. Så å si alle kommuner, samtlige fylkeskommuner, 96 kommunale foretak og 122 statlige virksomheter tatt i bruk løsningen. Statistikken viser at kommunene og fylkeskommunene oftere og oftere benytter SvarUt når de sender dokumenter, og at en stadig større andel sendes og leses digitalt. Fra 2020 til 2021 har andelen meldinger som sendes og leses digitalt økt fra 68,6 prosent til over 73,1 prosent. Totalt antall meldinger som ble sendt via SvarUt økte med over 30 prosent i samme periode, fra ca. 13,9 millioner meldinger til nær 18,2 millioner meldinger (Figur 8.5). Potensialet for antall forsendelser gjennom SvarUt i løpet av ett år er anslått til ti per innbygger, eller ca. 53 millioner forsendelser. Omregnet til kostnad til porto, konvolutter og papir blir det et betydelig beløp, som årlig kan prioriteres til andre formål.

Antall brukere per tjeneste per kvartal i 2020–2021



Figur 8.6: Antall brukere per «etablerte» tjeneste per kvartal i 2020 og 2021. Kilde: KS, mars 2022

I tillegg til SvarUt har KS utviklet en rekke andre digitale fellestjenester;

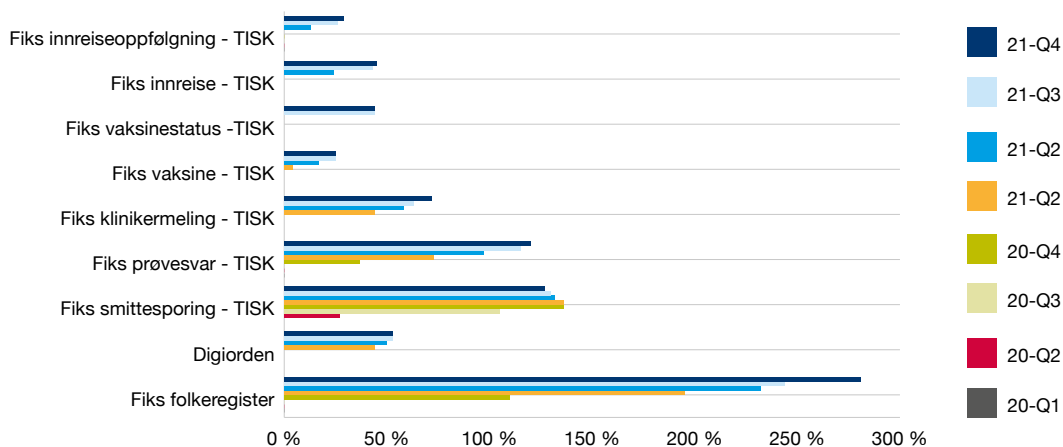
- Del dokument er en tjeneste som gjør det mulig å dele dokumenter med virksomheter og innbyggere via sikre kanaler.
- Fiks kjøretøyregister er en oppslagstjeneste som KS har overtatt da Statens vegvesen avviklet sitt tilbud i markedet.
- Fiks bekymringsmelding lar innbyggerne sende bekymringsmelding digitalt til barnevernet. Tjenesten ble lansert våren 2020 og er tatt i bruk av nær 200 kommuner ved årsskiftet.
- Fiks Digisos er en selvbetjeningsløsning for digital søknad om sosialhjelp, der brukeren får tilpasset veiledning under utfylling. Søker får også innsyn i saken underveis i prosessen. Tjenesten dekker nå nesten alle landets kommuner.
- Fiks Minside – MinSide løsningen er etablert for at kommunal sektor skal ha en sikker og effektiv digital arena å samhandle med sine innbyggere og øvrige brukere på. Tjenesten ble etablert i 2019 og mer enn 120 kommuner har tatt tjenesten i bruk.
- KS Læring er en veletablert kompetanseplattform som er tatt i bruk av nær 200 kommuner.

Figur 8.6 viser utviklingen i antall kommuner/fylkeskommuner som har tatt i bruk de ulike etablerte tjenestene per kvartal i perioden 2020 og 2021.

KS har de siste 12 til 14 månedene utviklet flere nye digitale fellesløsninger:

- Fiks folkeregister er en tjeneste for formidling av data fra nye folkeregisteret (FREG). Tjenesten ble lansert 4. kvartal 2020 og ved utgangen av 2021 har nær 300 kommuner tatt tjenesten i bruk.
- Digiorden er et styringsverktøy som hjelper kommunen å drive god informasjonsforvaltning. KS overtok tjenesten 1. januar 2021 og ca. 60 kommuner bruker løsningen ved utgangen av 2021.
- TISK-tjenestene består av smittesporing, prøvesvar, kliniskmelding, innreise- og innreiseregister, vaksine og vaksinestatus og omtales heretter som TISK-tjenestene. Disse tjenestene og API-ene er utviklet under pandemien og har moderat til lav utbredelse sett i et nasjonalt lys. Denne porteføljen av tjenester blir delvis vurdert satt sammen på ny måte i forbindelse med fremtidig pandemi- og smittevernberedskap.

Utvikling i bruker per tjeneste per kvartal i 2020 og 2021



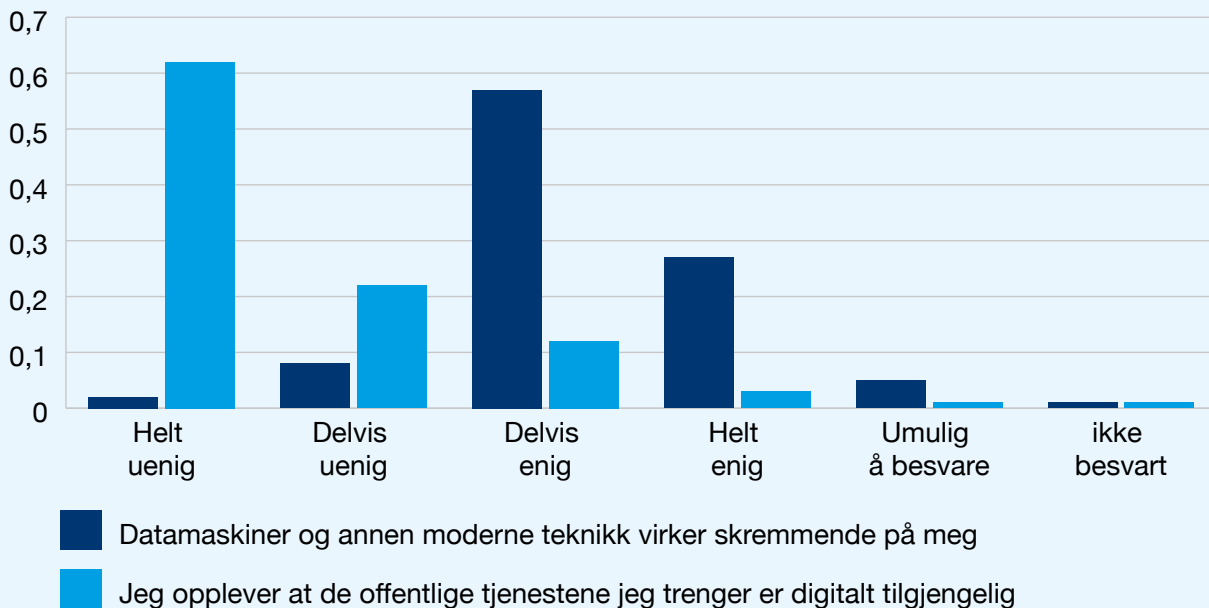
Figur 8.7: Utvikling i brukere pr. tjeneste pr. kvartal i 2020 og 2021. Kilde: KS



### Helt eller delvis enige i at de offentlige tjenestene er digitalt tilgjengelige

Innbyggerne er helt eller delvis enige i at de offentlige tjenestene de trenger er digitalt tilgjengelige. I tillegg viser befolkningsundersøkelsen at innbygger er modne for å motta offentlige tjenester på nye og digitale måter, selv om 15 prosent av de som besvarte undersøkelsen sier at datamaskiner og moderne teknologi er skremmende. (NM 2021)

#### Digital tilrettelegging



Figur 8.8: Innbyggerne sin opplevelse av digitalisering og digitale tjenester. Kilde: Norsk Monitor 2022

# 9

HVA SKAL TIL – UANSETT

## Attraktive arbeidsgivere

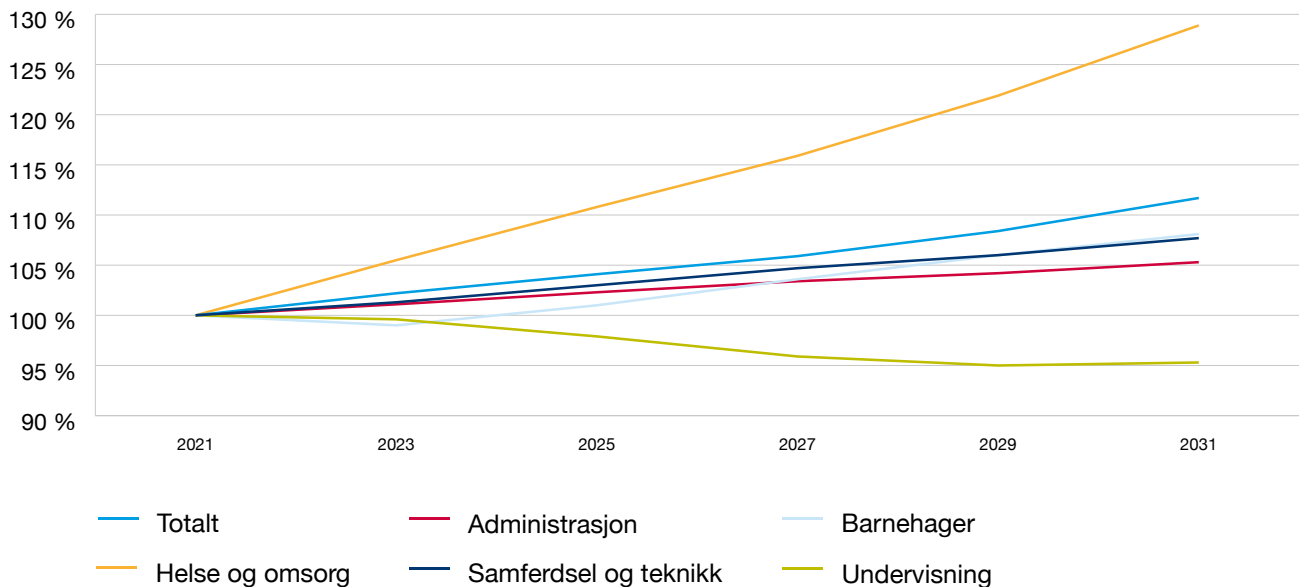
Kommunesektoren er landets største offentlige arbeidsgiver- og tariffområde, og står for over én femtedel av den samlede sysselsettingen i Norge. I likhet med resten av norsk arbeids- og samfunnsliv står kommunesektoren overfor gjennomgripende endringer. Sektoren må finne varige løsninger for heltidskultur og redusert sykefravær, nye måter å løse oppgavene på, og få hele organisasjonen med på digital omstilling. En sterk felles ledelse for kommunen og fylkeskommunen, basert på tydelige roller og et godt samspill mellom politisk lederskap og administrativ ledelse, blir viktig for å løse samfunnsoppdraget framover.

### Rekrutteringsutfordringene øker

I 2021 ble det utført 404.000 avtalte årsverk i kommunene og fylkeskommunene. Inkludert merarbeid utover de avtalte årsverkene, blir tallet 417.000 årsverk. Dersom morgendagens kommunale og fylkeskommunale oppgaver skal løses på samme måte som i dag, må antall årsverk den neste tiårsperioden øke med om lag 46.600 årsverk fra 2021-nivået. Det meste av det økte årsverksbehovet vil komme i helse- og omsorgssektoren.

Allerede i dag opplever mange kommuner vedvarende mangel på kvalifisert arbeidskraft, og da særlig innen helse- og omsorgsykker. Ifølge Kommunesektorens arbeidsgivermonitor gjelder dette særlig sykepleiere og leger. Utfordringene med å rekruttere disse to yrkesgruppene er til stede i hele landet, og går igjen i både folkerike og mindre folkerike kommuner. For fylkeskommunenes del er det rekruttering av tannleger som peker seg ut som den største utfordringen.

Fremskrevet årsverksbehov i kommunesektoren



Figur 9.1: Fremskrevet årsverksbehov i kommunesektoren, etter tjenesteområde. Indeks. 2021 = 100. Kilde: KS' rekrutteringsmodell.

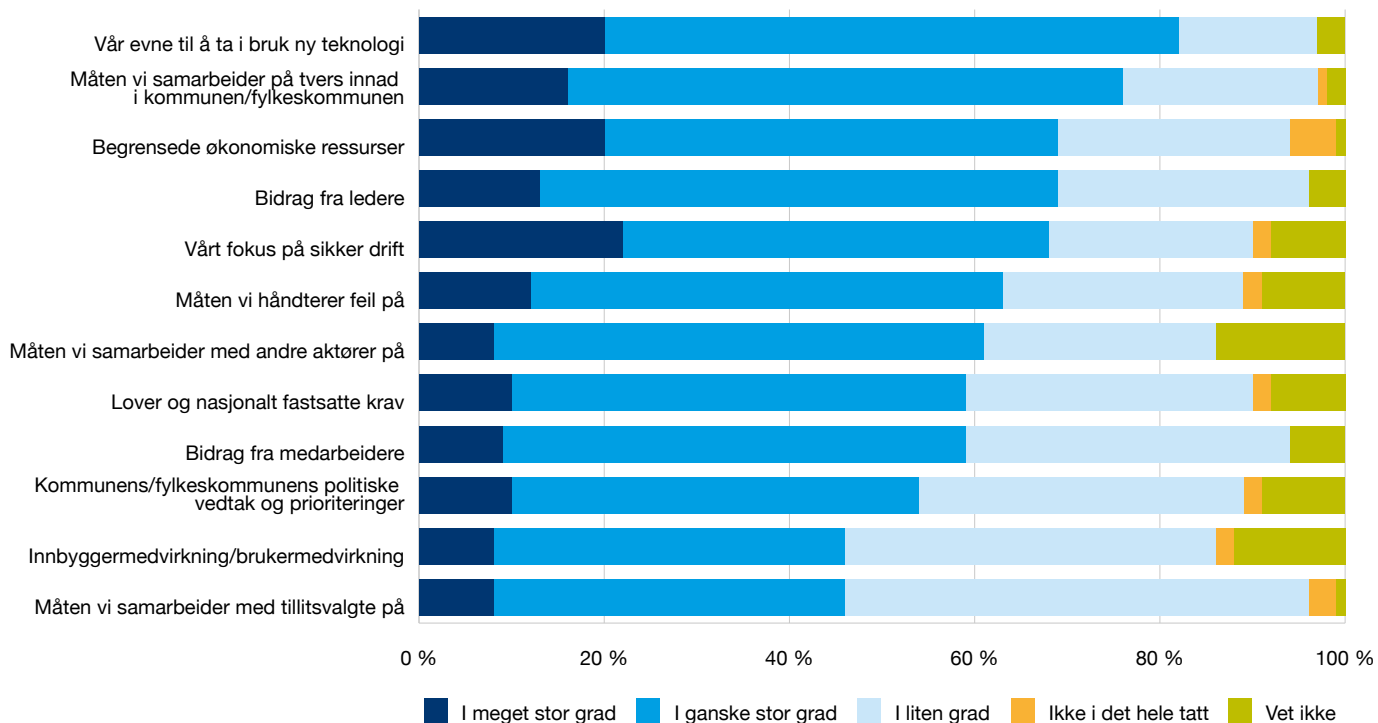
Beregningene av fremtidig årsverksbehov er heftet med stor usikkerhet. Beregningene tar i liten grad hensyn til at morgendagens oppgaver ikke nødvendigvis skal løses på samme måte som i dag. Digitalisering, innovasjon, oppgaveløsning i samarbeid med andre og mindre deltidsarbeid, vil påvirke behovet for rekruttering og arbeidskraft. Særlig vil dette gjelde helse- og omsorgstjenestene der behovet for omstilling og innovasjon vil øke i takt med teknologiske og demografiske endringer.

### Ny teknologi fremmer innovative løsninger

Norske kommuner og fylkeskommuner er innovative i sin oppgaveløsning og tar i bruk stadig flere digitale verktøy. Innovasjon drives ofte fram av såkalt «brennende plattformer», for eksempel nye behov som raskt krever nye løsninger, eller at

knappe ressurser tvinger fram nye løsninger. Koronapandemien fra 2020 er et eksempel på det første, mens økende gap mellom tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft innen helse- og omsorgssektoren illustrerer behovet for nytenkning i den sektoren. For å løse samfunnsoppdraget framover vil noen av de viktigste innsatsområdene i tiden som kommer handle om å ta i bruk ny teknologi og å styrke ansattes bidrag til innovasjon gjennom organisasjons- og kompetanseutvikling. Kommunesektorens arbeidsgivermonitor illustrerer nettopp disse momentene, når de spurte svarer at evne til å ta i bruk ny teknologi og erkjennelsen av begrensede økonomiske ressurser er blant de mest framtreddende bakgrunnsfaktorene i utvikling av innovative løsninger. I tillegg ser vi at hensynet til «sikker drift» kanskje er den aller viktigste driveren for innovasjon, særlig innen IKT.

#### Faktorer som fremmer innovative løsninger



Figur 9.2: Faktorer som fremmer innovative løsninger. N = 189. Kilde: Kommunesektorens arbeidsgivermonitor 2021



### Stort behov for tverrfaglige ferdigheter

I et arbeidsliv som omstiller seg raskt, må alle regne med endringer i arbeidsoppgaver og krav om å tilegne seg ny kompetanse. En stor andel kommuner og fylkeskommuner uttrykker behov for å utvikle tverrgående ferdigheter blant både medarbeidere og ledere. Der ni av ti sier at det i meget eller ganske stor grad er behov for å utvikle den digitale kompetansen blant medarbeidere generelt, forteller rundt åtte av ti at det samme gjelder innovasjonskompetanse og evne til læring og omstilling. Et stort flertall trekker også frem behov for å utvikle samhandlings- og relasjonskompetanse. Sektoren ser i stor grad de samme kompetansebehovene hos ledere som blant medarbeidere.

### Godt samarbeid med ansattrepresentanter

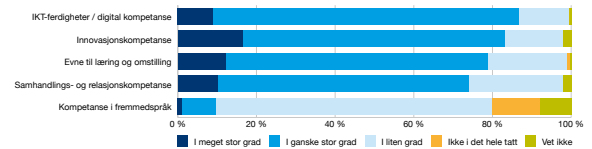
En stor andel av både kommuner og fylkeskommuner oppgir at samarbeidet med tillitsvalgte ikke er utfordrende. Dette har vært tilbakemeldingen over flere år. Av figur 9.4 ser vi at andelen som oppgir dette har økt fra ca. 55 prosent i 2013 til 66 prosent i 2021. Andelen som opplever samarbeidet utfordrende har i samme periode holdt seg på et stabilt lavt nivå.

### Flere arbeider heltid

For kommunesektoren samlet (kommuner og fylkeskommuner) økte andelen heltidsansatte i løpet av tiårsperioden 2011-2021 fra 49 prosent til 57 prosent. Det viser tall fra Pai-registeret til KS. Økningen i kom i hovedsak i siste halvdel av denne perioden. Det er økt heltidsandel blant kvinner som bidrar sterkest til økningen i andelen heltidsansatte totalt. Heltidsandelen er høyere for menn enn for kvinner, men heltidsandelen blant menn avtok frem til 2015, for så å øke svakt etter dette.

Heltidsandelen er høyest i aldersgruppene 40-49 år og 50-59 år, hvor henholdsvis 63 prosent og 61 prosent arbeidet heltid i 2021.

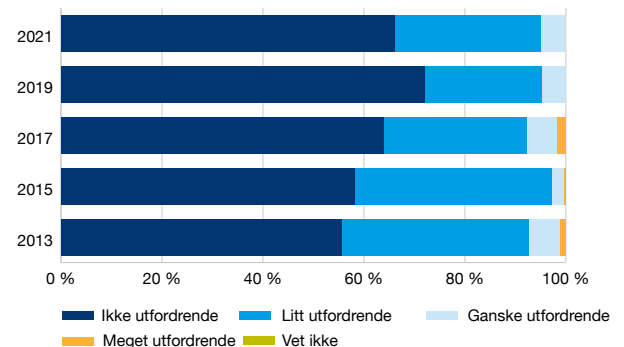
### Behov for å utvikle evner og tverrfaglig kompetanse blant medarbeiderne generelt



Figur 9.3: Behov for å utvikle evner og tverrfaglig kompetanse blant medarbeiderne generelt. N = 189 Kilde: Kommunesektorens arbeidsgivermonitor 2021

Merknad: Svar fra både kommuner og fylkeskommuner.

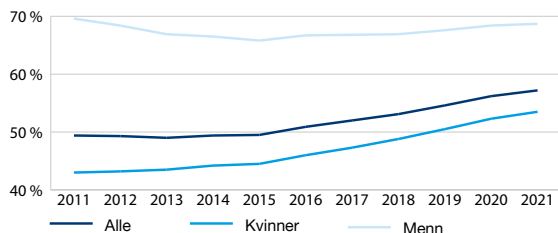
### Kommuners og fylkeskommuners vurdering av samarbeidet med tillitsvalgte



Figur 9.4: Kommuners og fylkeskommuners vurdering av samarbeidet med tillitsvalgte. 2013–2021. Kilde: Kommunesektorens arbeidsgivermonitor 2021

Merknad: Svar fra både kommuner og fylkeskommuner. Antall respondenter: 2021: N = 189; 2019: N = 228; 2017: N = 230; 2015: N = 244; 2013: N = 245.

## Andel heltidsansatte i kommunesektoren, etter kjønn



Figur 9.5: Andel heltidsansatte i kommunesektoren, etter kjønn. 2011–2021. Kilde: PAI-registeret.

I 2021 var heltidsandelen i kommunene 55 prosent og i fylkeskommunene 75 prosent. Det er imidlertid store forskjeller mellom ulike tjenesteområder både når det gjelder heltidsandel og gjennomsnittlig stillingsstørrelse. Utfordringene med mange deltidsansatte og lave stillingsstørrelser er særlig store innen helse- og omsorgstjenestene, der de fleste jobber turnus. Heltidsandelen øker likevel også blant turnusansatte. I 2021 hadde 30 prosent av de ansatte i turnus heltidsstillinger. Også i deler av oppvekstsektoren, som barnehager og skolefritidsordningen, er det mange deltidsansatte.

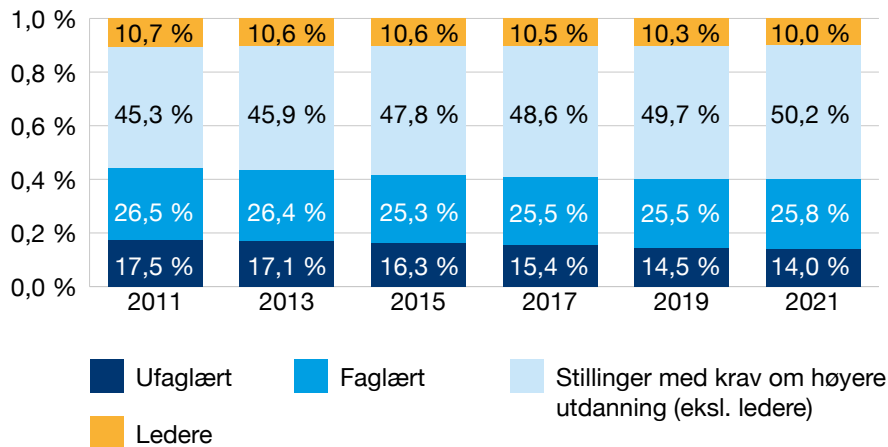
## Stadig økende kompetanse

Kommunal og fylkeskommunal sektor yter tjenester der det stilles høye krav til de ansattes kompetanse. I en stadig større andel av stillingene i sektoren stilles det krav om formell kompetanse.

I tiårsperioden 2011–2021 har andelen ufaglærte avtatt fra 17,5 prosent til 14,0 prosent, mens andelen med høyere utdanning har økt fra 45 prosent til 50 prosent. Gruppene faglærte og ledere har ligget nokså stabilt på henholdsvis 26 prosent og 10 prosent av årsverkene. Dette går frem av figur 9.6.

Utviklingen i kompetansesammensetning varierer mellom tjenesteområdene. Innenfor helse, pleie og omsorg har andelen årsverk i stillinger med krav om høyere utdanning økt kraftig på bekostning av andelen faglærte, mens andelen ufaglærte bare har avtatt svakt i løpet av de siste ti årene. I barnehagene har andelen ufaglærte avtatt betydelig, mens det har vært en sterk økning i andel årsverk utført av ansatte med fagutdanning eller høyere utdanning.

## Utvikling i kompetansesammensetning 2011-2021



Figur 9.6: Utvikling i kompetansesammensetning 2011-2021. Kommuner og fylkeskommuner. Årsverk fordelt etter kompetanse. Prosent. Kilde: PAI-registeret.

### Partnerskap med UH-sektoren gir resultater

Drøyt syv av ti kommuner har inngått en form for samarbeidsavtale med universitets- og høyskolesektoren (UH-sektoren). Dette tallet har steget jevnt siden første måling i 2012, da 43 prosent av kommunene svarte at de hadde inngått slike avtaler. Av kommunene som inngår i slikt samarbeid, er det flest som i 2021 oppgir samarbeid innen helse- og omsorgstjenester (57 prosent) og undervisning (43 prosent).

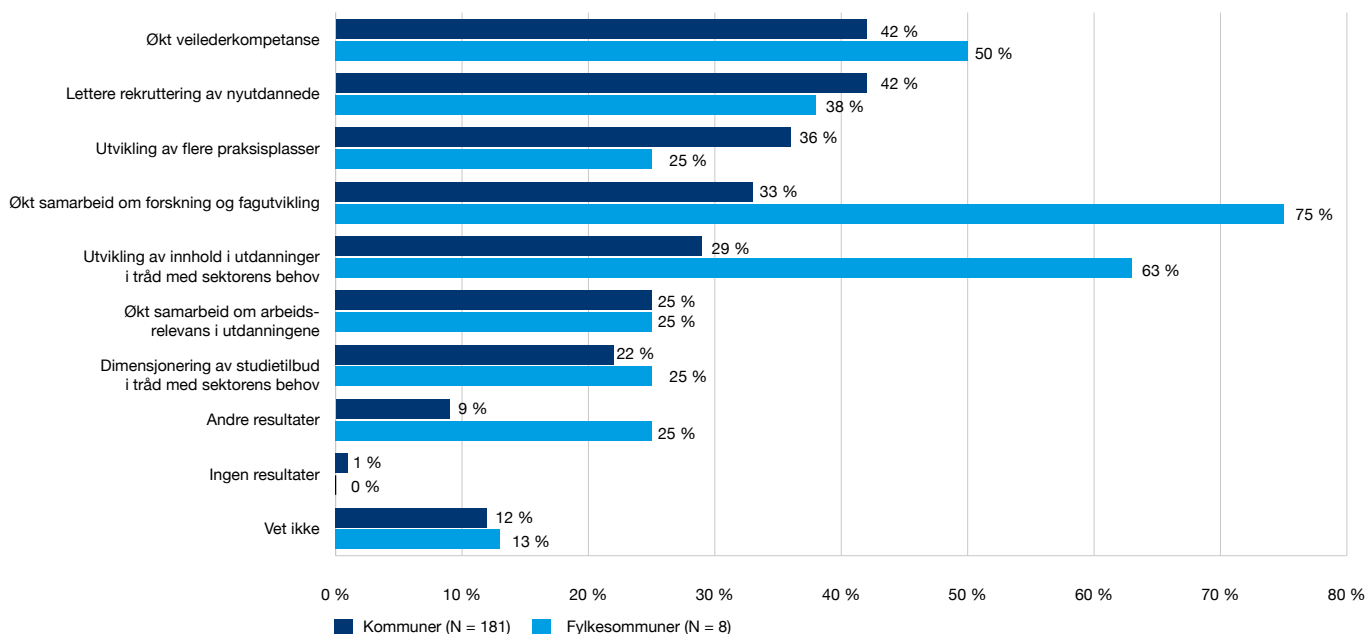
Fylkeskommunene ser særlig resultater av partnerskapet med UH-sektoren i form av å ha bidratt til økt samarbeid om forskning og fagutvikling, samt at innholdet i utdanninger er utviklet i tråd med egne behov. Kommunene melder på sin side om økt veilederkompetanse, lettere rekruttering av nyutdannede og utvikling av flere praksisplasser i kjølvannet av samarbeidet. Én av fire kommuner og fylkeskommuner svarer at partnerskapet har gitt økt samarbeid om arbeidsrelevans i utdanningene.

### Økning i antall læreplasser

I perioden fra «Samfunnskontrakt for flere læreplasser» ble undertegnet i 2012 til 2021 har tallet på løpende lærekontrakter økt med 28 prosent på landsbasis. Økningen utgjør i alt 10.300 læreplasser, fordelt med 2800 læreplasser i kommunesektoren og 7500 i de øvrige sektorene i arbeidslivet (Utdanningsdirektoratet, 2022). Det var i alt 46.700 lærlinger som hadde lærekontrakt per 1. oktober 2021, og av disse var 9100 i kommunesektoren.

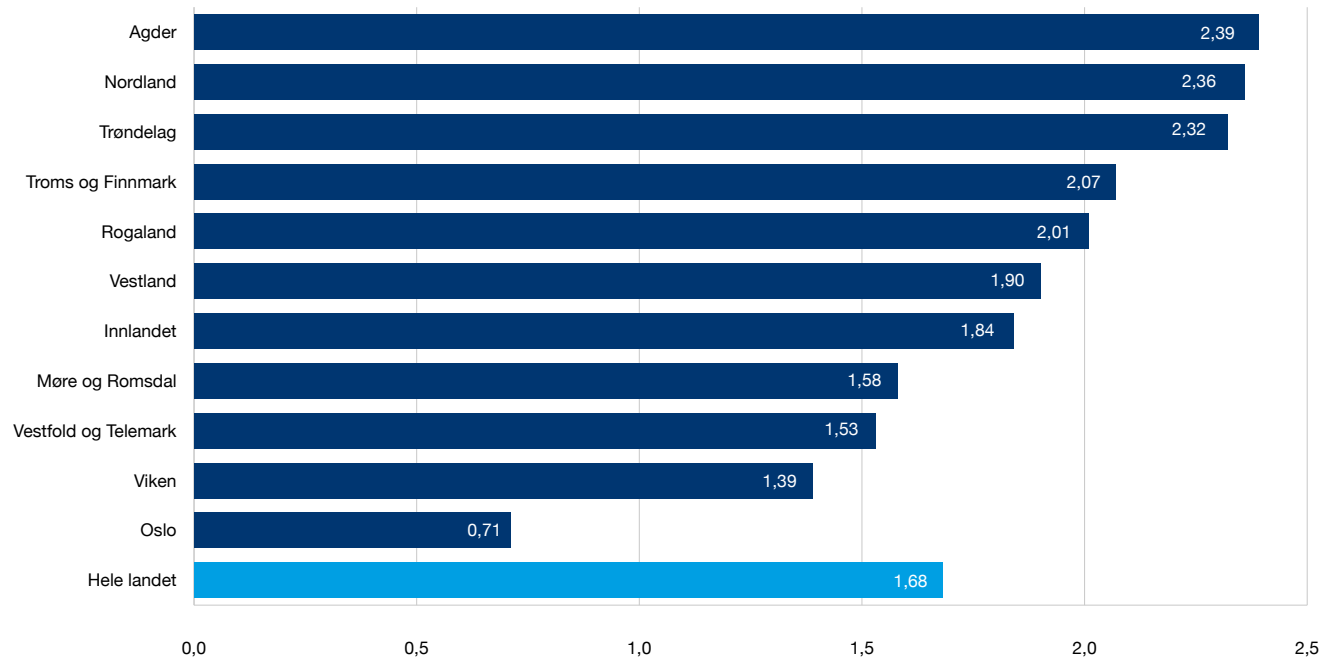
Løpende kommunale lærekontrakter, skalert etter antall innbyggere, viser at det høsten 2021 var totalt 1,7 lærekontrakter per 1 000 innbyggere på landsbasis. Statistikk fra Utdanningsdirektoratet viser at antallet lærlinger varierer mellom kommunene, noe som reflekteres i fordelingen etter fylke i figur 9.7. Fem fylker har to eller flere lærlinger per 1 000 innbyggere. Agder og Nordland er fylkene med flest lærlinger per innbygger. Oslo og Viken, som er de mest folkerike fylkene, har færrest lærlinger per innbygger.

### Resultater av partnerskap med UH-sektoren



Figur 9.7: Resultater av partnerskap med UH-sektoren. Kilde: Kommunesektorens arbeidsgivermonitor 2021

## Antall løpende kommunale lærekontrakter



Figur 9.8: Antall løpende kommunale lærekontrakter per 1 000 innbyggere, etter fylke. Kilde: Utdanningsdirektoratet, SSB.

## Høyt sykefravær i 2021

Sykefraværet har de siste to årene vært sterkt preget av koronapandemien. Det gjelder ikke minst i kommunesektoren. Ser vi hele året under ett, så økte det samlede sykefraværet (egen- og legemeldt) på landsbasis både fra 2019 til 2020 og fra 2020 til 2021.

Samlet sykefravær (egen- og legemeldt) var på 10,0 prosent i kommunesektoren som helhet i 4. kvartal 2021. Det er høyere enn både statlig og privat sektor, som hadde sykefravær på henholdsvis 7,0 prosent og 6,4 prosent i samme periode. I alle tre sektorer var fraværet høyere i 4. kvartal 2021 enn i tilsvarende kvartal de to foregående årene.

## Sykefravær hele landet

	2019	2020	2021
Egenmeldt og legemeldt	5,8	6,1	6,4
Egenmeldt	0,9	0,9	1,0
Legemeldt	4,9	5,3	5,4

Tabell 9.1: Sykefravær hele landet, alle sektorer. Årlig gjennomsnitt 2019-2021. Prosent. Kilde: SSB

## Legemeldt og egenmeldt sykefravær

	2019 K4	2020 K4	2021 K4
Alle sektorer	6,2	6,4	7,2
Statlig forvaltning, m.m.	6,2	6,1	7,0
Kommunesektoren	8,4	8,9	10,0
Privat sektor og off. eide foretak	5,5	5,6	6,4

Tabell 9.2: Legemeldt og egenmeldt sykefravær i 4. kvartal 2019-2021, fordelt på sektorer. Prosent. Kilde: SSB

Det er tydelige variasjoner i fraværet gjennom året, og normalt er fraværet høyest i 1. kvartal og lavest i 3. kvartal. Legemeldt sykefravær i kommunene var 8,6 prosent og i fylkeskommunene 5,9 prosent i 4. kvartal 2021. Både i kommunene og fylkeskommunene var det legemeldte sykefraværet høyere i hvert enkelt kvartal i 2021 enn i tilsvarende kvartaler i 2020.

Det siste halve året i 2021 var sykefraværet det høyest registrerte på over 10 år, ifølge SSB. Da er tallene justert for normale sesongvariasjoner. Fra juli til september i 2021 var sykefraværet på det høyeste nivået siden svineinfluensaen i 2009, og fraværet økte ytterligere i siste kvartal 2021. Det var en kraftig økning i antall influensa- og koronadiagnoser i perioden oktober til desember. Når tallene også justeres for influensa- og koronadiagnoser, var det bare små endringer i sykefraværet fra 2020 til 2021<sup>8</sup>.

Tabellen under viser legemeldt fravær per kvartal i kommunene, fylkeskommunene og for alle sektorer samlet. Sykefraværet i kommunene er klart høyere enn landsgjennomsnittet, mens fylkeskommunene har et sykefravær som stort sett er nær gjennomsnittet.

#### Legemeldt sykefravær alle sektorer og kommunesektoren

	2020 K1	2020 K2	2020 K3	2020 K4	2021 K1	2021 K2	2021 K3	2021 K4
Alle sektorer	6,1	5,1	4,5	5,5	5,7	5,3	4,7	5,9
Kommuner	8,4	7,0	6,1	8,0	8,5	7,9	6,5	8,6
Fylkeskommuner	5,8	4,5	4,0	5,6	6,1	5,6	4,4	5,9

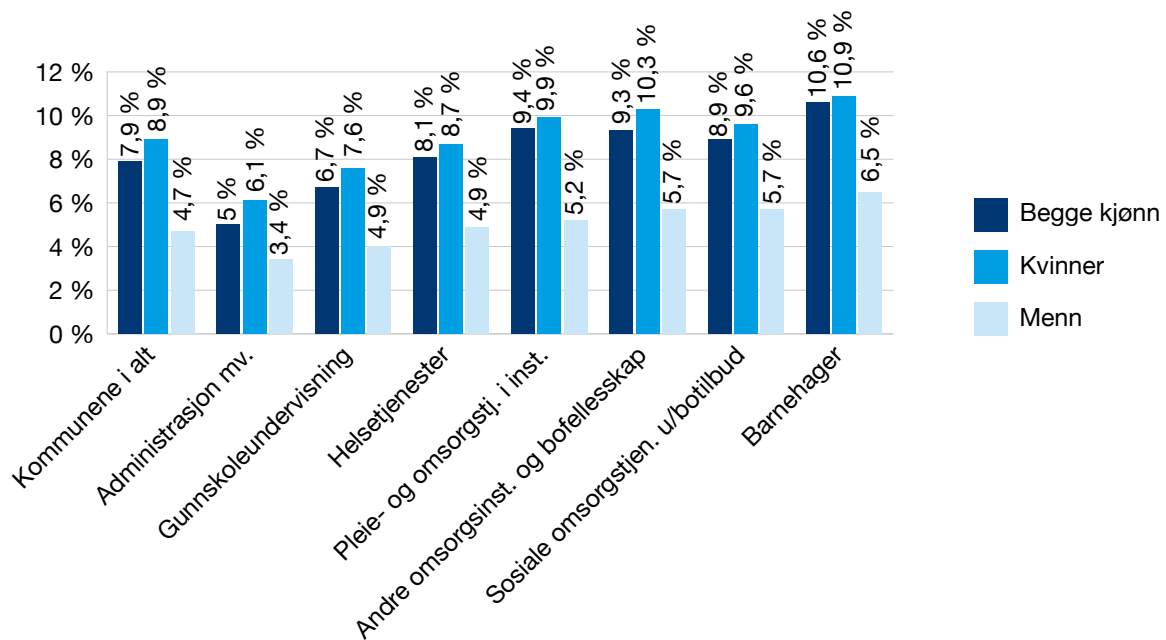
Tabell 9.3: Legemeldt sykefravær alle sektorer og kommunesektoren, i prosent av avtalte dagsverk. Kilde: SSB

<sup>8</sup> Kilde: SSB Sykefraværstatistikk <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/arbeidsmiljo-sykefravaer-og-arbeidskonflikter/statistikk/sykefravaer/artikler/okende-sykefravaer-gjennom-2021>

Det er store forskjeller i sykefravær mellom ulike tjenester. Forskjellene skyldes først og fremst svært ulike arbeidsoppgaver og den nære sammenhengen mellom kvinneandel og sykefravær. Sykefraværet er klart høyere i barnehager og innen helse- og omsorgstjenester enn i administrasjon og tekniske tjenester. Dette har betydning for utviklingen av det samlede sykefraværet.

Figur 9.9 viser legemeldt sykefravær i kommunene i 2021, fordelt på kjønn og næringer (tjenestoområder). Det høyeste fraværet finner vi i barnehagene, der det legemeldte fraværet var på 10,6 prosent i gjennomsnitt dette året. Det er klare kjønnsforskjeller i sykefraværet i alle næringer. Både for kvinner og menn var sykefraværet høyest i barnehager med henholdsvis 10,9 prosent og 6,5 prosent.

#### Legemeldt sykefravær etter kjønn og næring



Figur 9.9: Legemeldt sykefravær etter kjønn og næring. Gjennomsnitt 2021. Kommuner  
Kilde: SSB.

# Selvstendige

Det lokale selvstyret står sterkt i befolkningen og det er bred politisk enighet om rammestyring som hovedprinsipp for statlig styring av kommuner og fylkeskommuner. Selvstyret har fått styrket sin rettslige stilling overfor staten og det legges mer vekt på veiledning, dialog og samhandling mellom stat og kommune. Juridiske virkemidler brukes fortsatt i stort omfang i den statlige styringen av kommunesektoren, særlig med lovkrav knyttet til prosedyrer, dokumentasjon, kompetanse og bemanningsnormer. Kommuneøkonomien var samlet sett meget god i 2021. En langt høyere prisvekst enn lagt til grunn ved behandlingen av statsbudsjettet ble mer enn kompensert av en formidabel merskattevekst og for noen en betydelig inntektsvekst fra konsesjonskraft. Spredningen i resultater er imidlertid svært stor og for en del kommuner var økonomien også krevende i 2021. Et høyt prisnivå i slutten av 2021 og i starten av 2022 innebærer at 2022 ligger an til å bli et krevende år økonomisk, med mindre merskatteveksten blir betydelig også i 2022. Små og mellomstore kommuner må gjøre de største innstrammingene i 2021, men også store kommuner begynner å merke eldrebølgen. Det er begrenset bruk av øremerkede midler, og i 2020 ble en rekke øremerkede tilskudd innlemmet i rammetilskuddet. Handlingsrommet for å kunne kreve inn eiendomsskatt er redusert, men det er oppmerksomhet om muligheten til å få økte inntekter ved bruk av lokale naturressurser.



### Selvstyret er styrket i Norge

Selvstyret er omfattende og høyt utviklet i de nordiske landene, som alle har et bredt spekter av oppgaver og stor organisatorisk frihet.

Den lokale autonomien i Norge er styrket fra 2015 til 2019. Det er særlig selvstyrets rettslige stilling som er styrket ved lovfesting av selvstyret og søksmålskompetanse overfor staten. Norge gis i 2019 også en høyere score på tilsyn som følge av ny kommunelov. Norge gis en lavere score i 2019 enn 2015 på organisatorisk frihet på grunn av statens krav om bindende bemanningsnormer. Sammenliknet med andre nordiske land scorer Norge lavt på finansiell frihet og særlig beskatningsmyndighet.

### Selvstyret er lovfestet

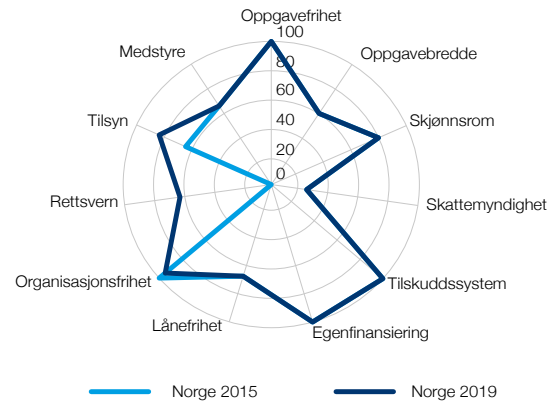
I 2016 ble kommunenes selvstyre tatt inn i Grunnloven. I 2018 fikk kommunenes og fylkeskommunenes selvstyre en klar rettslig forankring i kommuneloven. Kommuneloven skal fremme selvstyret og legge nødvendige rammer for det. Det er lovfestet at kommuner og fylkeskommuner har egen folkevalgt ledelse, er et eget rettssubjekt, tar avgjørelser på eget initiativ og ansvar og at begrensinger i selvstyret må ha hjemmel i lov.

### Lovfestet prinsipper for nasjonale myndigheters forhold til selvstyret

I Kommuneloven (2018) er det lovfestet tre sentrale prinsipper for nasjonale myndigheters forhold til det kommunale selvstyret, som er et uttrykk for rammestyringsprinsippet: Nærhetsprinsippet, finansieringsprinsippet og forholdsmessighetsprinsippet. De to siste innebærer en lovfesting av innholdet i rammestyringsprinsippet.

I en analyse av rammestyringsprinsippet innen helse og omsorg og opplæring finner NIBR (2019) at prinsippet jevnlig avvikes i praksis, og at avvikene blir tydeligere jo nærmere vi kommer måten kommunene faktisk styres på gjennom lovkrav og tilsyn med etterlevelsen av disse. Lovkravene samsvarer imidlertid i hovedsak med sektordelene i partiprogrammene.

### Lokal autonomi etter indikatorer



Figur 10.1: Lokal autonomi etter indikatorer: Norge 2015 og 2019. Skala 0-100. Kilde: Baldersheim m fl 2019. Tidsserie: 2015 og 2019

### Både mindre og mer detaljert styring

Difi har kartlagt virkemidler og utviklingstrekk i statens styring av kommunene i perioden 1999–2015 (Difi-rapport 2015:19). Kartleggingen, som omfatter områdene grunnskole, miljø, helse og omsorg, viser at juridiske virkemidler brukes i stort omfang. Fra 1999–2009 var det en sterk økning i lovfesting av individuelle rettigheter, mens det er tegn som kan tyde på at denne tendensen avtar noe etter 2010. Derimot er det særlig på velferdsområdene tendenser til mer detaljert styring gjennom blant annet krav i lov og forskrift knyttet til prosedyrer, dokumentasjon, kompetanse og bemanningsnormer. Det er en økning i bruken av veiledning og kompetanseutviklingstiltak (pedagogiske virkemidler), begrenset bruk av øremerkede tilskudd og økt bruk av konsultasjoner, avtaler og dialog mellom statlig og kommunal sektor.

### Kan saksøke staten

1. januar 2018 fikk kommunene og fylkeskommunene gjennom tvisteloven langt på vei en generell hjemmel til å kunne gå til søksmål mot staten for å prøve lovligheten av statens vedtak, blant annet om pålegg om plikter etter tilsyn, omgjøringer/oppheving av kommunale vedtak og innsigelser til kommunale planer. De nye reglene kan bidra til å styrke det kommunale selvstyret og utjevne balanseforholdet mellom statsforvaltningen og kommunene, som to mer likeverdige parter.

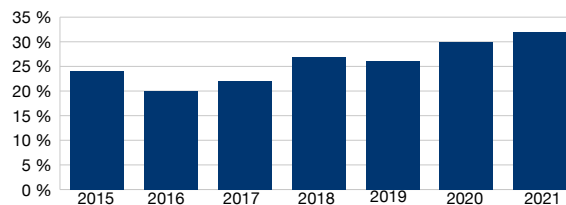
### Selvstyret veier tyngre ved statlig klagebehandling

Fra 1. januar 2018 skal statlige klageinstanser etter forvaltningsloven legge stor vekt på hensynet til det kommunale selvstyret ved prøving av det frie skjønn i vedtak truffet av kommunen og fylkeskommunen. I tillegg skal det i vedtaket fra den statlige klageinstansen framgå hvordan de har lagt vekt på hensynet til det kommunale selvstyret. Lovendringen styrker lokaldemokratiet og flytter makt og ansvar til kommunene og fylkeskommunene.

### Bruken av innsigelser er strammet inn

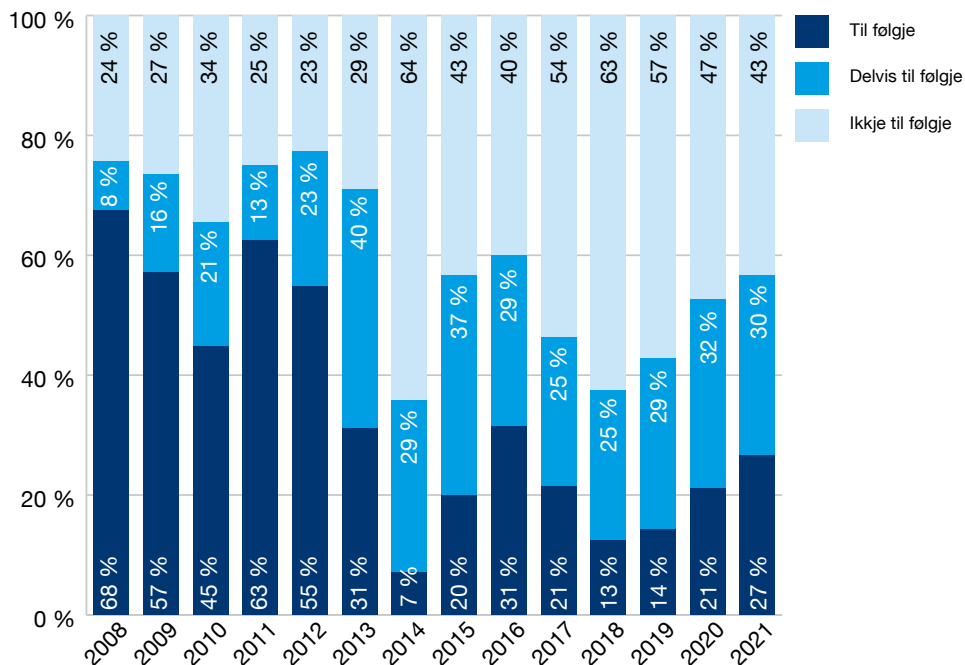
Regjeringen har gitt signaler til Fylkesmennene om at det bare skal fremmes innsigelser der nasjonale eller vesentlige regionale interesser blir berørt, og at det skal legges stor vekt på lokal handlefrihet. Fra 2017 ble begrunnelsesplikten til innsigelsesmyndigheten innskjerpet i plan- og bygningsloven, slik at innsigelser må begrunnes i vedtatt politikk og hvorvidt nasjonal eller vesentlig regional interesse faktisk er berørt. Departementet har fra og med 2014 tatt færre innsigelser til følge.

Antallet reguleringsplaner med høringsfrist i rapporteringsåret og antall reguleringsplaner møtt med innsigelser



Figur 10.2: Andel reguleringsplaner møtt med innsigelser av antall reguleringsplaner med høringsfrist i året. Kilde: SSB tabell 12690

### Utfallet av innsigelsessaker behandlet i Kommunal- og moderniseringsdepartementet



Figur 10.3: Utfallet av innsigelsessaker behandlet i Kommunal- og moderniseringsdepartementet 2008–2021. Kilde: Regjeringen.no. Kilde: SSB.

### Selvstyret styrkes i statlig tilsyn

Kommuneloven slår fast at statlig tilsyn med kommunesektoren skal være kontroll med at kommunene ivaretar sine lovpålagte oppgaver (lovlighetstilsyn).

Kommuner og fylkeskommuner har fått alminnelige partsrettigheter etter forvaltningsloven for hele saksgangen i en tilsynsprosess. Det innebærer at de kan kreve innsyn tidlig i tilsynsprosessen og klage på pålegg om å gi opplysninger dersom kommunen mener den ikke har plikt eller lovlig adgang til å gi opplysningene og på pålegg om retting.

Fylkesmannens rolle med å samordne statlig tilsyn er styrket i kommuneloven. Tilsynsmyndighetene skal ta hensyn til kommunene, blant annet relevante forvaltningsrevisjonsrapporter, både i planlegging, prioritering og gjennomføring av tilsyn.

En kartlegging (DFØ-rapport 2020:9) viser at omfanget av statlig tilsyn er stabilt, men at mange opplever tilsyn som tidkrevende. Særlig gjelder dette arbeidet med å innhente dokumentasjon i forkant av et tilsynsbesøk. Det er også uklarerhet om hva som er kravene til dokumentasjon.

DFØ-undersøkelsen viser at statlig tilsyn oppleves som nyttig for å sikre at kommunene følger pålagte lover og regler, men at veiledning oppleves som enda mer nyttig. Kommunene vurderer statlig tilsyn mer positivt enn tidligere. Opplevelsen av nytte henger blant annet sammen med at det i økende grad settes i gang læringsaktiviteter i tilknytning til tilsyn. Kommunene opplever at tilsynsmyndighetene er tydelige på når de har en tilsynsrolle og når de har en veiledningsrolle.

Fylkesmannen har fått større handlingsrom til å bestemme tema, volum og virkemidler i tilsynene. Sterkest styring er det fremdeles på helseområdet. Fortsatt mener en stor andel av fylkesmennene at nytten av tilsynsvirksomheten ville bli større dersom Fylkesmannen fikk større frihet til å styre tilsynsvirksomheten. De peker på at kravene i oppdragsbrevene fra departementet eller overordnet tilsynsorgan og at bestemmelser i lov og regelverk hindrer dem i å føre tilsyn med de temaene de finner mest formålstjenlige. (DFØ,

2020). Deloittes undersøkelse (2021) bekreftet at det viktigste for nyttige tilsyn er statsforvalteres handlingsrom og læringsaktiviteter i tilknytning til eller istedenfor tilsynet. Men fant ikke de samme hindrene da de spurte statsforvalterne. Statsforvalterne beskrev at volumkrav i oppdragsbrev, samt nasjonale krav til tema og metode, likevel kan begrense muligheten til å gjennomføre egeninitierte tilsyn og andre aktiviteter basert på lokale risikovurderinger.

Manglende samordning oppleves ifølge DFØ-rapporten ikke som noe stort problem verken for kommunene eller tilsynsmyndighetene. Unntaket er samordning med kommunens egenkontroll, spesielt forvaltningsrevisjonene.

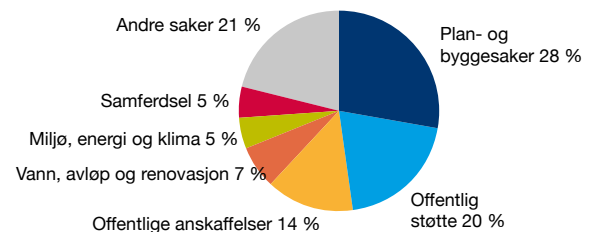
### Internkontrollkravene noe mer samordnet

Ny og mer omfattende bestemmelse om internkontroll i kommuneloven har erstattet noe internkontrollregulering i særlovene. Det har forenklet og forbedret det samlede internkontrollregelverket, og gitt bedre grunnlag for at internkontroll i større grad er en del av ordinær ledelse og virksomhetsstyring. Kommunal og distriktsdepartementet har utarbeidet en ny veileder om internkontrollbestemmelsen, herunder om tilsyn på bestemmelsen. Det er heter i veilederen at det er «viktig å være bevisst på at kommuneloven inneholder minstekrav til internkontrollen. Mange kommuner vil ha internkontrollarbeid som går utover lovens minstekrav. I så fall vil lovens minstekrav sette rammer for tilsynet med internkontrollen. Her, som ellers, er det statlige tilsynet et lovlighetstilsyn. Tilsynet med internkontrollen vil derfor være begrenset til å sjekke om lovens minstekrav for internkontroll er oppfylt».

### Selvstyret innenfor internasjonale rammer

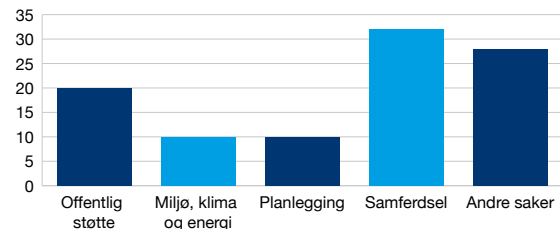
Norges samarbeid med EU legger noen rammer for kommunene og fylkeskommunene. EU-regelverk tas inn i EØS-avtalen og gjennomføres i norsk lov. Kommuner og fylkeskommuner berøres rettslig blant annet i arbeid med anskaffelser og ved å yte økonomisk støtte til aktiviteter og tiltak med mål om nærings- og samfunnsutvikling. I arbeid med plan- og byggesaker gir miljøkonsekvensutredninger føringer. Kommuner og fylkeskommuner berøres politisk og via arbeid med utviklings- og innovasjonsprosjekter finansiert under EU-programmer.

Andel rettslige berøringspunkter mellom EU/EØS og kommunestyre



Figur 10.4: Andel rettslige berøringspunkter mellom EU/EØS og saker i kommunestyret. Kilde: NIBR-rapport 2018:13 «EU på dagsorden i norske kommuner og fylkeskommuner».

Andel rettslige berøringspunkter mellom EU/EØS og fylkesting



Figur 10.5: Andel rettslige berørte saksfelt mellom EU/EØS og fylkesting. Kilde: NIBR-rapport 2018:13 «EU på dagsorden i norske kommuner og fylkeskommuner».

Det er i den tidlige fasen at muligheten til å påvirke fremtidig regelverk i EU-systemet er størst. Derfor er det viktig med god og tidlig dialog om pågående prosesser i EU/EØS som er relevante for kommuner og fylkeskommuner, og at det blir lagt til rette for påvirkningsmulighet. Samtidig viser en undersøkelse Oslo Economics (2021) har gjort for KS at kommunene og fylkeskommunene i varierende grad blir involvert i nasjonale myndigheters påvirkning av EU/EØS, og involveringen er lite systematisk. Manglende involvering av kommunesektoren i denne fasen kan føre til at norske myndigheter går glipp av viktig informasjon og argumentasjon til sitt påvirkningsarbeid, og i ytterste konsekvens at EU-regelverket ikke utformes på en måte som i størst mulig grad ivaretar norske interesser. Utover den viktige tidligfasen, finnes det også et handlingsrom for norsk tilpasning når EØS-regelverket innlemmes i norsk lovverk.

#### **Færre øremerkede tilskudd**

Som en oppfølging av områdejennomgangen av øremerkede tilskudd og regionreformen ble en rekke tilskudd innlemmet i rammetilskuddene til kommuner og fylkeskommuner i 2020. Disse tilskuddene utgjorde totalt om lag 3,6 mrd. kroner og rettet seg mot blant annet helse, utdanning, bolig og samferdsel. Innlemming av øremerkede tilskudd styrker det kommunale selvstyret og fører til mindre byråkrati i både staten og kommunesektoren.

#### **Økonomiske selvstendige kommuner**

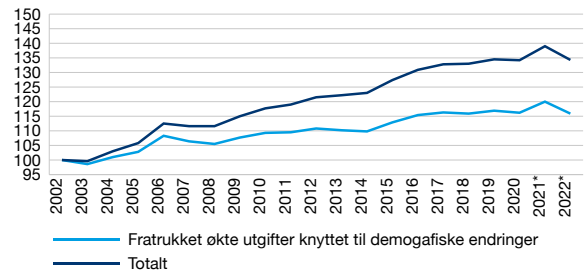
For at kommunesektoren skal kunne være selvstendige kreves ikke bare politisk handlingsrom, men også gode økonomiske rammevilkår. Økonomi er helt sentralt i forbindelse med de fleste av kommunesektorens roller og oppgaver. God økonomi er grunnlaget for stabil god oppgaveløsning.

Kommunesektorens økonomi og evne til å tilby gode velferdstjenester over tid kommer fram i skjæringspunktet mellom sentralmyndighetenes rammebetingelser, standard og dekningsgrad av (velferds)tjenester, demografisk utvikling, vedlikeholdsetterslep og kostnader knyttet til klima og lokale prioriteringer (inkludert beskatning av eiendom og gebyrpolitikk) samt evne til effektiv drift.

Rammebetingelsene kommunesektoren blir stilt overfor kan på sin side sies å bli bestemt av landets økonomi i vid forstand og statens prioritering av kommunesektoren og velferdstjenestene som frambringes av kommunesektoren. Kommunenes økonomiske handlingsrom bestemmes ikke bare av markedene, inntektssystemet og de økonomiske rammene staten ellers legger opp til, men også kommunenes egne disposisjoner. Utsiktene til svakere økonomisk vekst, reduserte finansieringsbidrag fra økt oljepengebruk og økte behov peker mot utfordrende tider for kommuneøkonomien.

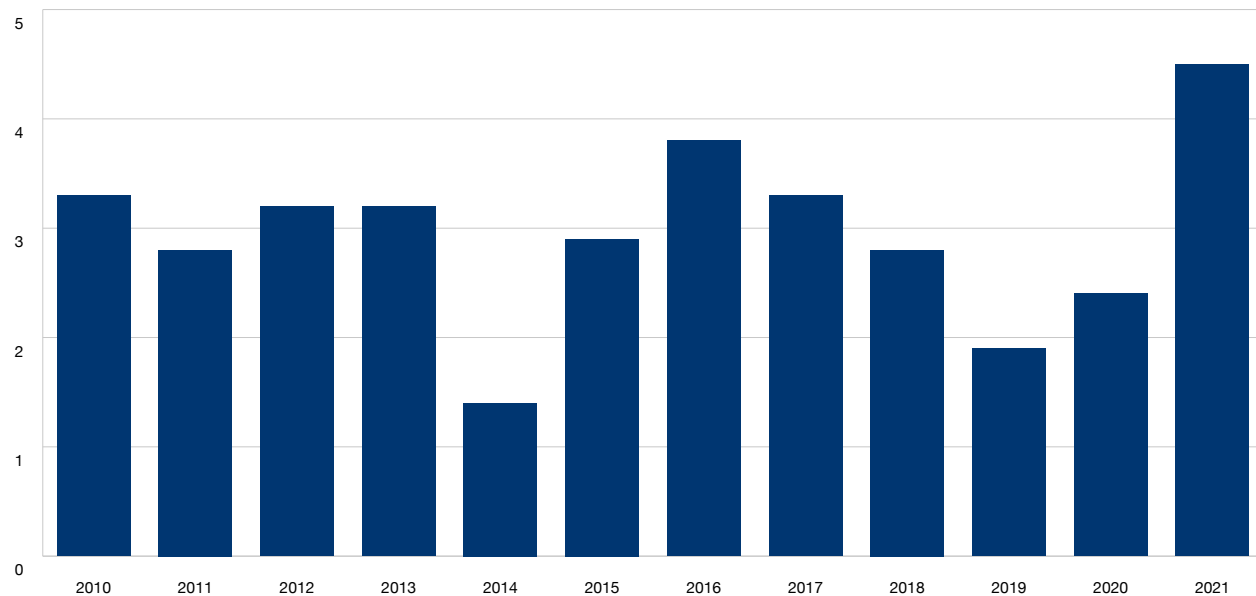
Etter en kraftig bedring i de økonomiske rammevilkårene i 2015 og 2016, ble det økonomiske handlingsrommet gradvis redusert fram til 2021. Realverdien av oppgave- og demografikorrigerede frie inntekter holdt seg om lag uendret fra 2016 til 2020, men økte markert i 2021. Da er kompensasjon for koronarelaterte utgifter i 2020 og 2021 holdt utenom. Skatteinntekten ble vesentlig større enn lagt til grunn i nasjonalbudsjettet for 2021 og større enn konsekvensene av at prisveksten også ble klart høyere. Anslag

Kommunesektorens frie realinntekter



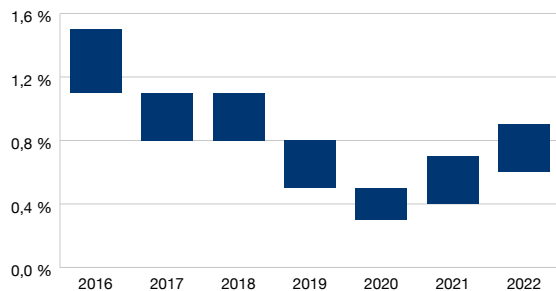
Figur 10.6: Kommunesektorens frie realinntekter Kilde: TBU og KS

Netto driftsresultat i kommunesektoren etter netto bundne fondsavsetninger, prosent av driftsinntektene.



Figur 10.7: Netto driftsresultat i kommunesektoren etter netto bundne fondsavsetninger, prosent av driftsinntektene. Kilde: SSB og KS

Budsjettet netto driftsresultat i opprinnelig budsjettforslag fra rådmennene 2016–2022



Figur 10.8: Budsjettet netto driftsresultat for kommunene utenom Oslo i opprinnelig budsjettforslag fra kommunedirektørene 2016–2022. Kilde: KS budsjettundersøkelse 2016 – 2022.

fra Nasjonalbudsjettet for 2022 korrigert for ytterligere bevilgninger fra Stortinget etter forslag fra den nye regjeringen (Støre) viser likevel et markert realinntektsfall i 2022 når vi antar at prisveksten blir vesentlig høyere også i 2022 enn lagt til grunn i budsjettet. Vel 40 prosent av kommunene oppfattet budsjettarbeidet for 2022 som mer krevende enn året før, men det er en betydelig reduksjon sammenliknet med året før.

I de syv siste årene har netto driftsresultatet etter bundne fondsavsetninger for sektoren samlet utgjort i området 1,9 og 4,5 prosent av driftsinntektene. I fem av årene har resultatet vært langt bedre enn nivået Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) anbefaler for sektoren under ett over tid på 2,0 prosent, og bare i ett av årene har resultatet vært svakere og da med knappest mulige margin. De gode resultatene har for en stor del sammenheng med overraskende høye skatteinntekter som først er blitt kjent sent på året, og som dermed heller ikke videreføres inn i kommuneopplegget i året etter. Resultatene for 2020 og 2021 er påvirket av en rekke spesielle forhold og korona er indirekte en viktig faktor ved at kommunen av kapasitets- og smittevern hensyn ikke har kunnet gjennomføre alle planlagte aktiviteter. Store svingninger i realøkonomien og tilpasning til økt beskatning av utbytter har bidratt til at skatteinntegangen har vært vanskelig å anslå ved utarbeidelsen av nasjonalbudsjettene.

Selv om det samlede bildet har vært godt de siste årene, er det likevel betydelige variasjoner mellom kommuner. Foreløpige regnskapstall for 2021 som omfatter 344 kommuner viser at 27 prosent av disse kommunene hadde et netto driftsresultat etter netto bundne fondsavsetninger som var lavere enn TBUs anbefalte nivå (1,75 prosent). Til sammenligning var det 53 prosent av alle kommuner som hadde et resultat under dette nivået i 2020. Ingen fylkeskommuner har i sine foreløpige regnskaper for 2021 et netto driftsresultat etter netto bundne fondsavsetninger som er lavere enn TBUs anbefalte nivå (4 prosent), mens det var to fylkeskommuner som hadde et resultat under dette nivået i 2020.

KS' budsjettundersøkelse tar utgangspunkt i rådmennenes budsjettforslag basert på opprinnelige skatteanslag i statsbudsjettet,



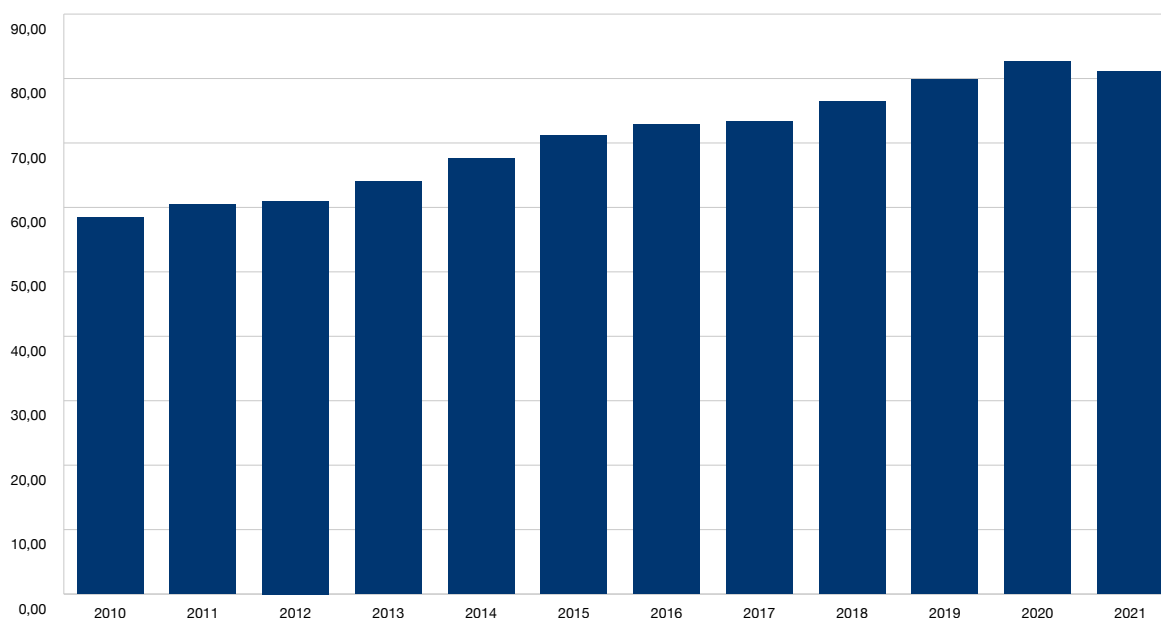
uten ekstra skatteinntekter. Resultatutviklingen i disse budsjettene kan dermed sies å være et bedre mål på den underliggende økonomiske handlefriheten enn regnskapsresultatene. KS anslår på bakgrunn av budsjettall fra om lag 150 kommuner at budsjettert netto driftsresultat for alle kommunene utenom Oslo i 2022 vil ligge på i størrelsesorden 0,6 – 0,9 prosent av driftsinntektene, jf. figur 10.8. Dette antyder isolert sett en liten bedring fra budsjettene for de tre foregående årene, men en svekkelse fra 2016-2018. Dette indikerer at driftsøkonomien i kommunene i de fire siste årene har blitt oppfattet å være under betydelig press før merskatteveksten har materialisert seg mot slutten av året.

### Kommunesektoren rigger seg til trangere tider

Økonomisk handlefrihet er viktig for å kunne sikre stabil tjenesteproduksjon. Størrelsen på gjelda påvirker den økono-

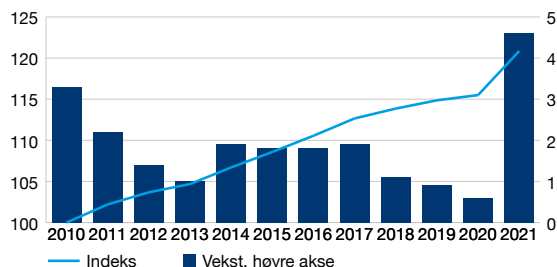
miske handlefriheten, og belastningen kan måles som netto lånegjeld fratrukket ubundne investeringsfond som andel av driftsinntektene. Gjeldsbelastningen målt på denne måten har økt markert i en del år og var ved utgangen av 2020 kommet opp i 81 prosent. Gjennom 2021 gikk belastningen litt ned – godt hjulpet av den kraftige merskatteveksten. Dette har imidlertid også sammenheng med at realinvesteringene har gått ned to år på rad. Investeringsnivået er likevel i en historisk sammenheng høyt. Det høye investeringsnivået kan i noen grad ha sammenheng med at kommunesektoren rigger seg til fremtidige utfordringer for eksempel gjennom effektive bygninger og klimabesparende teknologi. Det er betydelige variasjoner i gjeldsbelastningen mellom kommuner og fylkeskommuner. Mer enn halvparten av kommunene har en gjeldsgrad over 85 prosent, mens over 20 prosent har under 65 prosent.

Kommunesektorens lånegjeld



Figur 10.9: Kommunesektorens lånegjeld fratrukket ubundne investeringsfond i prosent av driftsinntekter. Kilde: SSB og KS

## Kommunalt konsum i faste priser



Figur 10.10: Kommunalt konsum i faste priser, indeks 2010=100 og vekst i prosent. Kilde: Nasjonalregnskapet/SSB

I 2020 hadde 30 prosent av kommunene og to fylkeskommuner en netto lånegjeld fratrukket ubundne investeringsfond som var høyere enn driftsinntektene. Dette er vesentlig flere enn noen år tilbake. I 2014 var det til sammenlikning 10 prosent av kommunene og ingen fylkeskommuner hvor netto gjeldsgrad oversteg driftsinntektene.

Et annet element som beskriver graden av økonomisk handlefrihet er størrelsen på disposisjonsfond inkludert regnskapsmessig mer-/mindreforbruk. Ved utgangen av 2020 hadde 56 prosent av kommunene og 82 prosent av fylkeskommuner et disposisjonsfond inkludert regnskapsmessig merforbruk som oversteg 10 prosent av driftsinntektene, mens det i 2014 var 27 prosent av kommunene og 33 prosent av fylkeskommunene som hadde tilsvarende reserver.

Det kommunale konsumet<sup>9</sup> økte reelt med hele 4,6 prosent i 2021, etter tre år med beskjeden vekst. Utviklingen i 2020 og 2021 reflekterer nok imidlertid i stor grad ulike forhold knyttet til koronapandemien. I 2020 var det mange planlagte aktiviteter som ikke kunne gjennomføres, mens det i 2021 var mye ekstraarbeid knyttet til vaksinerings og smittesporing.

Utviklingen i kommunalt konsum kan generelt knyttes til endringer i behov, endringer i standard og dekningsgrad, men kan også påvirkes av overføringer av oppgaver mellom statlig og kommunal sektor. I årene 2011 til 2017 økte behovene som følge av endringer i demografien, klart mer enn i de påfølgende årene. Dette bidrar til å forklare konsumveksten i 2018 og 2019 var lavere enn årene før.

### Vedlikeholdsetterslep og klimakostnader

Tiltak for å få ned utslippene av klimagasser, tilpasse samfunnet til endret klima, samt reparasjon og forebygging av naturskade vil koste stadig mer framover. Det vil på en liknende måte som aldringen av befolkningen innebære både lavere økonomisk vekst og økte kostnader, jf. kapitlet om klima og miljø. I tillegg til dette, og det løpende behovet for velferdstjenester, er det et betydelig vedlikeholdsetterslep knyttet til kommunesektorens realkapital. Vi har ingen gode tall for dette etterslepet, men det beregnede kapitalslitet i sektoren vokser mer enn lønnskostnadene. Dette illustrerer et voksende vedlikeholdsbehov i takt med økende beholdning av realkapital.

<sup>9</sup> Dette konsumet er produksjonen i kommunesektoren pluss det kommunesektoren kjøper til husholdningene, mens det de tjener på salg og gebyrer kommer i fratrukk.

Rådgivende ingeniørers forening studerte i 2021 vedlikeholds- og oppgraderingsbehov for offentlige bygg, anlegg og infrastruktur. De kom fram til et betydelig behov i kommunal sektor knyttet til både bygg, anlegg, veier, vann og avløp. Dårlig standard på bygg, veier, vann og avløp innebærer brudd på en rekke av FNs bærekraftsmål. Resultatet kan også bli at utgiftene til vedlikeholdsbudsjetter og investeringer blir større enn nødvendig over tid. Det vil bidra til å øke presset på offentlige finanser ytterligere, men også kommunale budsjetter i tiden framover.

### Innstramminger i eiendomsskatten

Reglene for kommunenes mulighet til å kreve inn eiendomsskatt på boliger og fritidseiendom er strammet til i flere omganger, senest i 2021. Kommunenes handlingsrom er dermed redusert. Eiendomsskatt er i dag den eneste finansieringsformen som den enkelte kommune selv rår over fullt og helt, og som ikke får konsekvenser for andre deler av overføringene til kommunene.

### Økt oppmerksomhet om beskatning av (lokale) naturressurser

Utnyttelsen av vannkraft har i mer enn 100 år gitt lokalsamfunn/kommuner og fylkeskommuner direkte inntekter. I de aller siste årene har også havbruk, som også er en utnyttelse av lokale naturressurser, gitt slike inntekter. Inntektene kan dels betraktes som kompensasjon for lokale ulemper i form av naturinngrep, båndlegging av areal, og direkte kostnader knyttet til tilrettelegging. Slik utnyttelse av naturressurser muliggjør en ekstraordinær høy avkastning av kapital. Det er i tråd med lokaldemokratiske prinsipper at en andel av denne verdiskapingen også avleires i inntekter til lokale myndigheter i tillegg til det som kun er ment å kompensere for skader. I den senere tid har det vært oppmerksomhet rundt kommunale inntekter fra vindkraft, som i noen grad nå er i ferd med å komme på plass. De samme momentene har også blitt framført knyttet til annen mulig ny utnyttelse av energiformer og naturen generelt, gjennom turisme.

Slik lokal beskatning er ikke bare en inntektskilde, men har flere typer gunstige tilleggseffekter: Aktørene tar hensyn til ulempene i sine lønnsomhetskalkyler, lokale myndigheter har insentiver for tilrettelegging og det gjør lokal aksept for slik utnyttelse som igjen blant annet kan være viktig for omstillingen til et mer bærekraftig samfunn.

### Kapitalslit i kommunal forvaltning som andel av lønnskostnader



Figur 10.11: Beregnet verdi av kapitalslit i kommunesektoren som andel av lønnskostnader i kommunal sektor. 2010 = 100. Kilde: Nasjonalregnskapet SSB

HVA SKAL TIL – UANSETT

## Tar ansvar for beredskap

Kommunene har en sentral rolle i arbeidet med samfunnssikkerhet på lokalt nivå. De har et grunnleggende ansvar for å ivareta befolkningens sikkerhet og trygghet gjennom den kommunale beredskapsplikten. Kommunene er også lokal planmyndighet og har ansvar for at det tas hensyn til samfunnssikkerhet i planlegging etter plan- og bygningsloven. Helhetlig ROS-analyse og overordnet beredskapsplan er viktige virkemidler i samfunnssikkerhetsarbeidet. I dette kapitlet ser vi nærmere på om kommunene oppfyller disse forpliktelsene og også omfanget av pandemiplaner og kriseledelse under koronapandemien. Effekter av koronapandemien er ellers omtalt i analysene av de ulike indikatorene i hvert enkelt kapittel der dette er relevant

### Nesten alle kommuner har helhetlig risiko og sårbarhetsanalyse (ROS)

Alle kommuner skal utarbeide en helhetlig ROS-analyse, og tall fra den årlige kommuneundersøkelsen i 2021 fra Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap viser at 97 prosent av kommunene har gjennomført helhetlig ROS, mens 71 prosent har gjennomført helhetlig ROS de siste fire årene. Det var en betydelig nedgang i 2021, som antagelig skyldes andre prioriteringer på grunn av koronapandemien.

### Overordnet beredskapsplan i nesten alle kommunene

Kommunene må være forberedt på å kunne håndtere ulike typer uønskede hendelser. Med utgangspunkt i den helhetlige ROS-analysen skal det utarbeides en overordnet beredskapsplan som viser sammenhengene mellom en slik plan og beredskapsplanene på ulike fagområder. 93 prosent av alle kommunene har utarbeidet en overordnet beredskapsplan.

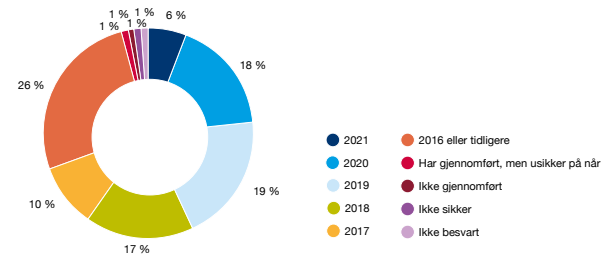
### Beredskapsplanene øves

Beredskapsplanene skal øves hvert annet år, og scenarioene som øves bør hentes fra den helhetlige ROS-analysen. 84 prosent av kommunene har øvd egen beredskapsorganisasjon i 2019 og 2020.

### Beredskap og pandemiplaner: Et særskilt blikk på kommunesektoren under koronapandemien fra mars 2021

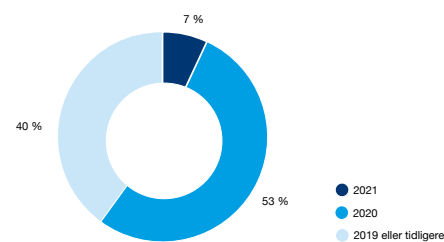
På tampen av 2020 igangsatte KS et større FoU-prosjekt med mål å dokumentere hvordan kommunesektoren hadde opplevd koronakrisen så langt. Prosjektet belyste kommunesektorens utfordringer, muligheter og valgte løsninger i koronasituasjonen, blant annet med sikte på å gi grunnlag for læring og videreutvikling for å styrke evnen til krisehåndtering. I forbindelse med prosjektet ble det på nyåret i 2021 gjennomført en omfattende spørreundersøkelse som blant annet tok for seg håndtering av smittevern, kriseledelse, beredskap, samarbeid stat-kommune, sårbare barn og unge, heldøgns omsorg og hjemmebaserte tjenester, mv.1 Til sammen 1963 personer fra 245 kommuner svarte på undersøkelsen, som ble gjennomført av Deloitte.

#### Gjennomført helhetlig ROS



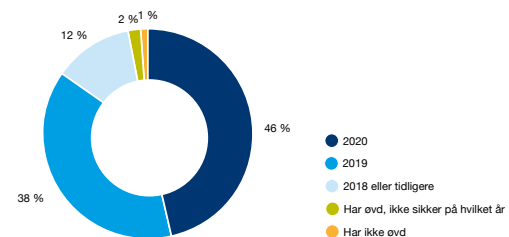
Figur 11.1: Andelen kommuner som har gjennomført helhetlig ROS og i hvilket år. Kilde: DSB, Kommuneundersøkelsen 2021

#### Gjennomført helhetlig ROS



Figur 11.2: Andelen kommuner med overordnet beredskapsplan og fra hvilket år. Kilde: DSB, kommuneundersøkelsen 2021

#### Overordnet beredskapsplan

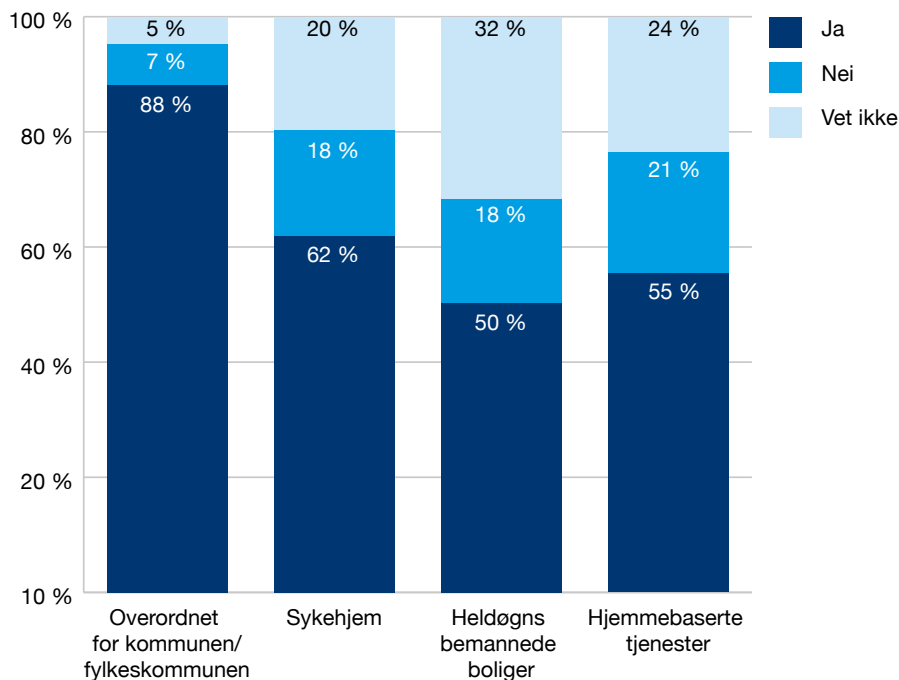


Figur 11.3: Andelen kommuner som har øvd overordnet beredskapsplan, og hvilket år den sist ble øvd. Kilde: DSB, Kommuneundersøkelsen 2021

### Flest overordnede pandemiplaner på helse- og omsorgsområdet

Et sentralt spørsmål er hvor godt forberedt kommunene var da koronapandemien brøt ut. Beredskaps- og pandemiplaner er i denne sammenhengen viktige verktøy for kommunene med hensyn til å ha tenkt igjennom roller, ansvar og mulige scenarioer som kan oppstå og som må håndteres. Som det går frem av figuren under svarer 88 prosent av lederne i spørreundersøkelsen at kommunen hadde overordnede pandemiplaner på plass før pandemien brøt ut. Pandemiplaner som dekket sykehjem, heldøgns bemannede boliger og hjemmebaserte tjenester var i noe mindre grad vært på plass, men i overkant av halvpartene av de kommunale lederne mener dette var på plass innenfor sykehjem (62%), hjemmebaserte tjenester (55%) og heldøgnsbemannede boliger (50%). Lederne svar går frem av figuren under.

#### Pandemiplaner



Figur 11.4: Hadde kommunen pandemiplaner før utbruddet av pandemien som dekket følgende sektorer? N varierer mellom 296 og 404. Kilde: KS FoU

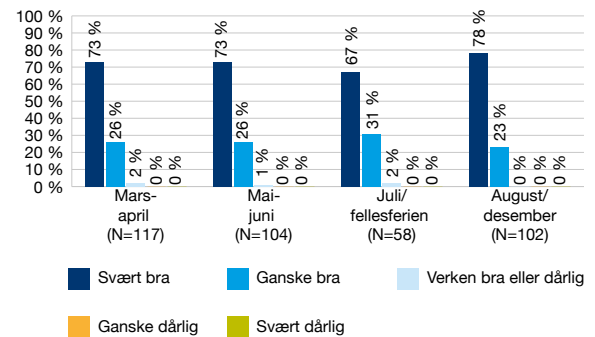
### Kriseledelsen og krisestab har fungert godt under pandemien

De fleste kommunedirektører mener at kriseledelse/krisestab har fungert svært bra under pandemien. Dette gjelder særlig høsten 2020. Også ordførere svarte på dette spørsmålet (mellom 30 og 60 ordførere har svart på dette spørsmålet avhengig av hvilken periode de svarer for). Ordførerne svarte gjennomgående noe mer positivt enn kommunedirektørene når det gjelder hvordan kriseledelse/krisestab har fungert under pandemien. I et åpent svarfelt i undersøkelsen peker mange på at kriseledelsen har fungert godt, men at bred politisk forankring er viktig. Noen peker på at flere har blitt invitert inn når formannskap har blitt orientert. Andre viser til at kommunestyrene i større grad kunne blitt involvert og informert.

### Læring og nye arbeidsmåter – digitalisering og økt tverrfaglighet

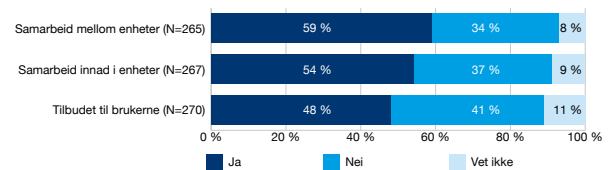
Snaut halvparten av lederne for de ulike ansvarsområdene med ansvar for tjenester rettet mot barn og unge svarer at de har tatt i bruk nye arbeidsmåter i tilbudet til brukere, som de tror vil være nyttige å ha med seg videre etter pandemien. Over halvparten av lederne opplyser at de har tatt i bruk nye løsninger i samarbeid internt i enheten (54 %) og i samarbeid mellom enheter (59 %). I undersøkelsens kommentarfelt fremheves det at dette dreier seg om digital samhandling, som blir pekt på som effektiv og fleksibel og som gjør det mulig å samarbeide for enheter som det er lang fysisk avstand mellom. Noen etatsledere viser også til at særlig tverrfaglig samarbeid om barn og unge har økt.

### Vurdering kriseledelse/krisestab



Figur 11.5: Hvordan har etter din vurdering kriseledelse/krisestab fungert under koronapandemien? Kilde: KS FoU

### Som følge av pandemien



Figur 11.6: Som følge av pandemien: Har kommunens tjenester til sårbare grupper tatt i bruk nye arbeidsmåter eller løsninger som etter din vurdering vil være med å forbedre tjenestene fremover når det samarbeid og tilbud til brukerne. Kilde: KS FoU

Figur	PRIORITERTE POLITIKKOMRÅDER	Kilde
	<b>God oppvekst og godt liv</b>	
1.1	Innbyggernes inntrykk av å bo og leve i kommunen sin.	Innbyggerundersøkelsen 2021, DFØ
1.2	Inntrykket av kommunale tjenester.	Innbyggerundersøkelsen 2021, DFØ
1.3	Innbyggernes inntrykk av tjenestene innen utdanning og kultur. Hvor gode eller dårlige mener du de følgende tjenestene er? Gjennomsnittsskår på skala fra 0 til 100.	Innbyggerundersøkelsen 2021, DFØ
1.4	Innbyggernes inntrykk av tjenestene inne helse. Hvor gode eller dårlige mener du de følgende tjenestene er? Gjennomsnittsskår på skala fra 0 til 100.	Innbyggerundersøkelsen 2021, DFØ
1.5	Hvor trygg eller utrygg er du på at det offentlige gir deg hjelpen du trenger ved...? Gjennomsnittsskår på skala fra 0 til 100.	Innbyggerundersøkelsen 2021, DFØ
1.6	Beregnete merkostnader for kommunesektoren som følge av demografiske endringer fra året før. Millioner 2021-kroner.	TBU
1.7	Beregnete merkostnader for kommunesektoren som følge av anslåtte demografiske endringer fra året før – basert på folketall 1.1.2022 og SSB-befolkningsprognose fra 2021. Millioner 2021-kroner.	TBU og KS
1.8	Kommuner etter befolkningsutvikling i 2021.	SSB og KS
1.9	Andel av kommuner hvor befolkningen har falt i 202.	SSB tabell 07459
1.10	Endring i innbyggertall i kommuner med under 10 000 innbyggere som følge av netto utflytting til kommuner med over 10 000 innbyggere.	SSB tabell 05471 og 07459
1.11	Forsørgerbyrde – Antall personer utenfor yrkesaktiv alder i forhold til antall personer i yrkesaktiv alder.	SSB tabell 07459 og 11668, bearbeidet av KS. Kart fra Kartverket
1.12	Andel barn 1–2 år i barnehage som andel av innbyggere 1–2 år.	SSB tabeller 12562, 04903
1.13	Elevundersøkelsen – trivsel 7. trinn (indeks 1–5, der 5 er høyest trivsel).	Utdanningsdirektoratet
1.14	Elevundersøkelsen – Andel elever på 7. trinn som har blitt mobbet i løpet av de siste månedene (prosent).	Utdanningsdirektoratet
1.15	Nasjonale prøver 5. trinn. Gjennomsnittlige skalapoeng, og intervall for skalapoeng der 60 prosent av elevene befinner seg.	Utdanningsdirektoratet
1.16	Andel innbyggere 80 år og over som bruker hjemmetjenester (prosent).	SSB tabeller 12209, 07790
1.17	Andel ungdomsskoleelever som har svart «svært fornøyd» eller «litt fornøyd» med lokalmiljøet der de bor (prosent).	Folkehelseinstituttet
1.18	Andel ungdomsskoleelever som har svart «ganske mye plaget» eller «veldig mye plaget» på spørsmålet om de i løpet av sist uke har følt seg ensom (prosent).	Folkehelseinstituttet
1.19	Andel innbyggere 0–22 år med barnevernstiltak (prosent).	SSB tabeller 12280, 08845
1.20	Andelen av innbyggere som bor i leid bolig i ulike aldersgrupper (prosent).	Folkehelseinstituttet
1.21	Andel ungdomsskoleelever som har svart «Ja, helt sikkert» eller «Ja, det tror jeg» på spørsmål om de har minst en venn de kan stole fullstendig på og kan betro seg til om alt mulig (prosent).	Folkehelseinstituttet
1.22	Andel innbyggere 67 år og eldre etter kommunistørrelse (prosent).	SSB tabell 07459



Figur	PRIORITERTE POLITIKKOMRÅDER	Kilde
	<b>Klima- og miljøvennlig utvikling</b>	
2.1	Innenlandske utslipp av klimagasser, mill. tonn CO <sub>2</sub> -ekvivalenter.	SSB
2.2	Kollektivtransport, millioner passasjerer.	SSB
2.3	Figur – Utslipp og opptak fra skog og annen arealbruk, mill. tonn CO <sub>2</sub> -ekvivalenter.	Miljødirektoratet/Norsk Institutt for bioøkonomi
2.4	Årlig gjennomsnittlig antall naturskader per tiårsperiode.	Skadedata fra If, Finans Norge og Norsk Naturskadepool.
2.5	Reparasjon versus forebygging for flom og skred, i 1 000 løpende kroner.	KS' sammenstilling av skadedata fra Naturskadepoolen (NASK), Naturskadefondene (Landbruksdirektoratet), skjønnsmidler (KMD) og regnskapstall for NVE i Statsbudsjett
2.6	Vannskader på bygg som følge av vanninntrenging utenfra ved avrenning på bakken (ytre påvirkning). Erstatningsbeløp i 1000 løpende kroner.	VASK, Finans Norge
2.7	Dekar dyrka og dyrkbar jord som er omdisponert til andre formål enn landbruk.	SSB tabell 07903
2.8	Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord til andre formål enn landbruk. Prosent.	SSB, tabell 11776
2.9	Jord og skogbruksareal	SSB, 09594
2.10	Produksjon av vannkraft og vindkraft, samt import og eksport i GWh.	SSB tabell 08307
2.11	Truede naturtyper 2018.	Artsdatabanken
2.12	Status for inngrepsfrie naturområder.	Miljødirektoratet
2.13	Mengder husholdningsavfall, etter materiale og år.	SSB, 13136
2.14	Andel husholdningsavfall (prosent), etter behandling og år.	SSB, 13136
2.15	Hvor bekymret er du for følgende miljøproblemer?	Norsk Monitor 2022
2.16	Figur 2.16: Det jobbes aktivt i min kommune for å.	Norsk Monitor 2022

	<b>Omstillingsdyktig næringsliv</b>	
3.1	BNP Fastlands-Norge – vekst og trendvekst i prosent.	SSB
3.2	Bruttoendringer i antall jobber siste 12 måneder i 1 000.	SSB
3.3	Timelønnskostnader i industrien i Norge i forhold til industrien hos handelspartnerne i EU i felles valuta. Handelspartnerne = 100.	Teknisk beregningsutvalg for inntektsoppgjørene
3.4	Noen næringers andel av totale utførte timeverk i prosent.	SSB og KS
3.5	Energibruk ekskl. råstoff i GWh per mrd. kr. i produksjon (faste 2005-priser) i utvalgte næringer.	SSB tabell 11601
3.6	Andel grønt av nye låneopptak i KBN og KLP til investeringer (1 000 kroner)	Kommunalbanken, KLP og SSB
3.7	Utestående grønne lån fordelt på kategori.	Kommunalbanken
3.8	Hvor godt eller dårlig mener du det følgende er i din kommune? Innbyggerundersøkelsen 2021.	DFØ

Figur	PRIORITERTE POLITIKKOMRÅDER	Kilde
	<b>Attraktive steder og byer</b>	
4.1	Hvor godt eller dårlig mener du følgende er i din kommune? Gjennomsnittsskår på en skala fra 0 til 100.	Innbyggerundersøkelsen 2021, DFØ
4.2	Mulighetene for å drive med aktiviteter. Hvor godt eller dårlig mener du følgende er i din kommune? Gjennomsnittsskår på skala fra 0–100.	Innbyggerundersøkelsen 2021, DFØ
4.3	Nye bygg etter plassering, prosent.	SSB tabell 11441
4.4	Andel bosatte i tettsteder med trygg tilgang til nærturterreng (prosent).	SSB tabell 09579
4.5	Andel bosatte i tettsteder med trygg tilgang til nærturterreng etter tettstedsstørrelse (prosent).	SSB tabell 09581
4.6	Samlet areal av leke- og rekreasjonsområder innenfor tettsteder. Dekar. Forhåndsberegnet av SSB.	SSB tabell 12243
4.7	Andel av boliger omsatt i 2021 som en singel sykepleier uten formue kunne kjøpe.	Eiendom Norge, sykepleierindeksen
4.8	Realboligpris boligpris/årslønn, indeks år 2000 = 100.	SSB/KS
4.9	Andel (prosent) og antall husholdninger som bor trangt.	SSB tabell 11344
4.10	Gjennomsnittlig antall reiser per dag.	Reisevaneundersøkelsen 2020, Opinion AS/SV
4.11	Boforhold, levekårsundersøkelsen. Andel som svarte at de var plaget av støy (prosent).	SSB tabell 09757
	<b>Mangfold og inkludering</b>	
5.1	Andel elever som har fullført videregående skole innen to år etter normert tid, etter det året de startet utdanningen (prosent).	Utdanningsdirektoratet
5.2	Andel minoritetsspråklige barn i barnehage sammenliknet med innvandrerbarn 1–5 år (prosent).	SSB tabell 12562, 04903
5.3	Andel av korrigerte brutto driftsutgifter innen barnehage som går til styrket tilbud for førskolebarn og beløp i mrd. kroner.	SSB tabell 12381
5.4	Andel husholdninger i ulike inntektsgrupper som bor trangt, få rom og kvm (prosent).	SSB tabell 11344
5.5	Andel personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt (prosent). EU skala 60 prosent av median.	SSB tabell 10498
5.6	Andel innbyggere 15–29 år som verken er sysselsatt, under utdanning eller under opplæring (NEET), med KS anslag for 2020.	SSB og KS
5.7	Antall deltagere i videregående opplæring, over 25 år i skoleåret.	SSB tabell 13586
5.8	Andel personer 18–44 år (standardisert) som mottar varig uførepensjon og arbeidsavklaringspenger i prosent av befolkningen 18–44 år. Tre års glidende gjennomsnitt.	Folkehelseinstituttet
5.9	Sysselsatte 20–66 år etter landbakgrunn som andel av alle personer i aktuell gruppe. Registerbasert, 4. kvartal, etter landbakgrunn.	SSB tabell 11607
5.10	Valgdeltagelse etter innvandrerbakgrunn.	SSB

Figur	PRIORITERTE POLITIKKOMRÅDER	Kilde
5.11	Bosatte over 15 år etter prioritert arbeidsstyrkestatus (Prosent).	SSB tabell 12423
	<b>Deltakende innbyggere</b>	
6.1	I det store og det hele, er du meget fornøyd, ganske fornøyd, ikke særlig fornøyd eller ikke fornøyd i det hele tatt med hvordan demokratiet fungerer i Norge?	Norsk monitor 2021
6.2	Valgdeltakelse i prosent, stortings-, kommunestyre- og fylkestingsvalg.	SSB, tabell 09475, 09476 og 08243
6.3	Valgdeltagelse i prosent – Kommunestyre- og fylkestingsvalg, etter alder.	SSB Valgdeltagelse
6.4	Andel lokalpolitikere som har opplevd trusler, hatytringer eller plagsomme henvendelser i løpet av sin tid som lokalpolitikere.	Kilde Senter for ekstremismeforskning, C-REX, 2020
6.5	Andel som har svart at de har deltatt i ulike former for politisk deltakelse, etter alder.	DFØ Innbyggerundersøkelsen 2021
6.6	Hvilke av følgende kanaler ville du bruke hvis du skulle ha frem dine synspunkter?	Tillitsbarometeret 2021, Respons Analyse
6.7	Kommunale tiltak for å skaffe informasjon om folkemeningen mellom valg (andel av kommunene som har besvart).	KMDs organisasjonsdatabase, Ideas2E-vidence. Rapport 13:2021
6.8	Her i kommunen involverer politikerne innbyggerne i forsøk på å finne løsninger på lokale problemer.	KS Lokaldemokratiundersøkelse 2017/2018
6.9	Innbyggernes fornøydhet med hvordan politikere lytter til innbyggernes synspunkter, gjennomsnittscore på skala 0–100.	DFØ innbyggerundersøkelsen 2021
6.1	Elevdemokrati og medvirkning 7. trinn (indeks 1–5, der 5 er beste score).	Elevundersøkelsen 2021, Utdanningsdirektoratet

Figur	HVA SKAL TIL – UANSETT	Kilde
7.1	Prosentandelen over tid som er enig i påstander om det offentlige. Kategoriene helt og delvis enig, slått sammen til kategorien Enig.	Innbyggerundersøkelsen 2021, DFØ
7.2	Hvor viktig mener du følgende institusjoner og aktører er for demokratiet i det norske samfunnet? Prosent som svarer 6 eller mer på skala 1–10.	Tillitsbarometeret 2021, Respons Analyse
7.3	Tillit til ulike institusjoner og aktører på en skala fra 0 til 10, der 0 betyr «ingen tillit» og 10 betyr «svært stor tillit». Gjennomsnitt.	Institutt for samfunnsforskning 2020
7.4	Tillit til institusjoner og aktører. Prosent som svarer 6 eller mer på skala 1–10.	Respons Analyse, Tillitsbarometeret 2021
7.5	Kommuneadministrasjonen gjør alltid sitt beste for å hjelpe innbyggerne.	KS Lokaldemokratiundersøkelse 2017/2018
7.6	Sosial tillit fordelt på fylker.	DFØ Innbyggerundersøkelsen 2021
7.7	I hvilken grad mener innbyggerne det forekommer nepotisme eller korrupsjon i egen kommune.	DFØ Innbyggerundersøkelsen 2021
7.8	Andel som mener påstanden passer godt eller dårlig «De som har gode personlige forbindelser i kommunen/kommunepolitikken, får lettere ivarett sine interesser»	KS lokaldemokratiundersøkelse 2017/2018

	Effektive, digitale og innovative	
8.1	Produktivitetsvekst i markedsrettet virksomhet på fastlandet, prosent.	SSB
8.2	Statens oljeinntekter, handlingsregelens 3-prosentbane og oljepengebruken. Prosent av trend-BNP Fastlands-Norge.	Nasjonalbudsjettet 2022, Prop. 36 S (2021–2022), Prop. 51 S (2021–2022) og KS

Figur	HVA SKAL TIL – UANSETT	Kilde
8.3	Beregnet utvikling i effektivitet, 2008=100.	TBU
8.4	Andel husstander per fylke med tilbud om minimum 100 Mbt/s nedstrøms kapasitet.	Nasjonal kommunikasjonsmyndighet, 2022
8.5	Utvikling i antall forsendelser gjennom SvarUT.	KS, mars 2022
8.6	Antall brukere per «etablerte» tjeneste per kvartal i 2020 og 2021.	KS, mars 2022
8.7	Utvikling i brukere per tjeneste per kvartal i 2:020 og 2021	KS
8.8	Innbyggerne sin opplevelse av digitalisering og digitale tjenester.	Norsk Monitor 2022

	Attraktive arbeidsgivere	
9.1	Fremskrevet årsverksbehov i kommunesektoren, etter tjenesteområde. Indeks. 2021 = 100.	KS' rekrutteringsmodell
9.2	Faktorer som fremmer innovative løsninger. N = 189.	Kommunesektorens arbeidsgivermonitor 2021
9.3	Behov for å utvikle evner og tverrfaglig kompetanse blant medarbeiderne generelt. N = 189	Kommunesektorens arbeidsgivermonitor 2021
9.4	Kommuners og fylkeskommuners vurdering av samarbeidet med tillitsvalgte.	Kommunesektorens arbeidsgivermonitor 2021
9.5	Andel heltidsansatte i kommunesektoren, etter kjønn.	PAI-registeret
9.6	Utvikling i kompetansesammensetning 2011–2021. Kommuner og fylkeskommuner. Årsverk fordelt etter kompetanse. Prosent.	PAI-registeret
9.7	Resultater av partnerskap med UH-sektoren	Kommunesektorens arbeidsgivermonitor 2021
9.8	Antall løpende kommunale lærekontrakter per 1 000 innbyggere, etter fylke. 2021.	Utdanningsdirektoratet og SSB
9.9	Legemeldt sykefravær etter kjønn og næring. Gjennomsnitt 2021. Kommuner.	SSB

	Selvstendige	
10.1	Lokal autonomi etter indikatorer: Norge 2015 og 2019. Skala 0–100.	Baldersheim m fl 2019. Tidsserie: 2015 og 2019
10.2	Andel reguleringsplaner møtt med innsigelser av antall reguleringsplaner med høringsfrist i året.	SSB tabell 12690
10.3	Utfallet av innsigelsessaker behandlet i Kommunal- og moderniseringsdepartementet.	Regjeringen.no
10.4	Andel rettslige berøringspunkter mellom EU/EØS og saker i kommunestyret.	NIBR-rapport 2018:13 «EU på dagsorden i norske kommuner og fylkeskommuner»
10.5	Andel rettslige berørte saksfelt mellom EU/EØS og fylkesting.	NIBR-rapport 2018:13 «EU på dagsorden i norske kommuner og fylkeskommuner»
10.6	Kommunesektorens frie realinntekter	TBU og KS
10.7	Netto driftsresultat i kommunesektoren etter netto bundne fondsavsetninger, prosent av driftsinntektene.	SSB og KS

Figur	HVA SKAL TIL – UANSETT	Kilde
10.8	Budsjettert netto driftsresultat for kommunene utenom Oslo i opprinnelig budsjettforslag fra kommunedirektørene.	KS budsjettundersøkelse 2016–2022.
10.9	Kommunesektorens lånegjeld fratrukket ubundne investeringsfond i prosent av driftsinntekter.	SSB og KS
10.10	Kommunalt konsum i faste priser, indeks 2010=100 og vekst i prosent.	Nasjonalregnskapet/SSB
10.11	Beregnet verdi av kapitalslit i kommunesektoren som andel av lønnskostnader i kommunal sektor. 2010 = 100.	Nasjonalregnskapet SSB

	Tar ansvar for beredskap	
11.1	Andelen kommuner som har gjennomført helhetlig ROS og i hvilket år.	DSB- kommuneundersøkelsen 2021
11.2	Andelen kommuner med overordnet beredskapsplan og fra hvilket år.	DSB- kommuneundersøkelsen 2021
11.3	Andelen kommuner som har øvd overordnet beredskapsplan, og hvilket år den sist ble øvd.	DSB- kommuneundersøkelsen 2021
11.4	Hadde kommunen pandemiplaner før utbruddet av pandemien som dekket følgende sektorer? N varierer mellom 296 og 404.	KS FoU
11.5	Hvordan har etter din vurdering kriseledelse/krisestab fungert under koronapandemien?	KS FoU
11.6	Som følge av pandemien: Har kommunens tjenester til sårbare grupper tatt i bruk nye arbeidsmåter eller løsninger som etter din vurdering vil være med å forbedre tjenestene fremover når det samarbeid og tilbud til brukerne.	KS FoU





Postadresse: KS  
Postboks 1378 Vika, 0114 Oslo  
Besøksadresse: Haakon VII's gt. 9, 0161 Oslo

Telefon: 24 13 26 00

[ks@ks.no](mailto:ks@ks.no)  
[www.ks.no](http://www.ks.no)